

T.C. HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
UYGULAMALI PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
UYGULAMALI PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YAŞAM DOYUMU KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME VE
ÖLÜM KORKUSU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
ENES TOPLANIR

Danışmanı
DR. Öğr. Üy. ELÇİN ELÇİ HASDEMİR

İSTANBUL - 2018

T.C. HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
UYGULAMALI PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
UYGULAMALI PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YAŞAM DOYUMU KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME VE
ÖLÜM KORKUSU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
ENES TOPLANIR

Danışmanı
DR. Öğr. Üy. ELÇİN ELÇİ HASDEMİR

İSTANBUL - 2018

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim/Anasanat Dalı Uygulamalı Psikoloji Programı Tezli Yüksek Lisans
öğrencisi Enea TOPATAN tarafından hazırlanan
"Yaşam döngüsü, kendini gerçekleştirme ve ölüm kavramı
arasındaki ilişkinin incelenmesi"
adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 17.06.2018

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Elcin Elçi Hordur
Danışman: Halil Ü. Psikoloj. ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Atilla Tünel
Halil Ü. Psikoloj. ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Ali Rıza
Beyhan Ü. Psikoloj. ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi:
.....Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

Jüri Üyesi:
.....Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
KISALTMALAR LİSTESİ	VI
ŞEKİL LİSTESİ	VII
TABLO LİSTESİ	VIII
ÖZET.....	X
ABSTRACT.....	XII
1. GİRİŞ	1
2. ÖLÜM KORKUSU	5
2.1. Korku Yönetimi Teorisi (Terror Management Theory).....	7
2.2. Kaygı Tampon Bozumu Teorisi (Anxiety Buffer Disruption Theory).....	8
2.3. Ölüm Korkusunu Etkileyen Faktörler.....	9
2.3.1. Cinsiyet.....	9
2.3.2. Medeni Hal.....	10
2.3.3. Yaş.....	11
2.3.4. İnanç.....	12
2.3.5. Ölüm ile Karşılaşma Sıklığı.....	13
2.3.6. Ölüme Yakın Deneyimler	14
3. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME.....	16
3.1. Kendini Gerçekleştiren İnsanın Özellikleri	16
3.2. Kendini Gerçekleştirme ve Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi	18
3.3. Rogers’a Göre Kendini Gerçekleştirme	20
3.4. Jung’a Göre Kendini Gerçekleştirme	21
3.5. Kendini Gerçekleştirme ile İlişkili Faktörler	21
3.5.1. Yaş	22
3.5.2. Cinsiyet	23
3.5.3. Sosyoekonomik Durum	24
3.5.4. Eğitim.....	25
4. YAŞAM DOYUMU.....	26
4.1. Yaşam Doyumu ile İlişkili Faktörler	27
4.1.1. Cinsiyet	28
4.1.2. Yaş	28
4.1.3. Sosyo-ekonomik Durum	29
4.1.4. Eğitim	30
4.1.5. İnanç	31
5. YAŞAM DOYUMU VE ÖLÜM KAYGISI / KORKUSU ARASINDAKİ İLİŞKİ	32
6. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME VE ÖLÜM KAYGISI / KORKUSU ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	34
7. GEREÇ VE YÖNTEM	36
7.1. Araştırmanın Modeli.....	36
7.2. Araştırma Evreni	36
7.3. Araştırma Örneklemi	36
7.4. Veri Toplama Araçları	36
7.4.1. Demografik Bilgi Formu	37

	Sayfa No.
7.4.2. Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ)	37
7.4.3. Ölüm Kaygısı Ölçeği (ÖKAYÖ)	37
7.4.4. Ölüm Korkusu Ölçeği (ÖKÖ)	38
7.4.5. Kendini Gerçekleştirme Kısa Endeksi (SAI)	39
7.5. İşlem	39
7.6. Verilerin Analizi	39
8. BULGULAR	40
8.1. Sosyo-demografik Değişkenlere Göre Verilerin Dağılımı	40
8.2. Cinsiyete Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Puanlarının Karşılaştırılması	43
8.3. Çalışma Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Kaygısı ve Ölüm Korkusu Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	44
8.4. Medeni Hale Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Kaygısı ve Ölüm Korkusu Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	45
8.5. Çocuk Sahibi Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Puanlarının Karşılaştırılması	46
8.6. Kişinin Kendisine ya da Birinci Dereceden Bir Yakınına Ölümcül Hastalık Teşhisi Konulmuş Olup Olmaması Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Puanlarının Karşılaştırılması	47
8.7. Birinci Dereceden Yakınını Kaybetmiş Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Puanlarının Karşılaştırılması	49
8.8. Ruhsal Bozukluk ya da Kişilik Bozukluğu Tanısı Konulmuş Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Puanlarının Karşılaştırılması	50
8.9. Ölüm Riski Atlamış Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Puanlarının Karşılaştırılması	52
8.10. Yaş, Eğitim Seviyesi, Cinsiyet, Yaşam Doyumu ve Kendini Gerçekleştirme Bağımsız Değişkenlerinin Ölüm Kaygısı ve Ölüm Korkusu Bağımlı Değişkenleri ile Regresyon Analizi	53
8.11. Yaş, Eğitim Seviyesi, Sosyo-ekonomik Durum ve Dini Ritüellerin Uygulanma Sıklığı Değişkenleri ile Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Skorları Arasındaki İlişki	55
8.12. Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Kaygısı ve Ölüm Korkusu Arasındaki İlişki	56
9. TARTIŞMA VE ÖNERİLER	58
10. SONUÇLAR	66
11. KAYNAKLAR	69
12. EKLER	83
Ek 1. Gönüllü Olur Formu	84
Ek 2. Katılımcının Beyanı	85
Ek 3. Kişisel Bilgi Formu	87
Ek 4. Yaşam Doyumu Ölçeği	89
Ek 5. Ölüm Kaygısı Ölçeği	90
Ek 6. Ölüm Korkusu Ölçeği	93
Ek 7. Kendini Gerçekleştirme Kısa İndeksi	95
Ek 8. Etik Kurul Onayı	96
Ek 9. İntihal Raporu	98

13. ÖZGEÇMİŞ	106
--------------------	-----

KISALTMALAR

- Ö.K.A.Y.Ö.** : Ölüm kaygısı ölçeği
Ö.K.Ö. : Ölüm korkusu ölçeği
Ö.Y.D. : Ölüme yakın deneyimler
S.A.I. : Kendini gerçekleştirme kısa endeksi
Y.D.Ö. : Yaşam doyumu ölçeği

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1.1: Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Piramidi	19

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1.1 : Sosyo-demografik Değişkenlere Göre Tanımlayıcı Verilerin Dağılımı.....	40
Tablo 1.2 : Sosyo-demografik Değişkenlere Göre Tanımlayıcı Verilerin Dağılımı.....	41
Tablo 2.1 : Cinsiyete Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri.....	43
Tablo 2.2 : Cinsiyete Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları	44
Tablo 3.1 : Çalışma Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri	45
Tablo 3.2 : Çalışma Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları	45
Tablo 4.1 : Medeni Hale Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri	46
Tablo 4.2 : Medeni Hale Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları	46
Tablo 5.1 : Çocuk Sahibi Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri	47
Tablo 5.2 : Çocuk Sahibi Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, ölüm korkusu ve ölüm kaygısı ölçek puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları	47
Tablo 6.1 : Ölümcül Bir Hastalık Teşhisi Konulmuş Olup Olmaması Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri.....	48
Tablo 6.2 : Ölümcül Bir Hastalık Teşhisi Konulmuş Olup Olmaması Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları	48
Tablo 7.1 : Birinci Dereceden Yakınını Kaybetmiş Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri	49
Tablo 7.2 : Birinci Dereceden Yakınını Kaybetmiş Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm	

Kaygısı Ölçek Puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları	49
Tablo 8.1 : Ruhsal Hastalık ya da Kişilik Bozukluğu Tanısı Konulmuş Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri.....	51
Tablo 8.2 : Ruhsal Hastalık ya da Kişilik Bozukluğu Tanısı Konulmuş Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları	51
Tablo 9.1 : Ölüm Riski Atlamış Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri	52
Tablo 9.2 : Ölüm Riski Atlamış Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları	52
Tablo 10.1: Yaş, Eğitim Seviyesi, Cinsiyet, Yaşam Doyumu ve Kendini Gerçekleştirmenin Ölüm Kaygısı Bağımlı Değişkeni ile Regresyon Analizi.....	53
Tablo 10.2: Yaş, Eğitim Seviyesi, Cinsiyet, Yaşam Doyumu ve Kendini Gerçekleştirmenin Ölüm Korkusu Bağımlı Değişkeni ile Regresyon Analizi.....	54
Tablo 11.1: Yaş, Eğitim Seviyesi, Sosyo-ekonomik Durum ve Dini Ritüellerin Uygulanma Sıklığı Değişkenleri ile Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Skorları Arasındaki İlişki	55
Tablo 12.1: Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Kaygısı ve Ölüm Korkusu Arasındaki İlişki.....	56

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: Enes TOPLANIR

Anabilim Dalı: Uygulamalı Psikoloji

Programı: Uygulamalı Psikoloji

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üy. Elçin ELÇİ HASDEMİR

Tez Türü ve Tarihi: Yüksek Lisans – 2018

YAŞAM DOYUMU KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME VE ÖLÜM KORKUSU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Araştırmada yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme ve ölüm korkusu arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini İstanbul'da bir sivil toplum kuruluşundaki 141 gönüllü katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların 53'ü erkek (%37,6), 88'i kadındır (%62,4). Katılımcılar kategorik analiz için 18-25 yaş (n=47, %33,3) genç yetişkinler, 26-59 yaş (n=52, %36,9) çalışan yetişkinler ve 60 yaş ve üstü yaşlılar (n=42, %29,8) olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır. Katılımcıların yaş ortalamaları 39,20'dir. Araştırmaya katılan gönüllülere demografik bilgi formu, yaşam doyumu ölçeği (YDÖ), kendini gerçekleştirme kısa endeksi (SAI), ölüm kaygısı ölçeği (ÖKAYÖ) ve ölüm korkusu ölçeği (ÖKÖ) uygulanmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler IBM Spss 20,0 programı vasıtası ile analiz edilmiştir. Araştırmada deneysel olmayan, kesitsel ve ilişki arayıcı araştırma modelleri kullanılmıştır. Değişkenlerin ilişkilerine bakmak için non-parametric spearman korelasyon katsayısı, herhangi iki alt grubun skorlarını kıyaslarken de Mann-Whitney testi kullanılmıştır. Ayrıca multiple lineer regresyon analizi kullanıldı ve iki ayrı model yapıldı. Birinde bağımlı değişken olarak ölüm korkusu diğerinde ise ölüm kaygısı skorları belirlendi.

Araştırmada elde edilen verilere göre ölüm korkusu ve ölüm kaygısı ölçekleri arasında önemli derecede anlamlı bir ilişki vardır (p=0,001). Ölüm korkusu ile kendini

gerçekleştirme arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu ve kendini gerçekleştirme değişkeninin ölüm korkusu seviyesi üzerindeki rolünün istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Yaşam doyumu ile ölüm korkusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı bulgulanmıştır, ancak yaşam doyumu ile kendini gerçekleştirme arasında önemli derecede anlamlı ilişki bulgulanmıştır ($p=0,001$). Bu da bireylerin kendini gerçekleştirme düzeyleri ile hayatlarından memnun olup olmama durumlarının, genel mutluluk düzeylerinin ilişkili olduğu anlamına gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ölüm korkusu, ölüm kaygısı, kendini gerçekleştirme, yaşam doyumu.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname: Enes TOPLANIR

Field: Applied Psychology

Department: Applied Psychology

Supervisor: Dr. Elçin ELÇİ HASDEMİR

Degree and Date: Graduate Degree – 2018

THE CORELATION BETWEEN LIFE SATISFACTION SELF ACTUALIZATION AND FEAR OF DEATH

ABSTRACT

In this thesis the relationship between life satisfaction, self actualization and death anxiety was examined. A total of 141 volunteers from a non governmental organization in Istanbul, completed the surveys. 53 of the volunteers were male (37,6%) and 88 were female (62,4%). With the aim of categorical analysis, the volunteers were divided into 3 age groups as 18-25 young adults (n=47, 33,3%), 26-59 working adults (n=52, 36,9%) and 60+ elderly (n=42, 29,8%). The mean of age is 39,20. People who volunteered to participate in this study were asked to complete a socio-demographic background questionnaire, satisfaction with life scale, short index of self-actualization, fear of death scale and death anxiety scale.

The data collected in this study were analyzed with IBM Spss 20,0. Non-experimental cross-sectional and correlational research models were employed at the study. In order to examine the correlations amongst the variables, Spearman correlation coefficient was used and the Mann-Whitney test was employed to make comparison between any two of the variables. Besides, multiple linear regression analysis was used to examine the two models created; one had the death anxiety scale scores as the dependent variable and the fear of death scale scores were used in the other.

According to the data obtained in the study, significance coefficient of the association between the fear of death Scale and the death anxiety scale was found to be highly significant ($p=00,1$). It was found that the association between fear of death and

self actualization is negatively significant and self actualization is a significant predictor of fear of death or death anxiety. On the other hand, it was determined that the correlation between life satisfaction and fear of death is not statistically significant. However, it was also seen that the association between life satisfaction and self actualization is highly significant ($p=0,001$). This means, people who are more self actualized tend to be happier and more content with their lives.

Key Words: Death anxiety, fear of death, self actualization, life satisfaction.

1. GİRİŞ

Genel bağlamda kaygı, kökeni ya da nesnesi belli olmayan ve bilinmeyen bir tehdide karşı duyulan yoğun endişe halidir. Bu araştırmaya konu olan kaygı ise, nesnesi belli olan insanlık tarihinin başından beri insanoğlunun gelecek ile mücadelesinde en ciddi ayak bağı olan ölümdür, yani ölüm korkusudur.

Ölüm korkusu, makul miktarda kişide bulunduğu nesil idamesi açısından bireyin güvenli limitler içerisinde yaşamını sürdürmesinde önemli rol oynasa da, kendisinin ve fâniliğinin bilincindeki bir canlı olan insanoğlu için kontrol edilemediği durumlarda ciddi bir varoluşsal probleme dönüşmektedir. Öyle ki ölüm kaygısını her patolojinin temeli olarak gördüğünü belirten Yalom, dört temel kaygı üzerinde durur: Ölüm, tecrit, hayatın anlamı ve özgürlük. İnsan bu 4 temel kaygıyı iç içe geçmiş vaziyette daima içinde taşısa da ölüm kaygısı tüm bunlar içinde en rahatsız edici, belirgin, nihai kaygıdır (Yalom, 2017: 15). Tillich'e göre de modern ruhu altüst eden en önemli kaygılardan biridir ölüm kaygısı (Tillich, 2014: 62). Ayrıca Otto Rank (1950: 14), bastırma mekanizmalarının temelde ölüm kaygısına karşı kullanıldığını savunur. Kaygı Tampon Yıkımı Teorisi (Anxiety Buffer Disruption Theory) de Rank'i destekler niteliktedir. Bu teoriye göre ölümün ezici doğası sebebiyle insan ölümü içten içe inkâr eder ve bazı inanç sistemlerini benimseyerek, içinde yaşadığı toplumun dünya görüşüne adapte olarak ya da öz saygısını arttırarak ölüm gibi ezici bir düşünceye karşı savunma mekanizmaları inşa eder. Bu mekanizmaları sarsacak yaşantılar ölüm kaygısını harekete geçirebilir (Hoelterhoff ve Chung, 2016: 635; Yalom, 2017: 29).

Kendini gerçekleştirme kavramı Maslow (1954: 150) tarafından, insanın doğuştan sahip olduğu potansiyeli tam anlamıyla yaşayabiliyor olması yani, ressam ise resim yapması, müzisyen ise müzik yapması kısaca hangi potansiyeli taşıyor ise onu, tam anlamıyla rahatça yaşayabilmesi, kapasitesini gereğince kullanabilmesi olarak tanımlanmıştır. Kendini gerçekleştiren bireylerin niteliklerine bakıldığında kendini gerçekleştirmiş kişilerin daha düşük ölüm korkusu taşıyabilecekleri öngörülebilir.

Yaşam doyumu ise ilk olarak Neugarten tarafından kişinin sahip olduklarıyla ya da yaşıntıladıklarıyla beklentilerini kıyaslaması şeklinde tanımlanmıştır (Neugarten ve diğ., 1961: 135). Ölüm kaygısı ile yaşam doyumu arasında bir ilişki olup olmadığının incelenmesi de bu araştırmanın kapsamındadır.

Yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme kavramlarının tanımları ele alındığında, ölüm korkusu ile aralarında bir ilişki olabileceği düşünülebilir.

Ölüm insanın hayat yolculuğu boyunca gelecek ile mücadelesinde daima önemli bir rol oynamıştır, fakat her birey fâniliği ile yüzleştğinde aynı seviyede kaygı göstermez. İnsan için önemli bir çıkmaz olan ölüm kaygısı, bilhassa varoluşçu terapi sürecinde anahtar bir rol oynar (Martz, 2004: 5; Solomon ve diğ., 2004: 13; Iverach ve diğ., 2014: 580). Hatta bilinç dışında sürekli varlığını muhafaza eden ölüm kaygısı, insan davranışını hayatın her alanında etkiler (Hayes ve diğ., 2010: 699). Bu düzeyde önemli bir konu olan ölüm korkusu ile ilişkili kavramları saptamak, klinik çalışmalarda etkili bir yol belirlemeye yardımcı olacaktır. Literatüre bakıldığında ölüm korkusu ve bunun seviyesini belirleyici ögelere dair oldukça zengin bir araştırma geçmişi olduğu görülmektedir. Sadece bu veri bile konunun ne derece öneme sahip olduğunun açık bir göstergesidir. Ancak ölüm korkusunun kendini gerçekleştirme ve Yalom'un (2017: 51) özellikle ölüm kaygısıyla ilişkili olduğunu belirttiği yaşam doyumu ile ilişkisine dair araştırmalar dünya genelinde hayli sınırlıdır. Özellikle Türkiye örneğinde bu konuda sadece bir adet araştırma vardır (Karadelioğlu, 2011: 1) bunda da yalnızca huzurevinde ve ev ortamında yaşayan yaşlılar örneğinde ölüm kaygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Kendini gerçekleştirme düzeyi ile ölüm kaygısı seviyesi arasındaki ilişkiye dair ise Türkiye örneğinde hiçbir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu mühim konu üzerine yapılmış araştırma sayısının yetersizliği elde edilen verilerin genele uyarlanabilirliği konusunda şüphe uyandırmaktadır. Bu sebeple bu çalışmada yaşam doyumu düzeyi, kendini gerçekleştirme seviyesi ve ölüm korkusu arasındaki ilişkinin Türkiye örneğinde incelenmesi ve literatüre gelecek araştırmalar için kaynak oluşturulması hedeflenmiştir.

Yaş dağılımında homojenlik elde edebilmek amacıyla İstanbul, Sarıyerdeki bir sivil toplum kuruluşu araştırma örneklemini olarak seçilmiştir ve şu araştırma problemlerine yanıt aranmıştır: Yaşam doyumu ile kendini gerçekleştirme arasında bir ilişki var mıdır? Yaşam doyumu ile ölüm korkusu / ölüm kaygısı arasında bir ilişki var mıdır? Kendini gerçekleştirme ve ölüm korkusu / kaygısı arasında bir ilişki var mıdır? Kendini gerçekleştirme ve yaşam doyumunun ölüm korkusu / kaygısı üzerinde yordayıcı bir etkisi var mıdır?

Araştırmaya dahil olan diğer alt problemler ise şu şekildedir: Sosyo-demografik değişkenlere göre kendini gerçekleştirme, yaşam doyumu, ölüm korkusu / kaygısı seviyelerinde anlamlı bir fark var mıdır? Sosyo-demografik değişkenler ile yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme, ölüm korkusu/ kaygısı arasında bir ilişki var mıdır? Yaş, cinsiyet, eğitim durumu değişkenlerinin yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme, ölüm korkusu / kaygısı üzerinde yordayıcı bir etkisi var mıdır?

Araştırmanın amacı yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme ile ölüm korkusu arasında bir korelasyon olup olmadığını saptamak ve yaşam doyumu ile kendini gerçekleştirmenin ölüm korkusu üzerindeki etkisini incelemektir.

Ölüm kaygısı üzerine oldukça fazla sayıda araştırmaya rastlansa da ölüm korkusu konusunun literatürde ihmal edildiği görülmektedir. Bu iki kavram arasında ayırım ifade edenler kadar, sürekli birbirini yerine kullanan araştırmacılar da vardır (Wink ve Scott, 2005: 207; Erdoğan, 2008: 84). Bu çalışmada her iki kavramı da ölçtüğü geçerlik güvenirlik çalışmaları ile kanıtlanan ölçekler birlikte uygulanıp gerçekten paralellik gösterip göstermedikleri araştırılarak, ilgili literatüre önemli bir katkı sağlanacaktır.

Öte yandan yaşam doyumunun ölüm kaygısı ile bir ilişkisi olup olmadığına dair bir araştırmaya Türkiye toplumunda rastlanmamıştır. Böyle bir araştırmanın Türkiye örnekleminde yapıp literatüre kazandırılması bu çalışma kapsamındadır.

Kendini gerçekleştirmenin ölüm kaygısı ile ilişkisi de Türkiye toplumunda daha önce incelendiğine dair bir bulguya rastlanmamıştır. Verilen bilgiler ışığında, bu araştırmanın Türkiye örnekleminde uygulanması, uluslararası araştırmalarda verilerin karşılaştırılması ve farklılıkların tartışılabilmesi açısından oldukça önem arz etmektedir.

Konunun kapsamına bakıldığında, ulaşılabilen örneklem sayısını genele uyarlama bakımından sınırlılık vardır. Ölüm korkusu ve kaygısı konusunun ayrımı felsefe bilimi kapsamına girdiğinden istatistiksel olarak bu iki kavramı kıyaslamak konusunda da bir sınırlılıktan söz edilebilir.

Araştırmanın sayılılarıysa şu şekildedir: Cevaplar kişisel ifadeye dayalıdır, katılımcıların cevaplarında samimi oldukları varsayılmaktadır. Katılımcıların öz farkındalık sahibi oldukları varsayılmaktadır.

2. ÖLÜM KORKUSU

“Korku bir şeyden korkmaktır, acıdan, bir insan ya da topluluk tarafından reddedilmekten, birinin ya da bir şeyin kaybindan, ölüm anından korkmaktır. Ancak bunlardan doğan tehtidin beklentisinde, korkutucu olan özneye yaşatacağı olumsuzluk değil, bu olumsuzluğun muhtemel sonuçlarına dair kaygıdır” (Tillich, 2014: 62). Kısaca korku, nesnesi olan ve yüzleşilebilen bir duygu durumudur. Öte yandan kaygı ise çeşitli sebeplere dayanan, bilinçdışı kaynaklı, engellenemeyen, içten gelen, belli belirsiz ve bilinmeyen bir tehdide karşı duyulan yoğun endişe halidir (Khormaei, Dehdibi ve HassanZehi, 2017: 21). May de kaygıyı nesnesi olmamak olan, belirsizlik durumuna karşı hissedilen bir duygu, diğer bir deyişle kişinin var olmama hali, yani yok olması olarak yorumlar (May, 1983: 109). İnsan bir nesneden korktuğunda, aynı zamanda o nesne ile karşılaşma durumunda yaşanacakların belirsizliğine dair bir kaygı da duyar. Bu durumda kişi ölümden korkar ve ölümden sonrasının bilinmezliğinden dolayı da kaygılıdır denebilir.

“Heidegger, Varlık ve Zaman adlı eserinde kaygının korkunun öncülü olduğunu belirtir“ (Heidegger, aktaran Çoker, 2014: 8). İlgili literatüre bakıldığında da, bu iki kavramın iç içe geçen doğalarından ve birbiri ile olan yakın ilişkilerinden ötürü sıklıkla birbiri yerine kullanıldığı görülür (Wink ve Scott, 2005: 207). Kaygı ve korku arasındaki bu fark, üzerine düşünülmesi gereken bir konu olsa da, davranış bilimleri bu iki kavramı direkt olarak birbiri ile ilişkilendirir, bu doğrudan ilişkilendirilmeye özellikle DSM-5’te (APA, 2013: 116) “korku / kaygı” olarak aynı başlıkta değerlendirmesi örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca Erdoğan (2008: 86) da ölüm kaygısının her türlü korkunun temel sebeplerinden biri olduğunu belirtir. Iverach ve diğ. (2014: 580) ise Yalomdan destek alıp, ölüm kaygısının birçok psikopatolojinin altında yatan temel korku olduğunu belirterek, kaygı ile korkunun yakın ilişkisine dikkat çeker. Ölüm kaygısına yönelik çeşitli araştırmalarda da ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ölçeğinin birlikte kullanıldığı görülür (Ertufan, 2008: 42; Suhail ve Akram, 2002: 39). Felsefi olarak kaygı ve korku

kavramlarının ayrımını yapmakta yaşanan zorluğu, uygulamaya dönük bir amaç çerçevesinde ölçme işleminin ne kadar zor olacağı bu verilerden yola çıkarak öngörülebilir bir durumdur. Bu sebeple bu araştırmada da kaygı ve korku kavramlarını birbirinden ayrı ele almak yerine, birlikte değerlendirilip bir senteze gitmek uygun görülmüş ve ilgili literatürden bahsederken ölüm korkusunun yanı sıra ölüm kaygısı kavramı da sıklıkla kullanılmıştır. Bundan dolayı verilerin toplanması aşamasında, ilgili kavramların her ikisini de ölçen ayrı ölçekler kullanılmıştır. Böylece bu iki kavramın birbiri ile ilişkisi de araştırmanın alt amaçlarından biri olarak çalışma dahline girmiş ve iki ölçek skorları arasındaki korrelasyona ilişkin veriler bulgular bölümünde paylaşılmıştır.

Kaygı ve korku kavramları ile ilgili verilere değindikten sonra kaygı objeleri değerlendirildiğinde, objesi ölüm olan kaygı yani ölüm korkusu bunların en önemlisi olarak öne çıkar. Olmak ya da olmamak konusu felsefenin ve nihayet psikolojinin, bilinen tarihinden bu yana bir numaralı sorusu ola gelmiştir. Var olmak insanın bilinç bütünlüğü içinde idrak edebildiği bir kavram olsa da var olmama durumunu insan idrak edemez ve ölümü var olmamak kavramı ile özdeşleştirir. Kimi düşünürler var olmanın başlı başına kaygı ya da korku nesnesi olduğunu dile getirirken (Rank, 1950: 14), kimileri ise yok olma yani ölümü nesne olarak öne çıkarırlar (Yalom, 2017). Otto Rank'e (1945: 119) göre yaşam kaygısı ve ölüm kaygısı arasında sürekli bir gerilim vardır. Ölüm ve yaşam kaygısı arasındaki çekişme geliştirmekte olan insanın bireyselleşmek, büyümek, potansiyelini gerçekleştirmek yani kendini gerçekleştirmek istemesi ve bu istekler önünde cereyan eden engeller ile mücadele etmesidir. Kendini gerçekleştirmenin önünde engel teşkil eden yaşam olayları da ölüm korkusunu tetikler (Yalom, 2017: 100).

Becker (1973: 14), ölüm fikrinin ve dolayısıyla ölüm korkusunun insanı tam anlamıyla esir alabilen bir doğasının olduğunu ve insanın bütün eylemlerinin büyük oranda ölüm korkusundan kaçınmak, ölüm fikrini hatırdan uzak tutmak, bir bakıma ölümün kendisi için bir son olduğu fikrinden kaçınmak için tasarlandığı tezini savunur. Fakat Freud'a göre ise davranışlar temelini geçmişten almaktadır ve ölüm ise gelecek ile ilgili bir kavramdır. Dolayısı ile insanın davranışlarını etkilemesi mümkün değildir. Dolayısıyla ölüm korkusu kesinlikle bir kaygı objesi olamaz (Freud, 1926: 129). Bu konuda Freud çağdaşları tarafından yalnız bırakılır ve savunma mekanizmalarının cinsel arzuları bastırmak amacıyla inşa edildiğini savunan Freud'a bir cevap da Otto Rank'ten

gelir: Aslen bastırma mekanizmaları ölüm kaygısına karşıdır (Rank, 1950: 14). “Öte yandan kendisi de bir psikanalist olan Klein da Freud ile ölüm korkusu konusunda taban tabana zıt fikirler öne sürer: ölüm korkusu birincil dereceden kaygı objesidir.” (Klein, aktaran Blass, 2014: 621). Kuramcılar arasındaki bu anlaşmazlığı Yalom (2017: 16), ölüm korkusunun ilk bakışta ölümle doğrudan ilişkili görünmeyen sorunlara yol açmasına bağlar.

Ölüm konusu insanoğlu için bu denli yüksek bir öneme sahip olunca, bu kaygıyla başa çıkabilmek için nesnesini anlamaya çalışma teşebbüsleri de kaçınılmaz olmuştur. Ölümlü anlayabilmek ve bir sonuca varabilmenin imkansızlığı karşısında kavramcılar ölüm korkusunu anlamaya yönelik tarih boyunca çeşitli fikirler beyan etmişlerdir. Bunlardan en güncelleri “ Korku yönetimi teorisi ve Kaygı tampon bozumu teorisi” isimli iki kuramdır.

2.1. Korku Yönetimi Teorisi (Terror Management Theory)

Greenberg ve arkadaşlarının (1986: 189) öne sürdüğü, kökenleri Becker ve Rank’e dayanan bu kuram, varoluşsal kaygılar üzerine kurulu genel insan davranışları üzerine bir yorumda bulunur. Kendi ölümlülüğünün farkında olan tek canlı olarak kabul edilen insan, bir gün ölüp bedeninin çürüyeceği fikrinden ileri gelen kaygı ile sürekli mücadele eder. Korku yönetimi teorisi çerçevesinde insan bu karşı konulması güç kaygıyı, yaşamını bir üstün anlam ile özdeşleştirerek ve kendilerini evrenin merkezine konumlandırarak, bastırır. Yaşama anlam yükleme ve kendini evrenin merkezine konumlandırma işini de, farkında olarak ya da olmayarak toplumda genel olarak kabul edilen dünya görüşlerini benimseyerek, özgüvenini geliştirerek ya da çevresindeki insanlar ile ilişkiler geliştirerek yapar (Pyszczynski ve Kesebir, 2011: 3). Diğer bir deyişle insan ölüm kaygısını bastırabilmek için savunma mekanizmaları geliştirir (Rank, 1950: 14).

Korku yönetimi teorisinin savunduğu temel fikir; eğer mevcut savunma mekanizmaları, kişinin bir gün öleceğini bilmesinden kaynaklanan kaygı ile başa çıkmasında yardımcı oluyorsa, kişiye ölümlülüğünü hatırlatan şeyler de bu savunma mekanizmalarına duyulan ihtiyacı arttırmalıdır (Greenberg ve diğ., 1997: 78). Korku

yönetimi teorisi bizlere bu bağlamda savunma mekanizmalarına bireyin neden ihtiyaç duyduğuna dair bir çerçeve sunmaktadır. Kuram kendisinden sonra birçok araştırmaya konu olmuş ve bir başka kurama ilham kaynağı olmuştur; kaygı tampon bozumu teorisi.

2.2. Kaygı Tampon Bozumu Teorisi (Anxiety Buffer Disruption Theory)

Pyszczynski ve Kesebir (2011: 3) tarafından ileri sürülen bu kuram, başa gelen travmatik olaylarda, travma sonrası stres bozukluğu başlangıcından ve devamlılığından doğan tepkilerin açıklanması amacıyla “Korku yönetimi teorisi” üzerine inşa edilmiştir. Kaygı tampon bozumu teorisine göre, ölümün ezici doğası sebebiyle insan ölümü içten içe inkâr eder ve “korku yönetimi teorisi”nde de tartışıldığı üzere, bazı inanç sistemlerini benimseyerek, içinde yaşadığı toplumun dünya görüşüne adapte olarak ya da öz saygısını arttırarak ölüm gibi ezici bir düşünceye karşı ya da genel varoluşsal kaygıyı tamponlamak maksadıyla savunma mekanizmaları inşa eder. Bu savunma mekanizmaları insanın içinde pasif konumda da olsa mevcut olan ölüm kaygısına karşı bir tampon görevi gördüğü için kaygının bilinç seviyesine çıkıp psikopatolojik bir problem oluşturmasını engeller. Fakat bu tampona zarar verecek travmalar meydana geldiğinde ölüm kaygısını tetikleyebilir. (Hoelterhoff ve Chung, 2016: 635; Becker, 1973: 14).

Özetle, ölüm korkusu meselesi üzerine son dönemlerde eğilen kuramlar olan korku yönetimi teorisi ve kaygı tampon bozumu teorisi birbirini tamamlar niteliktedir denebilir. Korku yönetimi teorisi insanın savunma mekanizmalarına hangi sebeplerle ihtiyaç duyup bunları görevlendirdiğini tartışırken, kaygı tampon bozumu teorisi, bu kuram üzerine mevzu bahis savunma mekanizmalarını tehdit eden yaşantılar neticesinde ortaya çıkan yüksek kaygı durumuna, ölüm kaygısına dair açıklama sunar.

Ölüm korkusunun ya da kaygısının tanımı ve literatürde konuya dair rastlanan bazı tartışmalara değindikten sonra yine ilgili literatürde rastlanan, ölüm korkusu ya da kaygısını yordayıcı niteliğe sahip olması muhtemel olarak gösterilen demografik koşullar da gözardı edilmemelidir.

2.3. Ölüm korkusunu etkileyen faktörler

Son derece kompleks bir varlık olan insan için herhangi bir duygu durumunu tek koşula bağlamak hatalı sonuç verecektir, hele ki söz konusu duygu durumu ölüm korkusu gibi bir mesele ise bir çok unsur birlikte ele alınmak durumundadır. Ölüm kaygısını etkileyen birbiri ile ilişkili ya da bağımsız sayısız faktör olabileceği bir gerçektir. Literatürde ölüm kaygısında belirleyici rol oynadığı düşünülen çeşitli unsurlar üzerine sayısız araştırmaya rastlanmaktadır (Ertufan, 2008; Abdel Khalek ve diğ.,1993: 920; Suhail ve Akram, 2002: 39; Schumaker ve diğ., 1987: 41; Neimeyer, 1988: 233; Kastenbaum, 2000; Chaiwutikornwanich, 2014: 1015; Kubler-Ross, 1974; Rhudick ve Dibner, 1961: 44; Kalish, 1977: 205; Templer, Ruff ve Franks, 1971: 108; Viney, 1983: 229; Vargo ve Black, 1984: 1525; Wagner ve Lorion, 1984: 1235) Bu araştırmalardan bazıları kategorik olarak aşağıda incelenmiştir.

2.3.1. Cinsiyet

Ölüm kaygısında belirleyici rol oynadığı düşünülen faktörlerden en çok araştırılanı cinsiyetler arası farklılıklar olabilir. Ertufan (2008), çeşitli branşlardan hekimler üzerinde yaptığı araştırmasında kadın katılımcıların ölüm kaygısı seviyelerinin Templer Ölüm Kaygısı Ölçeği ve Collet Lester Ölüm Korkusu ölçeklerinde anlamlı biçimde erkeklere göre daha yüksek olarak ölçümlenmiştir. Ölüm kaygısı ve korkusu seviyesinin kadınlarda daha yüksek olduğunu ölçümleyen birçok araştırma vardır (Abdel Khalek ve diğ., 1993: 920; Suhail ve Akram, 2002: 39; Schumaker ve diğ., 1987: 41; MacLeod ve diğ., 2016: 339; Neimeyer, 1988: 97; Kastenbaum, 2000). Bunlara ek olarak; Chaiwutikornwanich, 2014 tarafından Buddist örnekleme ile yapılan bir çalışmada kadın katılımcıların ölüm kaygılarının, erkeklere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı biçimde yüksek olduğunu saptamıştır.

Yapılan araştırmalardan kimilerinde erkeklerde ölüm korkusunun kadınlara kıyasla daha yüksek olduğunu saptamıştır (Lester, 1970: 71; Ray, 1974: 311).

Ancak bazı çalışmalarda da cinsiyet değişkeni ile ölüm korkusu arasında herhangi bir ilişki olmadığı bulgulanmıştır (Rhudick ve Dibner, 1961: 44; Erdoğan ve Özkan, 2007: 171).

Hristiyan ve Müslüman dominant toplumlarda uygulanan bu çalışmalarda kadınlarda ölüm kaygısı anlamlı yüksek çıkarken, Japon toplumunda uygulandığında iki cinsiyet arası ölüm kaygısı seviyesinde anlamlı bir fark saptanmamıştır (Schumaker, Warren, Groth-Marnat, 1991: 511). Bu durumun farklı kültürlerin, dünya görüşlerinin toplumda kadına biçtiği rol farklılıkları ile açıklanması muhtemeldir. Lakin uluslararası bir örneklem grubuyla geniş çaplı gerçekleştirilen bir çalışmada Japonlar'ın en düşük dini inanç ve dini uygulama yüzdesi gösterdikeleri saptanmıştır (Ertufan, 2008: 38). Japonlar'ın dini inançlardan sıyrılmış kültürel yapılarında kadının kendine, dünyayı domine etmiş belli başlı dinlerin getirdiği ataerkil yaşam tarzında olduğundan farklı bir rol biçmiş olması muhtemeldir. Bu konunun iki farklı etnik yapılanma olarak ele alınıp ölüm kaygısı sonuçlarında saptanan bu farkın temel sebeplerinin araştırılıp literatüre kazandırılması gelecek araştırmalara ilham teşkil edebilir. Bu sebeple cinsiyet değişkeninin ölüm korkusu ile arasındaki ilişkiye bu araştırmada da bakılması uygun görülmüştür.

İlgili literatürde cinsiyet değişkeninin ölüm korkusu ve ölüm kaygısı ölçeklerine göre gösterdiği farklılaşmaya dair çelişkili sonuçlar bulgulandığı görülmektedir.

2.3.2. Medeni Hal

Ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ile medeni hal arasında anlamlı negatif ilişki olması evlilik hayatının kişiye sağladığı sosyal imkanlar ve güvenlik hissinden dolayı beklenebilir bir durumdur. Direkt olarak bu konuya eğilen bir çalışma olmasa da ölüm kaygısını araştıran bazı çalışmalarda, medeni hal'in alt problem olarak incelenen demografik değişkenlerden biri olduğu görülmektedir.

Alakalı araştırmalar birbirleri ile çelişkili sonuçlar verdiği gözlemlenmektedir. Yeni Zelanda'da yapılan bir çalışmada bekar katılımcıların ölüm kaygısı ölçek skorlarının anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu belirtilmiştir (MacLeod ve diğ., 2016: 339). Ancak Ertufan (2008: 69), hekimler ile Türkiyede yaptığı araştırmasında medeni hal ile

ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ölçek skorları arasında anlamlı bir ilişki saptamamıştır. Yalnız boşanmış katılımcıların diğerlerine göre daha fazla ölüm korkusu gösterdiklerini belirtmiştir. Kastenbaum (2007: 717) da bu veriyi desteklemiştir. Ayrıca Turgay (2003: 148) tarafından ölüm korkusu ve kişilik yapısı arasındaki ilişkinin incelemek amacıyla yapılan çalışmada da evli ve bekâr katılımcıların ölüm kaygısı sevipleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Erdoğdu ve Özkan (2007: 171) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada evli katılımcıların ölüm kaygılarının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Sonuç olarak, medeni hal ile ölüm korkusu arasındaki ilişkiye dair birbiri ile çelişen sonuçların literatüre yansıdığı görülmektedir.

2.3.3. Yaş

Yaş faktörü ölüm korkusu ile arasındaki ilişki incelenen faktörlerden biridir. İlgili literatüre bakıldığında bu konu üzerine bir fikir birliği görülmemektedir.

Kalish (1977: 205), ölüm kaygısının 20’li yaşlardaki gençlerde belirgin bir şekilde daha fazla olduğunu belirtmiştir. Ölüm kaygısı ile yaş arasında negatif korelasyon bulgularan birçok araştırma vardır (Nelson, 1979: 123; Stevens, Cooper ve Thomas, 1980: 205).

Russac ve diğ. (2007: 549) çalışmalarında kadın ve erkeklerin 20’li yaşlarında ölüm korkularının en yüksek seviyeye ulaştığı gözlemlemiştir, ayrıca 50 yaşlara gelindiğinde ise sadece kadınların bir zirve daha yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Öte yandan kimi araştırmacılar da ölüm kaygısı ile yaş arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmadığını belirtmiştir (Templer, Ruff ve Franks, 1971: 108; Viney, 1983: 229; Vargo ve Black, 1984: 1525; Wagner ve Lorion, 1984: 1235)

Ölüm, her yaş grubundan insanda rastlanabilen bir olgu olduğundan, ölüm korkusu ile yaş faktörü arasındaki ilişkiye dair bulguların çelişkili olması doğal karşılanabilir. Dolayısıyla bu konudaki çelişkili bulguları, daha çok ilgili çalışmalarda katılımcıların kişisel yaşantılarındaki farklılıklara bağlamak daha makul görünmektedir. Ciciirelli, ölüm kaygısının kişinin yaşamayı umduğu süre ile tıbbi olarak öngörülen ömür

arasındaki farktan kaynaklandığını belirtir (Cicirelli, aktaran Macleod ve diğ., 2016: 339). Bu yargı da ölüm korkusu ile yaş arasındaki ilişkinin göreceliliğine dair fikir vermektedir.

2.3.4. İnanç

İnanç kelimesini herhangi bir dine mensup olma ve ölümden sonraki yaşama inanmak durumlarını nitelemek için kullanacak olursak, ölümden sonra kaybettiği sevdikleriyle buluşma ve dünyanın zorluklarından kurtulup sonsuz bir yaşam tahayyül etmenin insanın ölüm kaygısını azaltacağı ve psikolojik iyi oluş halini etkileyerek psikopatolojik olarak problem teşkil edebilecek seviyede bir ölüm korkusundan muzdarip olmaksızın yaşayabileceğini düşünmek mantıklıdır (Lemming, 1970-1980, aktaran Wink ve Scot, 2005: 207) Literatürde inanç ile ölüm kaygısı arasında negatif korelasyon olduğunu bulgulayan araştırmalar vardır (Cohen ve diğ., 2005: 307; McClain-Jacobson ve diğ., 2004: 484; Morris ve Mcadie 2009: 115) Öte yandan inanç çatısı altında değerlendirebileceğimiz geleneksel bağlamda dindarlığın da ölüm kaygısı ile negatif korelasyon gösterdiği vurgulanmıştır. Bunun sebebi olarak da ibadethanelerde bulunabilen sosyal dayanışma ve yardımlaşmanın insanı rahatlattığı öne sürülmüştür (Ellison ve George, 1994: 46). Buna ek olarak Korku Yönetimi Kuramı (Greenberg, Pyszczynski ve Solomon, 1986: 189), belirtilen bu negatif korelasyonu kişinin kendisini toplum içinde genel geçer kabul edilen, dini görüş, ahlak kuralları gibi kültürel normlara ve değerlere entegre ederek ölüm korkusunun hayatını yönetmesinden sakındığını öne sürerek açıklar.

Dindarlık ile ölüm korkusu arasındaki ilişkiye dair geniş bir literatür bulunmaktadır. Ochsmann (1984: 53), çalışmasında oldukça çelişkili sonuçlara rastlandığını belirtir. Ölüm korkusu ve dindarlık arasında negatif bir korelasyon olduğunu bulgulayanlar gibi (Jeffers, Nichols ve Eisdorfer, 1961: 53; Martin ve Wrightsman, 1965: 317; Hooper ve Spilka, 1970: 49; Templer, 1972: 361; Feifel ve Branscomb, aktaran Ochsmann, 1984: 53), pozitif bir korelasyon bulgulayanlar da olmuştur (Faunce ve Fulton, 1958: 205; Feifel, 1965: 632; Berman ve Hays, aktaran Ochsmann, 1984: 53). Negatif ve pozitif korelasyon bulgulayanlar kadar, ölüm korkusu ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulgulayan araştırmalara da literatürde rastlamak

mümkündür (Kalish, 1963: 68; Lester, 1970: 719; Templer ve Dotson, 1970: 895; Feifel, 1974: 353; McDonald, aktaran Ochsmann, 1984: 53).

Lemming (1980: 347), rastgele seçtiği 372 kişi üzerinde yaptığı çalışmasında, ölüm korkusu ile dindarlık arasındaki ilişkiye dair bulguların çelişkili olmasının sebebini, bu iki kavram arasında eğrisel bir ilişki bulunmasına, yani erken yaşlarda yüksek ölüm kaygısı ya da korkusu görülürken orta yaşlarda azalan ve yaşlılığa doğru tekrar artmasına bağlar. Araştırmanın sonucunda ölüm kaygısı, dindarlık oranı en yüksek ve en düşük olan katılımcılarda, en alt seviyede gözlemlenirken, dindarlık seviyesi ortalama olan katılımcılarda en yüksek oranda gözlenmektedir.

2.3.5. Ölüm ile Karşılaşma Sıklığı

Sağlık çalışanları, suç ve suçluyla mücadele eden emniyet birimleri gibi bazı meslek grupları yapıları gereği, diğer mesleklere göre ölüm olayları ile daha sık karşılaşır. Ölüm ile daha sık karşılaşan bu tür mesleklere sahip kişilerin ölüm kaygıları ya da korkuları da araştırma konusu olmuştur.

Ertufan'ın (2008: 45) çeşitli uzmanlık alanlarından 144 hekim ile yaptığı araştırmada katılımcı hekimleri ölüm ile karşılaşma oranlarına göre 2 gruba ayırır: 1- Nadir ölüm/ Ölüm yok ve 2- Yoğun Ölüm. Araştırma sonuçlarına göre bahsi geçen 2 gruba ait hekimlerin, ölüm korkusu ve ölüm kaygısı ölçeklerine verdikleri yanıtlarda belirgin bir fark gözlemlenmemektedir. Ayrıca aynı çalışmada hekimlerin ölüm korku ve kaygılarının, ölüm riskli hastaya sahip olma durumuna göre farklılaşmasına bakıldığında yine anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmektedir. Hekimlerin ölümle karşılaşma sıklığına göre de ölüm korkularında ve ölüm kaygılarında bir farklılaşma olmadığı bulgular arasındadır.

Öte yandan 43 itfaiyeci, 56 polis, 50 üniversite çalışanı ve 50 işletme öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada, katılımcılardan meslekleri polis ve itfaiyeci olanların ölüm korkusu ölçeğine önemli derecede daha yüksek yanıt verdikleri gözlemlenmiştir (Hunt ve diğ., aktaran Ertufan, 2008: 30).

2.3.6 Ölüme Yakın Deneyimler (ÖYD)

Ölüm ile karşılaşma'nın ölüm kaygısı üzerindeki etkilerine dair bulgulara değindikten sonra, ölüme yakın deneyimler yaşamış kişilerin ölüm kaygısı ya da korkusu seviyelerine değinmek ilginç sonuçları açısından önemlidir. Ölüme yakın deneyim (ÖYD), kişinin kendi ölümü ile birebir yüzleşmesi, bir süreliğine yaşam fonksiyonlarını tamamen yitirmiş ve hatta bazı vakalarda uzman doktorlar tarafından ölümünün ilan edilmiş olmasına rağmen hayata dönmesi durumunun literatürde geçen ismidir.

Yukarıda değinildiği üzere, ölüm ile sık karşılaşan insanların, ölüme karşı bir kayıtsızlık geliştirmedikleri hatta ölüm kaygısı ile ölümlle yüzleşme sıklığı arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenmediği ilgili literatürde belirtilmiştir. Lakin durum ölüme yakın deneyimlerde aynı değildir. Tassell-Matamua ve diğ. (2015: 71), “ÖYD'nin en ilginç sonuçlarından birinin, ÖYD yaşamış bireylerin ölüm kaygılarından neredeyse tamamen sıyrıldıklarını belirtmeleridir” demiştir. Dahası aynı çalışmada bireylerin ölüm korkularında meydana gelen azalmanın, sadece ölüme yaklaşma ya da yüzleşme ile açıklanamayacağına da değinilmiştir. Çünkü hayati tehlike atlatıp ÖYD yaşamayan bireyler ölüm korkusu seviyelerinde, ÖYD yaşayanlar kadar önemli oranda azalma tecrübe etmemektedirler (Tassell-Matamua ve diğ., 2015: 71).

Ring (1984), ÖYD yaşamış bireyler ile yaptığı çalışmasında, katılımcıların %80'inin ölüm korkusunda azalma ya da tamamen ortadan kalkma bulgularken, ÖYD yaşamamış kontrol grubunda bu oranı %29 olarak saptamıştır. Sabom (1982) da ÖYD yaşamış bireylerde %82 gibi benzer bir oran gözlemlerken, kontrol grubunda ulaştığı bulguysa Ring (1984)'e kıyasla %2 gibi çok daha düşük bir orandır. Sabom ayrıca katılımcılara 6 ay aradan sonra Templer ve Dickstein'in ölüm kaygısı ölçeklerinin ikisini de uyguladığında, ÖYD yaşamış bireylerin yaşamamışlara kıyasla halen anlamlı bir şekilde düşük ölüm kaygısı gösterdiklerini ölçümlemiştir (Aktaran Tassell-Matamua ve diğ., 2015: 71).

Groth-Marnat ve Summers (1998: 110) tarafından, 57 ÖYD yaşamış, 27 hayati tehlike atlatmış birey ve bu bireylerden 45'inin eşleri ile mevzu bahis deneyimlerinden sonra yaşadıkları değişimler üzerine bir araştırma yapılır. Bu araştırmanın sonuçları da

literatürdeki diğer araştırmaları destekler niteliktedir. ÖYD yaşamış bireylerin, diğer insanlara karşı duyarlılığında artış, ölüm kaygısı ya da korkusunda büyük oranda düşüş, ölümden sonrasına olan inançlarında güçlenme, maddi edinimlere karşı ilgide azalma ve paranormal fenomenlere karşı farkındalık artışı gözlemlenmiştir.

Greyson (1992: 523), 135 ÖYD yaşamış, 43 hayati tehlike atlatmış fakat ÖYD yaşamamış, 112 hiç ölüm tehlikesi atlatmamış bireyi dahil ettiği çalışmasında, Krieger, Epting ve Leitner'in ölüm tehtidi endeksini (death threat index) katılımcılara uygulamış ve ÖYD yaşamış bireylerin diğer katılımcılardan önemli oranda daha düşük ölüm korkusu taşıdıklarını gözlemlemiştir.

ÖYD'nin ölüm kaygısını ya da korkusunu önemli bir ölçüde düşürdüğü veya tamamen ortadan kaldırıp kişinin hayatını değiştirdiği çeşitli araştırmalarda gözlemlenmiştir ve literatüre bakarak bu konuda araştırmacılar arasında tam bir fikir birliği vardır denebilir. Ancak gözlemlenen bu durumun sebebi ise belirsizdir ve nicel çalışmalarla saptanması hayli zordur. Ancak Tassell-Matamua ve diğ. (2015: 71), ÖYD yaşamış bireylerin ölüm korku durumlarında meydana gelen değişimin sebebini, yaşadıklarını iddia ettikleri beden dışı deneyim sonucu, beden ölümlü olsa da ruhun ölümsüzlüğüne ve hayatın devam ettiğine dair net bir içgörü geliştirmelerine bağlamıştır.

3. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME

Kendini gerçekleştirme, ilk kez bir nöropsikiyatrist olan Kurt Goldstein tarafından tüm canlıları kapsayan bir biyolojik güdü olarak tanımlanmış, ancak başta Maslow olmak üzere hümanist psikolog ve terapistlerce insan doğasına odaklanarak popülerlik kazandırılmıştır (Whitehead, 2016: 71). “Hümanist psikologlara göre insan davranışını yönlendiren en önemli güdü kendini gerçekleştirme güdüsüdür” (Kuzgun, 1972: 3).

Maslow (194: 151) kendini gerçekleştirme kavramını, insanın doğuştan sahip olduğu potansiyeli tam anlamıyla yaşayabiliyor olması yani, ressam ise resim yapması, müzisyen ise müzik yapması kısaca hangi potansiyeli taşıyor ise onu, tam anlamıyla rahatça yaşayabilmesi, kapasitesini gereğince kullanabilmesi olarak tanımlamış ve motivasyon teorisi çerçevesinde çizdiği ihtiyaçlar hiyerarşisinin en tepesine koyarak en üst düzeyde mutluluğu yakalayabilmek için önemli bir temel ihtiyaç olarak göstermiştir. Kendini gerçekleştirmiş insanların özelliklerinden bahsederken Maslow (1954: 150), bu tür kimselerin hayatın pek çokları için hayli sıradan olan güzelliklerini sürekli olarak fark edip şükran duyabildiklerini, gerçekten bunlar ile tatmin olabildiklerini belirtir.

Maslowa göre kendini gerçekleştiren insanların özelliklerine daha derinden bakacak olursak, madde madde bu özellikleri açabiliriz:

3.1. Kendini Gerçekleştiren İnsanların Özellikleri

Kendini gerçekleştirme konusu üzerinde en çok duran kuramcı olarak Maslow öne çıkmaktadır. Kendini gerçekleştiren insanların özelliklerini Maslow 12 maddede izah eder:

Gerçeği olduğu gibi algılayıp kabullenebilirler: Maslow tarihi ya da yaşamakta olan bireylerle bilimsel metodlarla uyguladığı çalışmasında, kendini gerçekleştiren kişilerde ilk göze çarpan özelliğin bu kişilerin, samimiyet ile yapmacıklığı, dürüst olan

ile olmayanı kolayca ayırt edebildiklerini yani kişileri alışılmadık bir biçimde kolayca ve doğru bir şekilde çözümleyebildiklerini öne sürer (Maslow, 1954: 153).

Kendiyle çevresi ve yaşantılarıyla barışıktırlar: Kişisel zaaflarını, hatalarını, çevrelerindeki insanların davranışlarını, düşüncelerini kısacası yaşantılarını ve doğayı yargılamaksızın oldukları gibi kabul edebilirler (Maslow, 1954: 155).

Doğal ve sadedirler: Diğer insanlara kıyasla kendini gerçekleştirmiş bireyler davranışlarında daha sade ve doğaldırlar, içlerinden geldiği gibi davranırlar. Bu tür kimselerin davranışlarında ve kişiler arası ilişkilerinde yapmacıklığa rastlanmaz (Maslow, 1954: 157).

Problemlere duyarlıdırlar: Kendilerine dönük olsa da olmasa da çevrelerindeki problemlere karşı duyarlıdırlar. “Bu tür kimseler genellikle enerjilerinin büyük bir kısmını, sahip oldukları bir yaşam amacına, yerine getirmekle yükümlü hissettikleri bir göreve, kendi özel problemleri haricinde dışsal bir problemin çözümüne verirler.” (Maslow, 1954: 159).

Tek başına vakit geçirmekten kaçınmazlar: Neredeyse tamamı ortalama bir insana kıyasla yalnız vakit geçirmekten daha çok hoşlanır ve mahremiyete önem verirler. Başkaları için problem teşkil eden çoğu olay karşısında genellikle çatışmanın ve huzursuzluğun üzerine çıkıp bundan etkilenmemeyi başarırlar (Maslow, 1954: 160).

Kendi kendilerine yetebilirler: Çevresel beklentilerden, yerel kültürden, kişisel tutkulardan bağımsız bir yaşam sürebilir, kendi kararlarını alabilir ve her yönden kendi kendilerine yetebilirler. Öncelikle odaklandıkları nokta; bireysel gelişimlerinin sürekliliği ve potansiyellerini, gizli yeteneklerini açığa çıkarıp işlevsel hale getirebilmektir (Maslow, 1954: 162).

Sürekli minnet duyabilirler: Maslow kendini gerçekleştiren kimselerin her gün aynı güneş ışığı için aynı derecede minnet duyabildiklerini, binlercesini de görseler her bir çiçeğin güzelliğini takdir edebildiklerini belirtir. Hatta çoğu kimse için son derece sıradan olan bir iş gününde, sırf yaşıyor olmak bile kendini gerçekleştiren bir birey için oldukça heyecanlı ve keyif verici olabilir (Maslow, 1954: 163).

Güçlü ilişkiler kurabilirler: Kendini gerçekleştiren bireyler genele göre, insanlar ile daha derin, güçlü ve sağlıklı bağlar kurabilirler (Maslow, 1954: 166).

Eşitlikçi bir karakter yapısına sahiptirler: Kendini gerçekleştiren bireyler gerçek manada birer eşitlikçidirler. Sosyal sınıf, eğitim düzeyi, siyasi görüş, dini inanç, renk, ırk gibi farklılıklara aldırmandan, uygun karakter yapısına sahip herkesle arkadaşlık kurarlar ve hatta Maslow (1954: 167) kendini gerçekleştiren bireylerin çoğu zaman bu tür farklılıkların farkında bile değilmiş gibi göründüklerini belirtir.

Felsefi derinliği olan bir mizah anlayışına sahiptirler: Kendini gerçekleştiren bir birey, felsefi derinliği olan, zekice düşünülmüş, güldürürken düşündüren ve kimseyi incitmeyen şakalara güler. Felsefi derinliği olan mizah, kimseyi aşağılamamalı, başkalarının eksiklikleri üzerine kurulmamalı, kısacası düşmanca herhangi bir içerikten münezze olmalıdır (Maslow, 1954: 169).

Yaratıcıdır: Kendini gerçekleştiren bireylerin her birinde istisnasız bu özelliğe rastlandığını belirtir Maslow (1954: 170). Bu tür bireyler yaratıcı, özgün ve üretkendirler.

Kültürel dayatmalardan üstündürler: İçinde bulundukları toplumun kültürü ile özedeşmezler, yani kültürün karakterlerini şekillendirmesine izin vermezler. Ancak yine de içine doğdukları kültür ile bir şekilde iyi geçinmenin yolunu bulurlar (Maslow, 1954: 171).

Kendini gerçekleştirme kavramını daha iyi ele alabilmek için ihtiyaçlar hiyerarşisini incelemek faydalı olacaktır.

3.2. Kendini Gerçekleştirme ve Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Maslow'a göre insanın kendisini eyleme iten, harekete geçirerek kendini gerçekleştirme yolunda adımlar atmasını sağlayan güdüler, ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçlar hiyerarşik bir yapı sergiler. İnsan ancak bu hiyerarşik yapıdaki temel ihtiyaçları karşılayarak asıl hedeflenen, insanın sahip olduğu potansiyeli özgürce gerçekleştirebildiği aşamaya, kendini gerçekleştirme aşamasına ulaşabilir (Maslow, 1954: 150).

Şekil 1.1: Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Piramidi

Fizyolojik ihtiyaçlar: Hayatın idamesi için elzem olan, yiyecek, su, uyku, cinsellik gibi en temel ihtiyaçlar grubunu kapsar. Bu basamağa dahil olan ihtiyaçlar yapısı itibarıyla, karşılanmadığında bireyin yaşamını tehdit eden sonuçlar doğurur (Maslow, 1954: 35).

Güvenlik ihtiyaçları: Bireyin yaşamını fiziksel olarak doğrudan tehlikeye atan tehditlere karşı, güven içinde olma, kaygı ve kaostan uzak olma, korunma ihtiyacını simgeler. Fizyolojik ihtiyaçlar gibi bu basamak da bireyin doğrudan canlılığını ve vücut bütünlüğünü koruyabilmesi ile ilgilidir, ayrıca sosyal ve ekonomik açıdan güvende olmak da bu basamak çerçevesinde değerlendirilir (Maslow, 1954: 39).

Ait olma ve sevgi ihtiyaçları: Fizyolojik ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyacı tatmin edildiğinde, ait olma ve sevgi ihtiyacı ortaya çıkar. Bir aileye, ulusa, bir meslek grubuna ait olmak, sevmek ve sevilmek kısacası sosyal ilişkiler geliştirip toplumsal yaşama ayak uydurabilmek bireyin bu aşamada tatmin etmesi gereken ihtiyaçlardır (Maslow, 1954: 43).

Statü ve saygınlık ihtiyacı: Ait olma ve sevgi ihtiyaçları tatmin edilen insan, barındığı sosyal çevrelerde saygın bir birey olmak, takdir edilmek ve değerli olmak ihtiyacı duyar. Bu basamağın da doyurulmasıyla insan, kendine ihtiyaç duyulduğunu, üyesi bulunduğu sosyal gruba faydalı olduğuna inanır ve böylece kendini gerçekleştirme basamağına bir adım daha yaklaşır (Maslow, 1954: 45).

Kendini gerçekleştirme ihtiyaı: Piramidin tüm basamaklarında sıralanan ihtiyaçlar tatmin edilse de, kişi içindeki potansiyelini açığa çıkarmak, yetenekleri doğrultusunda bir yaşam sürmek zorundadır, aksi halde bu durum bireyde tatminsizliğe sebep olacaktır. Kendini gerçekleştirme kavramının tanımında da değinildiği üzere kişi ne olma potansiyelini taşıyor ise o olmalıdır, bütün potansiyelini gerçeğe dönüştürmelidir (Maslow, 1954: 46).

Maslowa göre kendini gerçekleştiren insanların sahip olması gereken belli başlı özellikler vardır;

Kendini gerçekleştirme kavramının popülerlik kazanmasında büyük katkısı olsa da bu konuya dair fikirler ne süren tek kuramı Maslow değildir.

Kendini gerçekleştirmenin ne demek olduğunu daha iyi kavrayabilmek için diğer yaklaşımları da değerlendirmek gerekecektir.

3.3. Rogers’a Göre Kendini Gerçekleştirme

“Rogers'a göre kendini gerçekleştirme, sosyal evrimin sonu, psikoterapinin en son amacıdır. Rogers, kendini gerçekleştiren kimseyi "kapasitesini tam olarak kullanan" (Fully Functioning) kimse” olarak tanımlaktadır (Kuzgun, 1972: 6). Sürekli olarak gelişmek ve kendinin daha iyi bir versiyonuna ulaşmak, sosyalleşmek olarak tanımladığı kendini gerçekleştirmek güdüsünü Rogers insan davranışlarını yönlendiren yegne güdü olarak ileri sürer (Rogers, aktaran Kuzgun, 1972: 6). Geliştirdiği danışan merkezli terapi yaklaşımı üzerine yazılarında da Rogers, kendini gerçekleştirme güdüsünün ya da diğer bir deyişle sürekli gelişim güdüsünün iyileştirici unsur olduğunu belirtir (Aktaran Bozarth ve Brodley, 1991: 45).

Kendini gerçekleştirmeyi bu denli önemli bir konumda gören Rogers, kendini gerçekleştiren insanların temel özelliklerini 4 başlık altında incelemektedir (Kuzgun, 1972: 7):

Yaşantılara daha açık olma: Uyarıcıları çarpıtmadan olduğu gibi algılama, duyguların farkında olup onları bastırma gereği duymama.

Daha varoluşsal bir hayat sürdürme: İçine doğulan kültürün belli başlı kurallarına bağlanmak zorunda hissetmeksizin, bağımsız bir yaşam sürebilme ve her anın tadını çıkarabilme.

Organizmaya daha fazla güvenme: “Örgensel (organismic) tepkileri davranışlara rehber olarak alma.” (Kuzgun, 1972: 7)

Daha tam olarak fonksiyonda bulunma: Olguları doğru bir biçimde algılayabilmek için, bireyin sahip olduğu kapasiteyi efektif bir biçimde kullanabilmesi.

3.4. Jung’a Göre Kendini Gerçekleştirme

Jung insanın sürekli daha iyiye, mükemmele doğru tekâmül ettiğini, beşeri yoksunluk halinden bütünlenme haline doğru ilerlediğine inanır (Obryne ve Angers, 1972: 241). Jung’un kendini gerçekleştirme kavramına bakışını Kuzgun (1972: 4) “harmonik, dengeli ve olgun bir benlik geliştirmek, yani başlangıçta farklılaşmış bir bütünün zamanla harmonik bir şekilde gelişmesi ve ayrışması (individuation process) ve sonra bu ayrılmış sistemlerin bütünleşmesidir (transcendent process)” şeklinde tasvir eder. Bu bağlamda Jung’un kendini gerçekleştirme anlayışı, birbiri ile çatışan birçok kişilik unsurunun tek bir potada eritilip uyumlu hale getirilmesi, bir olmak, yani bütünlenmek ve mükemmelleşmek olarak özetlenebilir.

Kendini gerçekleştirme kavramının tanımını ve ilgili kuramcılarının görüşlerini belirttikten sonra, kendini gerçekleştirme ile ilişkili olabilecek demografik değişkenlere değinmek yerinde olacaktır.

3.5. Kendini Gerçekleştirme ile İlişkili Faktörler

Kendini gerçekleştirme üzerine zengin bir literatür vardır ve araştırmacılar bu kavramı bir çok yönü ile araştırmışlardır. Bu bölümde tezde de incelenecek olan, demografik değişkenlerden bazıları üzerine önceki gözlemcilerin bulgularına yer verilecektir.

3.5.1. Yaş

Kendini gerçekleştirmenin anlamından ve kendini gerçekleştiren insanın özelliklerinden bu çalışmanın önceki bölümlerinde bahsedilmiştir. Bu özelliklere bakıldığında olgunluğun kendini gerçekleştirme özelliklerinden biri olduğu görülebilir. Yaşın artması, kişinin yaş alması ile olgunluğunun ve kendini gerçekleştirme düzeyinin artması öngörülebilir bir durumdur. Majersik'e (2005: 170) göre de, yaşlı bireyler hayatta kalan sürelerinin ve faniliklerinin farkında oldukları için, bu bireylerin en kuvvetli güdülerinden birinin kendini gerçekleştirme olması oldukça muhtemeldir. Oğlu (2014: 62) yaşları 19 ile 56 arası değişen 315 katılımcı ile kendini gerçekleştirme kısa endeksi'nin (SAI) Türkçe geçerlik güvenirlik çalışmasını da yürüttüğü araştırmasında yaşın artması ile kendini gerçekleştirme düzeyinin de arttığını bulgulamıştır.

Bir başka araştırmada ise Ayten (2005: 185), kendini gerçekleştirmenin hayat boyu süren bir süreç olduğunu ve araştırmasında yaş değişkeni ile kendini gerçekleştirme arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenmediğini belirtir.

Çetinkanat (2005: 99), araştırmasında farklı yaş gruplarından katılımcıların, kendini kabullenme alt boyutu haricinde kendini gerçekleştirme düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptamamıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Dağlı ve Beyazsaçlı (2010: 1) belediye personeli ile yaptıkları çalışmalarında, katılımcıları 23-25 (A), 26-28 (B), 29 ve üstü (C) olmak üzere üç gruba ayırmış ve B ve C yaş gruplarının kendini gerçekleştirme ortalamalarını A grubuna göre istatistiksel olarak yüksek olduğunu bulgulamıştır.

Çelik (1993: 52), 201 öğretmen ile hazırladığı çalışmada yaş grupları arasında anlamlı istatistiksel fark bulgulamış, 26-30 yaş grubu öğretmenlerin en yüksek kendini gerçekleştirme puanı aldığını belirtmiştir.

Sonuç olarak yukarıda bahsedilen araştırmalardan da anlaşıldığı üzere, kendini gerçekleştirme ile yaş arasındaki ilişkiye dair bulgular oldukça çelişkilidir.

3.5.2. Cinsiyet

Farklı kültürlerde, cinsiyetlere yüklenen anlam ve verilen önem farklıdır. Dolayısıyla cinsiyet değişkeni ile kendini gerçekleştirme arasındaki ilişki geçmiş araştırmalara sıklıkla konu olmuştur. Bu başlık altında ilgili araştırmalar incelenmiştir.

Özdoğan (1995: 70), Everett Shostrom (1968) tarafından geliştirilen kişisel yönelim envanteri (POI) kullandığı araştırmasında bu durumun doğru olmadığını, yani kadınların ve erkeklerin kendini gerçekleştirme düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığını bulgulamıştır.

Wilkins ve diğ. (1977: 1001), 125 öğrenci üzerinde (POI) ölçeği kullanarak yaptığı araştırmada farklı cinsiyette öğrencilerin ölçeğe istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde cevap vermediklerini, yani katılımcıların kendini gerçekleştirme düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını gözlemlemiştir. Bu bulguyu Dodez, Zelhart ve Markley de (1982: 696) onaylamış, cinsiyetler arası kendini gerçekleştirme düzeylerinde anlamlı bir fark gözlemlenmediğini bildirmiştir.

(POI) ölçeği uygulanan bir başka araştırmada cinsiyetler arası farklılık, kendini kabullenebilme alt boyutunda, yani kişiliklerinin olumlu ve olumsuz yanlarının bilincinde olup bu durum ile barışık olma bağlamında kızların lehine anlamlı, varoluşsal değerleri benimseme alt boyutunda, yani çevresel beklentilere boyun eğmeme, yeniliklere karşı esnek olabilme bağlamında erkeklerin lehine anlamlı sonuç bulgulanmıştır. Ancak ölçeğin tüm alt boyutları toplamına bakıldığında iki cinsiyet arası kendini gerçekleştirme puanları arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (Ayten, 2005: 197).

Çetinkanat (2005: 99), 92'ü profesör, 175'i asistan olmak üzere toplam 267 katılımcı ile yaptığı çalışmada, kendini gerçekleştirme endeksi uygulamış ve gerçeklik algısı alt boyutunda kadın katılımcıların lehine, kendine yeterlik alt boyutundaysa erkek katılımcıların lehine anlamlı sonuç bulgulanmıştır. Ancak genel bağlamda kendini gerçekleştirme düzeylerinde iki cinsiyet grubu arasında anlamlı bir fark saptanamamıştır.

Oğlu (2014: 55), kadın ve erkek katılımcılar ile uyguladığı (SAI) kendini gerçekleştirme kısa endeksi puanlarında, erkeklerin lehine anlamlı sonuç bulgulanmıştır, ancak bu sonucun sınırdan durduğunu da eklemiştir.

Kadın ve erkek katılımcının neredeyse eşit dağılım gösterdiği 141 elit sporcunun katılımıyla gerçekleştirilen bir başka araştırmada ise kadınların kendini gerçekleştirme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Mirzeoğlu ve Çetinkanat, 2005: 19).

3.5.3. Sosyoekonomik Durum

Kendini gerçekleştirme düzeyi üzerinde etkisi olması beklenen bir diğer değişken, sosyoekonomik durumdur. Özdoğan (1995: 79), kişisel yönelim envanteri (POI) kullanarak 383 öğrenci ile yaptığı çalışmada, öğrencilerin sosyoekonomik düzeylerinin artması ile kendini gerçekleştirme düzeylerinin de arttığını gözlemlemiştir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetindeki bir belediyenin 116 personeli ile yapılan bir araştırmada gelir grupları 0-1000tl (A), 1050-2000tl (B), 2050-5000tl (C), 5000tl ve üzeri (D) şeklinde sınıflandırılmış ve kişisel yönelim envanteri uygulanmıştır. Çalışma sonucuna göre gelir düzeyi B, C, D olanların kendini gerçekleştirme ortalamaları gelir düzeyi A olan katılımcılara göre anlamlı olarak yüksek bulgulanmıştır (Dağlı ve Beyazsaçlı, 2010: 1).

Satış elemanı örnekleme ile Birleşik Devletlerde yapılan bir araştırmada, satış elemanlarının kendini gerçekleştirme düzeyleri ile aldıkları maaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmadığı belirtilmiştir (Bruce ve Bonjean, 1969: 80).

Türkiyede öğretmen örnekleme ile gerçekleştirilen bir araştırmada, gelir durumunun ihtiyaçları karşılamada yeterli olup olmadı değişkeni ile kendini gerçekleştirme seviyesi arasındaki ilişki incelenmiştir. Gelirin ihtiyaçları karşılayıp karşılamadığına ilişkin soruya sadece iyi ve orta şeklinde cevap veren katılımcılar için, sosyo-ekonomik durumun kendini gerçekleştirme ile arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Ancak çok iyi ve kötü şeklindeki yanıtlar arasında bir ilişki gözlemlenmediğinden, bu araştırmaya göre ekonomik durum arttıkça kendini gerçekleştirme süreci de artar şeklinde bir çıkarımda bulunmak yanlış olacaktır (Çelik, 1993: 66).

3.5.4. Eğitim

Kendini gerçekleştirme ile ilişkisi incelenen sosyo demografik değişkenlerden biri de eğitimidir. Bu başlık altında bu konudaki araştırmalardan bazılarında elde edilen sonuçlara yer verilecektir.

Dağlı ve Beyazsaçlı (2010: 1) katılımcıların kendini gerçekleştirme düzeylerini eğitim seviyeleri ile karşılaştırdığında, üniversite mezunları lehine istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar bulgulanmıştır.

Öğretmenler ile yapılan bir araştırmada, katılımcılar en son bitirdikleri eğitim kurumu açısından değerlendirildiklerinde, dağılımın açık öğretim fakültesi ön lisans mezunları, öğretmen okulu, eğitim enstitüsü, eğitim yüksek okulu ve eğitim fakültesi şeklinde olduğu gözlenmiş ve eğitim seviyesi arttıkça kendini gerçekleştirme düzeylerinin de artış gösterdiği bulgulanmıştır (Çelik, 1993: 63).

Marmara Üniversitesinin çeşitli fakülte ve bölümlerinde ve aynı üniversitenin sosyal bilimler enstitüsü yüksek lisans programlarında öğrenim gören 239 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilen bir çalışmada, alınan eğitim ile kendini gerçekleştirme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir sonuc bulgulanmamıştır (Ayten, 2005: 195).

Lisans ve ön lisans mezunu 141 elit sporcu ile yapılan bir araştırmada eğitim düzeyi arttıkça kendini gerçekleştirme düzeyinin de artmakta olduğu saptanmıştır (Mirzeoğlu ve Çetinkanat, 2005: 19).

4. YAŞAM DOYUMU

Yaşam doyumunu tanımlamaya “doyum” kavramı ile başlamak yerinde olacaktır. Doyum bireyin ihtiyaçlarının, beklentilerinin ve arzularının karşılanması, tatmin edilmesidir. İlk olarak Neugarten tarafından kullanılan yaşam doyum kavramı ise kişinin sahip oldukları ile ya da yaşantıladıkları ile beklentilerini kıyaslaması şeklinde tanımlanmıştır (Neugarten ve diğ., 1961: 134). Yani bireyin sahip oldukları ya da yaşantıladıkları ile beklentileri arasındaki fark büyükse yaşam doyumunun düşük olduğu, fark küçükse yaşam doyumunun düzeyinin yüksek olduğu yorumunu Neugarten’in tanımına göre yapmak mümkündür. Campbell ve diğ. (1976) da yaşam doyumunun beklentiler ve elde edilenler arasındaki fark olarak net bir şekilde tanımlanabilen somut bir kavram olduğunu ifade eder. Yaşam doyumunu, bireyin nelere sahip olmak istediği ve gerçekte sahip olduklarının kıyaslanmasıyla ortaya çıkan durum ya da sonuçtur (Altay ve Avcı, 2009: 275). İlgili literatüre bakıldığında yaşam doyumunu, öznel iyi oluş ve mutluluk kavramlarının sıklıkla aynı anlama geldiğinin ifade edildiği görülür (Hefferon ve Boniwell, 2014: 45; Saris ve diğ., 1996: 201-220). Bu durumda yaşam doyumunun seviyesinin bireyin mutluluk düzeyi olarak da ifade edilebilen, öznel bir yargı olduğu kanısına varılabilir. Mutluluk ya da yaşam doyumunu denildiğinde de belli bir duruma ya da ihtiyaca binaen bir tatminden ziyade genel olarak tüm yaşantılarda doyum anlaşılır (Özer ve Karabulut, 2003: 72).

Bireyin yaşam doyumunu öncelikli olarak etkileyen faktörün tanımında da barındırdığı üzere beklentiler ile yaşantılar arasındaki fark olduğunu belirtmek makuldür. Yaşam doyumunu ile ilgili araştırmalara da bakıldığında, cinsiyet, ırk ve gelir durumu gibi sosyodemografik değişkenlerin yaşam doyumunu ve mutluluğu yordamada hemen hemen hiçbir etkiye sahip olmadığını, daha çok kişisel eğilimlerin, yakın ilişkiler ve bireyin kültür seviyesinin etkili olduğunu belirten araştırmacıların (Diener ve Myers, 1995: 10) yanı sıra, sosyodemografik değişkenlerin de yaşam doyumunu üzerinde önemli etkiye sahip olduğunu belirtenler de vardır (Keser, 2005: 77). Sosyo demografik

değişkenlerin yaşam doyumu üzerine etkisi bu araştırmanın da kapsamına girmektedir. Son derece geniş kapsamlı bir bütün olan yaşam doyumu konusunu tek bir değişkene bağlamak, beklendiği üzere mümkün değildir, dolayısıyla bu kavram ile ilişkisi olabilecek birçok unsur kuramcılar tarafından tartışılmış ve araştırmacılarca gözlemlenmeye çalışılmıştır. Schmitter (Aktaran Keser, 2005: 80) yaşam doyumunu etkileyen unsurları şu şekilde sıralamaktadır:

- Günlük yaşamdan mutluluk duymak;
- Yaşamı anlamlı bulmak,
- Amaçlara ulaşma konusunda uyum,
- Pozitif bireysel kimlik,
- Fiziksel olarak bireyin kendisini iyi hissetmesi,
- Ekonomik güvenlik,
- Sosyal ilişkiler.

Keser (2005: 81) ayrıca, yaşam doyumuna etki eden faktörlerin başında, bireyin genel yaşamında hayli önemli bir yer tutan iş yaşamının geldiğini de belirtmiştir ve 562 katılımcı ile yaptığı araştırmasında iş doyumu ve yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulgulamıştır.

Yaşam doyumu üzerine yapılmış bazı çalışmalar incelenerek, sosyodemografik değişkenler arasında gözlemlenen ilişkiye dair araştırmalara bir sonraki bölümde yer verilmiştir.

4.1. Yaşam Doyumu ile İlişkili Faktörler

Bireyin hayatından duyduğu memnuniyet, tatmin seviyesi şüphesiz sayısız değişkenin tesiri altındadır. Bu değişkenlerin başlıcaları olarak sosyo-demografik değişkenlerin ele alınması, yaşam doyumu gibi birkaç değişken ile sınırlandırılarak açılanamayacak kadar geniş bir konunun en azından somut öğelerinin değerlendirilebilmesi açısından önemli bir rol oynayacaktır. Bu bölümde yaşam doyumu ile ilişkisi daha önce araştırılmış konu başlıklarına yer verilmiştir.

4.1.1. Cinsiyet

Yaşam doyumu ile ilişkisi daha önceki araştırmalarda incelenen değişkenlerden biri cinsiyettir. Bu bölümde cinsiyet değişkeni ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiye dair daha önce yapılmış araştırmalara yer verilmiştir. 107 kadın ve 455 erkeğin katılımıyla yapılan bir araştırmada, kadınların yaşam doyumu düzeyleri erkeklerinkinden anlamlı oranda yüksek bulgulanmıştır (Keser, 2005: 89).

302 katılımcı ile yapılan bir araştırmada, kadın katılımcıların yaşam doyumlarının erkek katılımcılardan yüksek olduğu bulgulanmıştır (Özdevecioğlu, 2003: 707).

245 kadın ve 160 erkek katılımcının dahil edildiği bir çalışmada kadın katılımcıların yaşam doyumlarının erkeklere oranla istatistiksel olarak daha yüksek olduğu bulgulanmıştır (Yıldırım, 2017: 38).

174 hemşirenin örneklem olarak seçildiği bir araştırmada kadın ve erkek hemşirelerin yaşam doyum düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (Benli ve Yıldırım, 2017: 172). Ancak örneklem grubunun 154 kadın, 20 erkek katılımcıdan oluşuyor olması, bir yargıda bulunabilmek açısından önemli bir sınırlılıktır.

Literatüre bakıldığında kadınların yaşam doyumu düzeylerinin erkeklere göre istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde yüksek olarak bulgulan daha bir çok araştırma mevcuttur (Uslan, 2016: 3360; Ünal, Karlıdağ ve Yoloğlu, 2001: 113).

Huzurevi örnekleminde gerçekleştirilen bir çalışmada ise kadın ve erkek katılımcıların yaşam doyumu düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır, ancak aile ortamında yaşayan yaşlıların analizi yapıldığında kadın ve erkek katılımcıların yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir (Özer, 2001: 103).

4.1.2. Yaş

Yaşam doyumu ile ilişkisinin incelenmesi önemli olan bir diğer sosyo-demografik değişken yaştır. Yaşam doyumu ile yaş değişkeni arasında bir ilişki var mı, var ise nasıl

bir ilişki gözlemlenmekte soruları araştırmacıların dikkatini çekmiş ve bir çok araştırmada bu bulgulara yer verilmiştir. Bu araştırmalardan bazıları şu şekildedir:

Özdevecioğlu (2003: 703) Diener tarafından geliştirilen yaşam doyumu ölçeğini 302 katılımcı ile uygulamış ve yaş ile yaşam doyumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptamıştır.

Yıldırım (2017: 38), yaşam doyumu ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulgulamıştır.

Katılımcıların yaşları 25 ve altı, 26-35, 36-45, 46 ve üzeri olarak gruplandırılan bir çalışmada, yaşam doyumu ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (Benli ve Yıldırım, 2017: 175).

Özer (2001: 103) tarafından huzurevi ve evlerinde yaşayan yaşlıların yaşam doyumlarının karşılaştırıldığı araştırmada, yaş değişkeni ile katılımcıların yaşam doyumu düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlemlenmemiştir. İlgili literatürde yaşam doyumu ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olmadığına dair bulgular aksi yönde kilere oranla hayli fazladır (Palmore ve Luikart ,1973: 68; Suh, 1987: 16).

Sonuç olarak yaşam doyumu ile yaş arasında anlamlı bir ilişki olmadığına dair veriler ilgili literatürde daha ağır basmaktadır denebilir.

4.1.3. Sosyo-ekonomik Durum

Yıldırım (2017: 41) tarafından yapılan araştırmaya 405 katılımcı dahil edilmiş ve gelir düzeyleri ile yaşam doyum ölçeği skorları arasındaki korelasyon incelenmiştir. Araştırma sonucunda yaşam doyumu ile gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bulgular çerçevesinde katılımcıların yaşam doyumu ölçeğinden elde ettikleri skorların ekonomik durum ile pozitif korelasyon gösterdikleri gözlemlenmiştir.

Hemşire örnekle miyle yapılan bir çalışmada, sosyo-ekonomik durum ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Benli ve Yıldırım, 2017: 174). Bu çalışmada sosyo-ekonomik durum katılımcıların gelir düzeyi algısı üzerinden belirlenmiş

ve gelir düzeyi grupları arasındaki farklılıktan ziyade, geliri giderinden az olanlar ile eşit olanlar arasında, eşit olanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmiştir.

Ünal, Karlıdağ ve Yoloğlu (2001: 113) tarafından hekimler ile yapılan çalışmada gelir düzeylerini yeterli bulan katılımcıların yaşam doyumlarının istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde yüksek olduğu saptanmıştır. Gelir düzeyi ile yaşam doyumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptayan araştırmalar vardır (Grün ve diğ., 2010: 285; Naz, Gul ve Haq, 2011: 476; Spreitzer ve Snyder, 1974: 454; Toseland ve Sykes, 1977: 235).

Gelir düzeyinin yaşam doyumuna etki etmediğini bulgulayan araştırmacılar da vardır (Uslan, 2016: 3360; Özen ve diğ., 2007: 5; Palmore ve Luikart, 1972: 68). Buna ek olarak, Özer (2001: 102) tarafından huzurevinde yaşayan yaşlılar ile yapılan bir çalışmada, yaşlı kadın ve erkeklerin gelir düzeyleri ve gelirlerinin ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamaması değişkenleri ile yaşam doyumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

4.1.4. Eğitim

Eğitim yaşam doyumu ile ilişkisi incelenen bir diğer sosyo-demografik değişkendir. Bu bölümde literatürdeki ilgili çalışmalardan bazıları verilmiştir.

Keser (2005: 85), tarafından yapılan bir araştırmada katılımcıların eğitim seviyelerine göre yaşam doyumları incelenmiş ve üniversite mezunu katılımcıların, lise ve altı düzeylerden katılımcılara oranla daha düşük olduğu bulgulanmıştır. Diğer bir deyişle eğitim seviyesi arttıkça yaşam doyumunda da bir düşüş gözlemlenmiştir.

Birleşik Devletlerde 731 katılımcı ile gerçekleştirilen bir çalışmada, anlam arayışı ile yaşam doyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışma sonucunda demografik değişkenlere göre yaşam doyumu gözlemlendiğinde, eğitim seviyesi arttıkça yaşam doyumunun da arttığı saptanmıştır (Park, Park ve Peterson, 2010: 6)

Benli ve Yıldırım (2017: 174) tarafından yapılan bir araştırmada, eğitim durumu ile yaşam doyumu düzeyi arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Eğitim durumu ile yaşam doyumu arasında önemli bir ilişki saptanmayan birçok araştırma mevcuttur (Deveci, 2014: 100; Suh, 1987: 16).

Özer (2001: 105), tarafından uygulanan bir araştırmada eğitim düzeyi ile yaşam doyumu arasında iki yönlü varyans analizinde anlamlı düzeyde fark bulunmuştur.

4.1.5. İnanç

İnancın yaşam doyumu ile ilişkisi de bu araştırmada incelenmesi amaçlanan konulardandır. İnanç değişkeni ile yaşam doyumunun ilişkisine dair literatürdeki çalışmalara bakıldığında çelişkili sonuçlar ile karşılaşılmaktadır. Bu araştırmalardan bazılarına bu bölümde yer verilmiştir.

Ellis (1988), tarafından yapılan çalışmada yaşam doyumu ile dindarlık arasında negatif bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Ancak daha güncel çalışmalara baktığımızda, yaşam doyumu ile dindarlık arasında daha çok pozitif yönde anlamlı ilişki bulgulayan araştırmacılar vardır (Ellison, 1991: 80). Katolik ve Protestan bir örneklem grubu ile çalışılan bir çalışmada da yaşam doyumu ile dindarlık arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır (Cohen ve ark., 2005: 307).

İnanç ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki saptamayan bir araştırmaya örnek olarak şu gösterilebilir: Dini ritüellerini uygulayıp uygulamama değişkenine göre Buddhistler ile yapılan bir araştırmada, meditasyon yapanlar ile yapmayanların yaşam doyum ortalamalarının anlamlı bir biçimde farklılık göstermediği saptanmıştır. Ayrıca yine aynı çalışmada ölümden sonraki yaşama inanlar ile inanmayanlar arasında da yaşam doyumu düzeyi ağıısından anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. (Chaiwutikornwanich, 2014: 1015).

5. YAŞAM DOYUMU VE ÖLÜM KAYGISI / KORKUSU ARASINDAKİ İLİŞKİ

Yalom (2017: 51), ölüm kaygısını tüm psikopatolojilerin temeli olarak gösterirken, yaşam doyumu ile arasında da negatif bir korelasyon olduğunu belirtmiştir. Burdan yola çıkarak düzenlenen bu başlık altında yaşam doyumu ile ölüm kaygısı arasındaki ilişkiye dair daha önce yapılmış araştırmalara dair bilgiler bu verilmiştir.

577 Buddist katılımcı ile gerçekleştirilen bir çalışmada, ölüm kaygısı ile yaşam doyumu arasında istatistiksel olarak negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiş ve ölüm kaygısının yaşam doyumu düzeyini yordamada önemli bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Aynı araştırma Hristiyan bir katılımcı kitlesi ile tekrar uygulanmış ve yine aynı sonuç elde edilmiştir (Chaiwutikornwanich, 2014: 1015).

Benli ve Yıldırım (2017: 175) tarafından yapılan bir çalışmada katılımcılar, kendi ölümünü çok sık düşünen, ara sıra düşünen ve çok seyrek düşünen olarak gruplandırıldığında kendi ölümünü çok sık düşünen katılımcıların yaşam doyumu düzeyi ortalaması, çok seyrek düşünenlerin ortalamasından anlamlı olarak düşük bulunmuştur.

190 yaşlı katılımcı ile yapılan bir araştırmada yaşam doyumu ile ölüm kaygısı arasındaki ilişki incelenmiş, ve negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmış, yaşam doyumu düzeyindeki her bir birim artışta ölüm kaygısında da bir birim düşüş olduğu belirtilmiştir (Taghiabadi ve diğ., 2017: 3980).

Trent, Glass ve Mcgee (1981: 157) tarafından yapılan araştırmada da ölüm kaygısı ile yaşam doyumu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Yaşlıların örneklem grubu olarak seçildiği bir başka araştırmada, huzurevinde yaşayan ve evde yaşayan yaşlıların yaşam doyumları ve ölüm kaygıları incelenmiş, katılımcıların yaşam doyumu düzeyleri ile ölüm kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlemlenmemiştir (Karadelioğlu, 2011: 91). Yaşam doyumu ile ölüm kaygısı arasından anlamlı düzeyde bir ilişki saptanmayan bir diğer araştırma ise Suh

(1987: 115) tarafından yapılmıştır. Bu araştırma Amerikalı yaşlılar ve Koreli yaşlılar olmak üzere iki gruba uygulanmış, her iki gruptan da aynı sonuç elde edilmiştir.

Yukarıdaki bulguların aksine, Nelson (1974: 103) tarafından yaşam doyumu ve ölüm kaygısı arasındaki ilişki incelenen araştırmada, amaçlarını gerçekleştirmeyi başaran, hayattan zevk alan insanların, yani yaşam doyumları yüksek olan insanların, ölüp bu zevklerden mahrum olmak daha fazla kaygı duyacaklarını öne sürmüş ve araştırmasında da yaşam doyumu ile ölüm kaygısı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptamıştır.

Abdel-Khalek (2005: 949), yaşam doyumu ile ölüm kaygısı arasında anlamlı bir ilişki bulgulamamış ve yaşam doyumunun ölüm kaygısı üzerinde yordayıcı özelliğinin de olmadığını belirtmiştir.

Katolik ve Protestan bir örneklem grubu ile gerçekleştirilen bir araştırmada, ölüm kaygısı ile yaşam doyumu arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulgulanmıştır (Cohen ve diğ., 2005: 307).

6. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME VE ÖLÜM KAYGISI / KORKUSU ARASINDAKİ İLİŞKİ

Parsons (1963: 61), hayattaki amaçlarına ulaşmış bireylerin ölüme karşı, hedeflerini gerçekleştirememiş kişilere kıyasla daha kabullenen bir tavır sergilediklerini belirtir. Kendini gerçekleştirmenin tanımını hayattaki amaçların gerçekleştirilip, potansiyelin tam anlamıyla kullanılabilmesi ve olunması gereken yerde bulunulması olarak ele aldığımızda Parsons'ın öne sürdüğü beyanı kendini gerçekleştirmiş bireylere de genellemek mümkündür. Bu bölümde kendini gerçekleştirme ile ölüm kaygısı arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalara yer verilmiştir.

Diggory ve Rothman (1961: 205) tarafından yapılan bir araştırmada, ölmekte olan bireylerin kendini gerçekleştirmiş olanlarının ölümü normal bir olgu ve hayatın bir parçası olarak algıladıklarını, yani düşük ölüm kaygısı sergilediklerini belirtilmiştir.

Ebersole ve Persi (1993: 359) tarafından ölüm kaygısı ve kendini gerçekleştirme düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışmada, bu iki değişken arasında negatif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Wilkins ve Krauss (1978: 958) tarafından uygulanan çalışmada kendini gerçekleştirme ile genel kaygı düzeyi arasında negatif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bu araştırma verilerine göre kendini gerçekleştirmiş bireyler daha az kaygı belirtileri göstermektedirler. İlgili çalışma ölüm kaygısından ziyade genel kaygı dışavurumuna odaklansa da ölüm kaygısının genel kaygı ile yakın ilişkisi düşünüldüğünde, bu araştırmayı da burda göstermekte bir sakınca görülmemiştir.

Bir benzer araştırma da Türkiye'de elit sporcu örneklem grubu ile gerçekleştirilmiş ve benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu çerçevede kaygı düzeyi ile kendini gerçekleştirme arasındaki negatif yönlü ilişki Türkiye örneğinde de doğrulanmıştır denilebilir (Mirzeoğlu ve Çetinkanat, 2005: 23). Ölüm kaygısı ile kendini gerçekleştirme arasındaki ilişkiyi direkt olarak Türkiyede çalışan bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Neimeyer ve Chapman (1980: 233) tarafından ölüm korkusu ölçeği (ÖKÖ) ve kendini değerlendirme envanteri kullanılarak yapılan çalışmada, bireylerin kendini gerçekleştirme düzeyleri arttıkça ölüm korkularında düşüş olduğu istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde gözlemlenmiştir.

Kuramsal çerçeve başlığı altında ölüm kaygısı / korkusu, yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme kavramları açıklanmış ve çeşitli kuramcıların görüşlerine yer verilmiştir. Bu kavramların çeşitli sosyo-demografik değişkenlere göre gösterdikleri farklılaşmalar ve birbirleri ile ilişkilerine dair daha önce elde edilmiş çalışmalar da bu kısımda düzenlenerek verilmiştir. Bu verilerden de yararlanarak, yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme ve ölüm korkusu arasındaki ilişkinin incelenmesi bu araştırmada amaçlanmıştır.

7. GEREÇ VE YÖNTEM

7.1.Araştırmanın Modeli

Araştırmada deneysel olmayan, kesitsel ve ilişki arayıcı araştırma modelleri kullanılmıştır.

7.2. Araştırma Evreni

Araştırmanın evrenini İstanbul ili Sarıyer ilçesindeki bir sivil toplum örgütündeki, üniversite öğrencisi genç yetişkinler, çalışan yetişkinler ve dünya sağlık örgütü tarafından 2002 yılında yaşlılık ölçütü olarak belirlenen 60 yaş ve üstü 200 birey oluşturmaktadır.

7.3.Araştırma Örnekleme

Araştırma örnekleme, evreni belli örneklem hesabına göre toplamda 141 gönüllüden oluşmaktadır. Katılımcıların %37,6'sı (n=53) erkeklerden, %62,4'ü (n=88) kadınlardan oluşmaktadır. Yaş dağılımları, %33,3 (n=47) 18-25 yaş grubu, %36,9 (n=52), %29,8 (n=42) şeklindedir ve yaş ortalamaları 39,20'dir.

7.4.Veriler Toplama Araçları

Verilerin toplanması aşamasında kullanılan ölçeklerin listesi aşağıda verilmiştir.

7.4.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formu çerçevesinde gönüllülerden yaş, cinsiyet, ekonomik durum, daha önce ruhsal bir rahatsızlık ile ilgili tanı konulup konulmadığı, herhangi bir

dine mensup olup olmadıkları gibi kişisel bilgiler alınarak, veri analizi aşamasında ölüm kaygısı, yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme ile ilişkilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

7.4.2. Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ)

Orijinali Diener, Emmons, Larsen ve Griffin tarafından geliştirilen Yaşam Doyumu Ölçeği (The Satisfaction with Life Scale) Likert tipinde 5 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri "hiç katılmıyorum"(1), "katılmıyorum" (2), "kısmen katılmıyorum" (3), "ne katılıyorum ne katılmıyorum" (4), "kısmen katılıyorum" (5), "katılıyorum" (6), "tamamen katılıyorum" (7) şeklinde ifadeler içermektedir. Ölçekteki ifadelerin hepsi olumlu anlamlar ifade etmekte, tersten puanlanan madde bulunmamaktadır ve ölçek tek boyuttan oluşmaktadır. Yaşam Doyumu Ölçeği'nden alınabilecek en düşük puan hepsine "hiç katılmıyorum" denildiği koşulda 5, hepsine "tamamen katılıyorum" denildiği koşulda ise en yüksek 35 puan olmaktadır. Ölçekten düşük puan alınması düşük düzeyde yaşam doyumuna, yüksek puan alınması ise yüksek düzeyde yaşam doyumuna işaret etmektedir.

Ölçeğin orijinalinde Cronbach Alpha değeri. 87 olarak bulunmuştur. Ölçüt bağımlı geçerliği ise.82 olarak elde edilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Köker (1991) ve Yetim (1991) tarafından yapılmış, Yetim' in yaptığı çalışmada Alpha değeri. 86, test-tekrar test güvenilirliği ise.73 bulunmuştur. Bu araştırmada ise iç tutarlık analizleri sonucu Cronbah Alpha katsayısı .69 olarak elde etmiştir.

7.4.3. Ölüm Kaygısı Ölçeği (ÖKAYÖ)

Ölüm kaygısı seviyesini belirlemek amacıyla Templer tarafından 1970 yılında geliştirilen ölçek toplam 15 sorudan meydana gelmektedir. Aslı doğru/yanlış cevaplama şeklindedir. Ertufan (2000), literatürdeki bazı çalışmaları örnek alarak, daha sağlıklı ölçüm yapılacağı inancıyla tez çalışmasında yedili Likert tipi ölçeğe çevirerek uyarlamıştır. Yine aynı çalışmanın içinde, kişilerin hep aynı yönde cevap verebilme olasılığı ve olumlu cevap verme eğilimini engellemek için doğru/yanlış cevap yapısına uygun olarak, yanlış cevaplı sorularda Likert tipi ölçekte cevapların yerleri ters yönle

değiştirilmiştir. Kağıtçıbaşı'nın (1988), belirttiği gibi Likert tipi ölçeklerde cümleleri hep aynı yönde yazmamak gerekmektedir, çünkü hep aynı yönde yazılan cümleler insanların evet deme eğilimlerini kontrol etmemize olanak vermemektedir. Templer(1970), ölçeğinin güvenilirlik katsayısını (Kuder Richardson Formula20)=.76, product-moment korelasyon katsayısı =.83 olarak bildirmiştir. Türkiye uyarlamasında iç tutarlılık Cronbach alfa = .72, test-tekrar test $r = .80$, $p < .01$ ($n=127$) çıkmıştır. Daha iyi elenmiş, daha iyi standardize edilmiş bir örneklem grubu olarak 326 kişi üzerinden alfa analizinde ise Cronbach alfa = .74 çıkmıştır. Bu katsayılar ölçeğin güvenilirliği için yeterli derece de kuvvetli güvenilirlik oranlarıdır. Bu veriler hem orjinal Templer DAS test - tekrar test, hem de McMordie Likert test - tekrar testine yakın sonuçlardır (Ertufan, 2000), (Templer, 1970: 165). Donovan (1993: 195), Portekizce'ye uyarlamasında yarı bölümlene korelasyonunu $r = .77$ bildirmiş ve bu sonucu "güvenilirliği kuvvetli bir oran" olarak tanımlamıştır. Arzulanan güvenilirlik katsayısı Anastasi'ye göre .80 - .90, Nunnally'e göre .75 - .80 arasındadır (Anastasi, 1982).

7.4.4. Ölüm Korkusu Ölçeği (ÖKÖ)

Collett ve Lester (1969) ölüm korkusunun (death), ölüm anı (dying) korkusundan farklı olduğunu, bunların da kişinin kendisi (self) ve diğerleri (other) için ayrı ölçülmesinin daha faydalı olacağını ileri sürmüşlerdir. Böylece ölçeklerini ölümle ilgili her biri farklı bir korkuyu sorgulayan 4 alt gruptan oluşturmuşlardır. Kişinin kendi ölümü (one's own death), kişinin kendi ölüm anı (one's own dying), diğerlerinin ölümü (other's death), diğerlerinin ölüm anı (other's dying). İlk formunda sırasıyla 10-10-8-10, toplam 38 maddeden oluşan ölçek Lester'in 1990 yenilemesinde her biri 8'er soru içeren haline dönüştürülmüştür (Lester ve Abdel-Khalek, 2003: 81). Ertufan (2000) tarafından bu alt ölçeklerden sadece "kişinin kendi ölümü" kısmının geçerlik güvenilirlik çalışması yapıldığından bu araştırmada da sadece o ölçek kullanılmıştır. Test cevapları üçlü Likert ölçeğinde olup korkunun şiddetine göre kaygısız, biraz kaygılı, çok kaygılı cevapları bulunmaktadır. Collett ve Lester'in Ölüm Korkusu Ölçeği'nin Kişinin Kendi Ölümü alt ölçeğinin güvenilirlik katsayısı Cronbach alfa = .89'dur. Türkiye uyarlamasında, ÖKÖ için ($n = 458$) Cronbach alfa = 0.74, test – tekrar test korelasyonu ($n=125$), $r = 0.81$, $p < .01$ bulunmuş olup testin güvenilirliği açısından yeterli derecede güvenilir katsayılarıdır.

7.4.5. Kendini Gerçekleştirme Kısa Endeksi (SAI)

SAI 15 maddelik öz bildirim şeklinde bir ölçektir. Dörtlü Likert tipi bir ölçek olup 8 madde geriye doğru kodlanmaktadır. Kendini gerçekleştirme ile ilgili boyutu ölçtüğü varsayılmaktadır. Jones ve Crandall (1986) tarafından güvenilirlik ve geçerliliği gösterilmiş, pek çok çalışmada kullanılmıştır. SAI'nin faktör yapısı daha önce gösterilmiştir (Flett, Blankstein, Hewitt, 1991). Ölçeğin Cronbach α değeri eşitli çalışmalarda .63-.68 arasında değişmektedir (Flett, Blankstein ve Hewitt, 1991; Jones ve Crandall, 1986; McLeod, Vodanovich, 1991; Richard & Jex, 1991). Test tekrar test güvenilirliği .69'dur. (Jones ve Crandall, 1986). Türkçe geçerlik güvenirlik çalışmaları Oğlu (2014) tarafından yapılmıştır.

7.5.İşlem

Etik kuruldan onayı alınmış ölçekler, demografik bilgi formu, gönüllü bilgilendirme ve onay formu ile beraber bir sivil toplum örgütündeki 141 kişiye 1 aylık bir sürede uygulanmış, veriler toplanmıştır.

7.6. Verilerin Analizi

Veriler Ibm Spss 20.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Bu skorların normal dağılmadığı kolmogorov-smirnov testi ile saptanmıştır.

Ordinal ve skor tipi değişkenlerin ilişkilerine bakmak için non-parametric spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. Herhangi iki alt grubun skorlarını kıyaslarken de Mann-Witney U testi kullanılmıştır.

Ayrıca multiple linear regresyon analizi kullanıldı ve iki ayrı model yapılmıştır. Birinde bağımlı değişken olarak ölüm korkusu diğesinde ise ölüm kaygısı skorları belirlendi. Modelin anlamlılığı anova testleri ile test edildi. Her iki modelde de yaş, cinsiyet, eğitim ile birlikte yaşam doyumu ölçeği ve kendini gerçekleştirme kısa endeksi skorları bağımsız değişken olarak kullanıldı. Tüm testlerde anlamlılık seviyesi $p < 0,05$ olarak kabul edildi.

8. BULGULAR

Bu bölümde yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme, ölüm korkusu, ölüm kaygısı ölçekleri ve demografik bilgi formundan elde edilen verilerin istatistiksel analizleri yer almaktadır.

8.1. Sosyo-demografik Değişkenlere Göre Verilerin Dağılımı

Araştırma sonucu elde edilen verilere göre, katılımcıların sosyo-demografik değişkenlere göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1.1 : Soyo-demografik Değişkenlere Göre Tanımlayıcı Verilerin Dağılımı

Değişkenler	Gruplar	N	%
Cinsiyet	Erkek	53	37,6
	Kadın	88	62,4
Yaş	18-25	47	33,3
	26-59	52	36,9
	60+	42	29,8
Eğitim	Okuryazar	6	4,3
	İlköğretim	29	20,6
	Lise	23	16,3
	Üniversite öğrencisi	33	23,4
	Lisans Mezunu	31	22,0
	Yüksek Lisans ve üzeri	19	13,5

Tablo 1.2 : Soyo-demografik Değişkenlere Göre Tanımlayıcı Verilerin Dağılımı

Değişkenler	Gruplar	N	%
İş durumu	Çalışıyor	59	41,8
	Çalışmıyor	82	58,2
Sosyo-ekonomik durum	Kötü	7	5,0
	Orta	86	61,0
	İyi	48	34,0
Medeni hal	Evli	59	41,8
	Bekar	70	49,6
	Boşanmış / Dul	12	8,5
Çocuk	Var	64	45,4
	Yok	77	54,6
İnanç	İslam	129	91,5
	Hristiyan	1	0,7
	Uzak doğu	4	2,8
	İnanmayan	7	5,0
Dini ritüellerin uygulanması	Her zaman	38	27,0
	Sık sık	19	13,5
	Ara sıra	43	30,5
	Sadece özel günlerde	17	12,1
	Hiçbir zaman	24	17,0
Ölüm riski	Evet	36	25,5
	Hayır	105	74,5
Ölümcül hastalık	Evet	66	46,8
	Hayır	75	53,2
Akıl hastalığı	Evet	11	7,8
	Hayır	130	92,2
Yakın kaybı	Evet	78	55,3
	Hayır	63	44,7

Araştırma örneklemini 18-81 yaş arası 141 kişiden oluşmaktadır ($X = 39,20$, $S_s = 20,60$). Katılımcıların tam yaşları alınmış ve kategorik analize alabilmek için 18-25 yaş genç yetişkinler ($N = 47$, %33,3), 26-59 yaş çalışan yetişkinler ($N = 52$, %36,9) ve 60+ yaşlılar ($N = 42$, %29,8) olarak 3 gruba ayrılmıştır.

Katılımcıların 53'ü (%37,6) erkeklerden, 88'i (%62,4) kadınlardan meydana gelmektedir.

Eğitim seviyelerine göre katılımcıların kategorik dağılımı; 6 okuryazar (%4,3), 29 ilkokul mezunu (%20,6), 23 lise mezunu (%16,3), 33 lisans öğrencisi (% 23,4), 31 lisans mezunu (%22,0), 19 yüksek lisans ve üzeri mezunu (%13,5) şeklindedir.

Çalışma durumlarına göre bakıldığında katılımcıların 59'unun (%41,8) çalışan bireylerden, 82'sinin (%58,2) çalışmayan bireylerden oluştuğu görülmektedir.

Katılımcıların sosyo-ekonomik durumlarını yorumlamalarına yönelik kategorik dağılımsa, 7 kişi (%5,0) ekonomik durumunu kötü olarak ifade etmiş, 86 kişi (%61,0) orta olarak ifade etmiş ve 48 kişi de (%34,0) iyi şeklinde beyanda bulunmuştur.

Medeni hal açısından katılımcıların dağılımına bakıldığında, 59 kişinin (%41,8) evli, 70 kişinin (%49,6) bekâr ve 12 kişinin (%8,5) boşanmış ya da dul olduğu görülmektedir.

Çocuk sahibi olup olmama değişkenine göre araştırma örneklemini; 64 kişi (% 45,4) çocuklu bireylerden, 77 kişiye (%54,6) çocuk sahibi olmayan bireylerden oluşmaktadır.

İnanç basamağındaysa katılımcılar 129 islâm (%91,5), 1 hristiyan (%0,7), 4 uzak doğu inanışları (%2,8) ve herhangi bir dine ya da felsefeye inanmayan 7 (%5,0) şeklinde dağılım göstermektedir.

Katılımcıların bağlı bulundukları dinlerin ya da felsefi inanışların ritüellerini yerine getirme sıklıklarına göre dağılımı; 38 birey (%27,0) her zaman, 19 birey (%13,5) sık sık, 43 birey (%30,5) ara sıra, 17 birey (%12,1) sadece özel günlerde, 24 birey (%17,0) hiçbir zaman şeklinde dağıldığı gözlemlenmektedir.

Daha önce ölüm tehlikesi atlatmış olup olmama değişkenine göre katılımcıların dağılımı ise 36 kişi (%25,5) ölüm tehlikesi atlatmış ve 105 kişi (%74,5) atlatmamış şeklindedir.

Kendilerine ya da birinci dereceden bir yakınlarına ölümcül bir hastalık teşhisi konup konulmadığı ile ilgili değişkene evet yanıtı veren 66 (%46,8), hayır yanıtı verense 75 (%53,2) katılımcı bulunmaktadır.

Kendilerine ya da birinci dereceden bir yakınlarına ruhsal hastalık ya da kişilik bozukluğu tanısı konup konulmadığına dair değişkene ise evet yanıtı veren 11 (%7,8), hayır yanıtı veren 130 (%92,2) katılımcı olduğu görülmektedir.

Son olarak, katılımcıların 78'inin (%55,3) birinci dereceden yakınlarını kaybetmiş olduğu, 63'ünün ise (%44,7) kaybetmemiş olduğu gözlemlenmektedir.

8.2. Cinsiyete Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Puanlarının Karşılaştırılması

Aşağıdaki tablolarda tez konusu ölçeklerin cinsiyetlere göre gösterdikleri farklılıklar görülmektedir.

Tablo 2.1 : Cinsiyete Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Cinsiyet		YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Erkek (n=53)	Ortalama	22,08	57,32	14,79	42,96
	St.Sapma	5,93	17,14	4,14	4,07
Kadın (n=88)	Ortalama	24,00	61,50	15,19	44,59
	St.Sapma	5,37	16,94	4,12	5,05

Tablo 2.2 : Cinsiyete Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları

	YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Z	-2,028	-1,526	-0,704	-2,358
P	0,043*	0,127	0,481	0,018*

*P < 0,05

Cinsiyete göre yaşam doyumu ($Z=-2,028$; $p=0,043$) ve kendini gerçekleştirme ($Z=-2,358$; $p=0,018$) ölçek puanları arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. Kadınların erkeklere göre yaşam doyumu ölçek puanı ortalamaları ($24,00 \pm 5,37$ vs $22,08 \pm 5,93$) ile kendini gerçekleştirme ölçek puanı ortalamaları ($44,59 \pm 5,05$ vs $42,96 \pm 4,07$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir (Tablo 2.1). Ancak ölüm korkusu ve ölüm kaygısı ölçek skorları cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır ($p>0,05$) (Tablo 2.2).

8.3. Çalışma Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Kaygısı ve Ölüm Korkusu Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Aşağıda tez konusu ölçeklerin katılımcıların çalışma durumuna göre gösterdikleri farklılıklar görülmektedir.

Tablo 3.1 : Çalışma Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Çalışma durumu		YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Çalışıyor(n=59)	Ortalama	22,58	56,78	14,64	44,22
	St.Sapma	6,40	18,50	4,37	4,97
Çalışmıyor(n=82)	Ortalama	23,78	62,20	15,33	43,80
	St.Sapma	5,00	15,69	3,92	4,62

Tablo 3.2 : Çalışma Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları

Çalışma durumu	YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Z	-1,183	-1,762	-1,190	-0,318
p	-0,237	0,078	0,234	0,750

Çalışma durumuna göre yaşam doyumu ($Z=-1,138$; $p= 0,237$), kendini gerçekleştirme ($Z=-0,318$; $p=0,750$) ölüm korkusu ($Z= -1,190$; $p= 0,234$) ve ölüm kaygısı ($Z=-1,762$; $p=,078$) ölçek puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlemlenmiştir (Tablo 3.2).

8.4. Medeni Hale Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Kaygısı ve Ölüm Korkusu Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Aşağıda bireyin evli ya da bekâr olması durumuna göre yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme, ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ölçek puanlarında meydana gelen farklılaşmalar verilmiştir.

Tablo 4.1 : Medeni Hale Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Medeni hal		YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Evli (n=59)	Ortalama	22,86	56,66	14,36	43,53
	St.Sapma	6,19	16,69	4,12	4,64
Bekar (n=82)	Ortalama	23,57	62,28	15,54	44,30
	St.Sapma	5,23	17,06	4,06	4,84

Tablo 4.2 : Medeni Hale Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları

Medeni hal	YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Z	-0,582	-1,896	-1,764	-0,999
p	0,560	0,058	0,078	0,318

Boşanmış ya da dul katılımcıların sayısı karşılaştırma yapmak için örneklem sayısı az olduğundan (n=12; %8,5), bu grup bekârlar grubuna dâhil edilmiştir.

Bekar katılımcıların evli katılımcılara göre ölüm kaygısı ölçek puanı ortalamaları (62,28 ± 17,06 vs 56,66 ± 16,69) ile ölüm korkusu ölçek puanı ortalamalarının (15,54 ± 4,06 vs 14,36 ± 4,12) daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 4.1 ve 4.2). Fakat medeni hale göre yaşam doyumu (Z= -0,582; p= 0,560), ölüm kaygısı (Z= -1,896; p= 0,058), ölüm korkusu (Z= -1,764; p= 0,078) ve kendini gerçekleştirme (Z= -0,999; p= 0,318) seviyeleri istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır (Tablo 4.2).

8.5. Çocuk Sahibi Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Puanlarının Karşılaştırılması

Aşağıda tez konusu ölçeklerin cinsiyetlere göre gösterdikleri farklılıklar görülmektedir.

Tablo 5.1 : Çocuk Sahibi Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Çocuk sahibi olma		YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Var (n=64)	Ortalama	22,95	58,14	14,50	43,77
	St.Sapma	6,31	17,69	4,08	4,65
Yok (n=77)	Ortalama	23,55	61,42	15,49	44,16
	St.Sapma	5,05	16,51	4,11	4,86

Tablo 5.2 : Çocuk Sahibi Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları

Çocuk sahibi olma		YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Z		-0,228	-1,077	-1,424	-0,504
p		0,819	0,281	0,154	0,614

Ölüm kaygısı ($Z = -1,077$; $p = 0,281$), ölüm korkusu ($Z = -1,424$; $p = 0,154$), yaşam doyumu ($Z = -0,223$; $p = 0,819$) ve kendini gerçekleştirme ($Z = -0,504$; $p = 0,614$) ölçek puanlarının çocuk sahibi olup olmama durumuna göre istatistiksel olarak $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Tablo 5.2).

8.6. Kişinin Kendisine ya da Birinci Dereceden Bir Yakınına Ölümcül Hastalık Teşhisi Konulmuş Olup Olmaması Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Puanlarının Karşılaştırılması

Aşağıda tez konusu ölçeklerin, kişinin kendisine ya da birinci dereceden bir yakınına ölümcül bir hastalık teşhisi konulmuş olup olmaması durumuna göre gösterdikleri farklılıklar görülmektedir.

Tablo 6.1: Kişinin Kendisine ya da Birinci Dereceden bir Yakınına Ölümcül Hastalık Teşhisi Konulmuş Olup Olmaması Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Hastalık teşhisi konma		YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Evet (n=66)	Ortalama	23,50	59,56	15,24	44,45
	St.Sapma	6,00	17,60	4,45	4,73
Hayır (n=75)	Ortalama	23,08	60,25	14,87	43,56
	St.Sapma	5,34	16,71	3,82	4,77

Tablo 6.2 : Kişinin Kendisine ya da Birinci Dereceden Bir Yakınına Ölümcül Hastalık Teşhisi Konulmuş Olup Olmaması Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları

Hastalık teşhisi	YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Z	-0,516	-0,196	-0,447	-1,172
p	0,606	0,844	0,655	0,241

Kişinin bizzat kendisine ya da birinci dereceden yakınına ölüm teşhisi konup konulmaması durumuna göre yaşam doyumu ($Z = -0,516$; $p = 0,606$), ölüm kaygısı ($Z = -0,196$; $p = 0,844$), ölüm korkusu ($Z = -0,447$; $p = 0,655$) ve kendini gerçekleştirme ($Z = -1,172$; $p = 0,241$) ölçek puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı saptanmamıştır.

8.7. Birinci Dereceden Yakınını Kaybetmiş Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Puanlarının Karşılaştırılması

Birinci dereceden yakınını kaybetmiş olup olmama durumuna göre yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme, ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ölçek puanlarının gösterdikleri farklılıklar aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 7.1 : Birinci Dereceden Yakınını Kaybetmiş Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Yakın kaybı		YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Evet (n=78)	Ortalama	23,58	55,76	14,29	44,32
	St.Sapma	6,17	18,16	4,29	5,03
Hayır (n=63)	Ortalama	22,90	65,10	15,97	43,56
	St.Sapma	4,93	14,13	3,71	4,39

Tablo 7.2 : Birinci Dereceden Yakınını Kaybetmiş Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları

Yakın kaybı	YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Z	-0,854	-3,148	-2,409	-1,305
p	0,393	0,002	0,016	0,192

Birinci dereceden yakınını kaybetmiş olup olmama durumuna göre ölüm kaygısı ($Z = -3,148$; $p = 0,002$) ve ölüm korkusu ölçek puanlarının ($Z = -2,409$; $p = 0,016$) anlamlı şekilde farklılaşma gösterdiği saptanmıştır. Birinci dereceden yakınını kaybetmemiş

katılımcıların kaybetmiş katılımcılara göre ölüm kaygısı ölçek puanı ortalamaları ($65,10 \pm 14,13$ vs $55,76 \pm 18,16$) ile ölüm korkusu ölçek puanı ortalamaları ($15,97 \pm 3,71$ vs $14,29 \pm 4,29$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo 7.1 ve 7.2).

Öte yandan, birinci dereceden bir yakını kaybetmiş olup olmama durumuna göre yaşam doyumu ölçek puanlarının ($Z = -0,854$; $p = 0,393$) ve kendini gerçekleştirme ölçek puanlarının ($Z = -1,305$; $p = 0,192$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma göstermedikleri tespit edilmemiştir (Tablo 7.2).

8.8. Kişinin Kendisine ya da Birinci Dereceden Bir Yakınına Ruhsal Bozukluk ya da Kişilik Bozukluğu Tanısı Konulmuş Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Puanlarının Karşılaştırılması

Bireyin bizzat kendisine ya da birinci dereceden yakınına profesyonel şahıs ya da kurumlarca herhangi bir akıl hastalığı ya da kişilik bozukluğu teşhisi konulup konulmamış olması değişkenine göre yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme, ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ölçek puanlarında meydana gelen farklılaşmalara dair elde edilen veriler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 8.1 : Kişinin Kendisine ya da Birinci Dereceden Bir Yakınına Ruhsal Bozukluk ya da Kişilik Bozukluğu Tanısı Konulmuş Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Ruhsal bozukluk		YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Evet (n=11)	Ortalama	22,09	57,09	14,09	42,73
	St.Sapma	5,59	18,91	3,65	7,11
Hayır (n=130)	Ortalama	23,38	60,17	15,12	44,08
	St.Sapma	5,66	16,97	4,15	4,53

Tablo 8.2 : Kişinin Kendisine ya da Birinci Dereceden Bir Yakınına Ruhsal Bozukluk ya da Kişilik Bozukluğu Tanısı Konulmuş Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ruhsal bozukluk	YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Z	-0,724	-0,492	-0,659	-0,755
p	0,469	0,623	0,510	0,450

Birinci dereceden bir yakınına ya da katılımcının bizzat kendisine daha önce herhangi bir ruhsal bozukluk ya da kişilik bozukluğu teşhisi konmuş olup olmaması durumuna göre yaşam doyumu ($Z = -0,724$; $p = 0,469$), kendini gerçekleştirme ($Z = -0,755$; $p = 0,450$), ölüm kaygısı ($Z = -0,492$; $p = 0,623$) ve ölüm korkusu ($Z = -0,659$; $p = 0,510$) ölçek puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir (Tablo 8.2).

8.9. Ölüm Riski Atlatmış Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Puanlarının Karşılaştırılması

Ölüm riski atlatmış olup olmama durumuna göre yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme, ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ölçek puanlarında meydana gelen farklılaşmalara dair elde edilen bulgular aşağıda tablo 9.1 ve 9.2’de verilmiştir.

Tablo 9.1 : Ölüm Riski Atlatmış Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Ölüm riski atlatma		YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Evet (n=36)	Ortalama	23,806	62,639	15,028	44,500
	St.Sapma	5,487	16,331	4,158	4,943
Hayır (n=105)	Ortalama	23,095	69,000	15,048	43,800
	St.Sapma	5,709	17,299	4,119	4,701

Tablo 9.2 : Ölüm Riski Atlatmış Olup Olmama Durumuna Göre Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Puanlarının Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölüm riski atlatma	YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ	SAI
Z	-0,680	-1,145	-0,005	-0,936
P	0,497	0,252	0,996	0,349

Ölüm riski atlatmış olup olmama durumuna göre yaşam doyumu ($Z = -0,680$; $p = 0,497$), kendini gerçekleştirme ($Z = -0,936$; $p = 0,349$), ölüm kaygısı ($Z = -1,145$;

p=0,252) ve ölüm korkusu (Z= -0,005; p= 0,996) ölçek puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır (Tablo 9.2).

8.10 Yaş, Eğitim Seviyesi, Cinsiyet, Yaşam Doyumu ve Kendini Gerçekleştirme Bağımsız Değişkenlerinin Ölüm Kaygısı ve Ölüm Korkusu Bağımlı Değişkenleri ile Regresyon Analizi

Aşağıda yaş, eğitim seviyesi, cinsiyet, yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme bağımsız değişkenlerinin ölüm kaygısı ve korkusu bağımlı değişkenleri ile regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 10.1 : Yaş, Eğitim Seviyesi, Cinsiyet, Yaşam Doyumu ve Kendini Gerçekleştirmenin Ölüm Kaygısı Bağımlı Değişkeni ile Regresyon Analizi

$r^2 = 0,088$				
	B	Ss	t	p
Yaş	-3,917	1,879	-2,085	,039
Cinsiyet	4,414	2,979	1,481	,141
Eğitim	-1,752	1,047	-1,674	,096
YDÖ	,079	,263	,301	,764
SAI	-,617	,312	-1,979	,050

Bağımlı değişken = ÖKAYÖ

Ölüm kaygısı ölçeği toplam puanı üzerinde etkisi olabileceği düşünülen yordayıcıları saptamak için lineer regresyon modeli oluşturuldu. Bu regresyon modelinin içine yaş, cinsiyet, eğitim, yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme bağımsız değişkenleri dahil edildi. Lineer regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptandı (F=2,604 ve p=0.028).

Tablo 10.2: Yaş, Eğitim Seviyesi, Cinsiyet, Yaşam Doyumu ve Kendini Gerçekleştirmenin Ölüm Korkusu Bağımlı Değişkeni ile Regresyon Analizi

$R^2 = 0,094$				
	B	Ss	t	p
Yaş	-1,129	,451	-2,503	,014
Cinsiyet	,517	,716	,722	,472
Eğitim	-,441	,251	-1,755	,082
YDÖ	-,039	,063	-,619	,537
SAI	-,129	,075	-1,716	,089

Bağımlı değişken= ÖKÖ

Ölüm korkusu ölçeği toplam puanı üzerinde etkisi olabileceği düşünülen yordayıcıları saptamak için lineer regresyon modeli oluşturuldu. Bu regresyon modelinin içine yaş, cinsiyet, eğitim, yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme bağımsız değişkenleri dahil edildi. Lineer regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptandı ($F=2,789$ ve $p=0,02$).

Tablo 10.1’deki regresyon analizi sonuçlarına bakıldığında yaş değişkeninin, ölüm kaygısı üzerinde istatistiksel olarak $p<0,05$ düzeyinde negatif yönde anlamlı bir rol oynadığı görülmektedir ($t= -2,085$; $p =0,039$). Sonuçların ölüm korkusu ölçeği bağımlı değişken olarak alındığında da anlamlı çıktığı görülmektedir ($t= -2,503$; $p=0,014$).

Kendini gerçekleştirme değişkeninin ölüm kaygısı seviyesini belirleyen bir faktör olduğu bulgulanmıştır, veriler istatistiksel $p<0,05$ düzeyinde anlamlıdır ($t= -1,979$; $p= 0,05$). Ancak ölüm korkusu ölçek skorlarında gözlemlenen etkisinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir ($t= -1,716$; $p= 0,089$).

Öte yandan regresyon analizinde cinsiyet ($t= 0,722$; $p= 0,472$), eğitim seviyesi ($t=-1,755$; $p=0,82$) ve yaşam doyumunun ($t= 0,619$; $p= 0,537$) ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ölçek skorları üzerinde yordayıcı bir etkisi olmadığı saptanmıştır.

Tablo 10.2’ye bakıldığında kendini gerçekleştirmenin ölüm korkusunu etkilemedeki rolü de negatif yönde belirleyici olduğu görülüyor ancak bulgular istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir ($t= -1,716$; $p= 0,089$).

8.11. Yaş, Eğitim Seviyesi, Sosyo-ekonomik Durum ve Dini Ritüellerin Uygulanma Sıklığı Değişkenleri ile Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Skorları Arasındaki İlişki

Katılımcıların yaşam doyumu düzeyleri, ölüm kaygısı, ölüm korkusu ve kendini gerçekleştirme seviyeleri ile yaş, eğitim seviyesi, sosyo-ekonomik durum ve katılımcı herhangi bir dine mensup ise, dini ritüellerini uygulama sıklığı arasındaki ilişkiyi gösteren veriler aşağıda tablo 11.1’de verilmiştir.

Tablo 11.1 : Yaş, Eğitim Seviyesi, Sosyo-ekonomik Durum ve Dini Ritüellerin Uygulanma Sıklığı Değişkenleri ile Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Korkusu ve Ölüm Kaygısı Ölçek Skorları Arasındaki İlişki

Spearman’s rho	Yaş	Eğitim	Sosyo-Eko	Dini rit.
YDÖ	0,05	0,125	0,184*	-0,111
ÖKAYÖ	-0,147	-0,105	0,053	-0,080
ÖKÖ	-0,192*	-0,123	-0,027	-0,104
SAI	0,069	0,114	0,073	-0,066

* = $P < 0,05$, ** = $P < 0,01$, *** = $P < 0,001$

Araştırma sonucu elde edilen verilere göre yaşam doyumu ile yaş ($r = 0,05$; $p = 0,556$), eğitim ($r = 0,125$; $p = 0,141$) ve dini ritüellerin uygulanma sıklığı ($r = -0,111$; $p = 0,189$) arasında istatistiksel olarak $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Ancak yaşam doyumu ile sosyo-ekonomik durum ($r = 0,184$; $p = 0,029$) arasında $p < 0,05$ düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ölüm kaygısı ölçek (ÖKAYÖ) skorları ile yaş değişkeni arasındaki ilişki Spearman korelasyon analizine göre istatistiksel olarak $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı olmasa da negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r = -0,147$; $p = 0,081$). (Bu ilişki regresyon analizi ile tekrar incelenmiştir.) ÖKAYÖ ile eğitim seviyesi ($r = -0,105$; $p = 0,213$), sosyo-ekonomik durum ($r = 0,053$; $p = 0,534$) ve dini ritüellerin uygulanması ($r = -0,080$; $p = 0,347$) arasında da istatistiksel olarak $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki olmadığı gözlemlenmiştir.

Ölüm korkusu ölçeği (ÖKÖ) skorlarının bu demografik değişkenler ile korelasyon analizine bakıldığında yaş değişkeni ile ölüm korkusu arasında $p < 0,05$ düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir korrelasyon olduğu gözlemlenmiştir ($r = -0,192$; $p = 0,023$), ancak eğitim düzeyi ($r = -0,123$ $p = 0,145$), sosyo-ekonomik durum ($r = -0,027$; $p = 0,749$) ve dini ritüellerin uygulanma sıklığı ($r = -0,104$; $p = 0,221$) ile arasında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki görülmemektedir.

Kendini gerçekleştirme kısa endeksi (SAI) skorları ile yaş ($r = 0,069$; $p = 0,414$), eğitim seviyesi ($r = 0,114$; $p = 0,179$), sosyo-ekonomik durum ($r = 0,073$; $p = 0,0389$) ve dini ritüellerin uygulanma sıklığı ($r = 0,066$; $p = 0,440$) arasındaki korelasyona bakıldığında ise bu değişkenler arasında $p < 0,050$ düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme değişkenlerine bağlı olarak ölüm kaygısının ve ölüm korkusunun nasıl farklılaştığını gözlemlemek amacıyla regresyon analizi uygulanmış ve sonuçlar tablo 10.1 ve 10.2’de verilmiştir.

8.12. Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Kaygısı ve Ölüm Korkusu Arasındaki İlişki

Bu çalışmanın temelini oluşturan yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme, ölüm kaygısı ve ölüm korkusu arasındaki ilişkiye dair elde edilen bulgular aşağıda tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 12.1 : Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme, Ölüm Kaygısı ve Ölüm Korkusu Arasındaki İlişki

Spearman’s rho	YDÖ	ÖKAYÖ	ÖKÖ
ÖKAYÖ	-0,040		
ÖKÖ	-0,118	0,716***	
SAI	0,298***	-0,172*	-0,202*

*= $p < 0,05$ **= $p < 0,01$ ***= $p < 0,001$

Tablo 12.1’de ölüm kaygısı ile yaşam doyumu ($r = -0,040$; $p = 0,641$) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlemlenmiştir.

Ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ($r = 0,716$; $p = 0,001$) skorları arasındaki korrelasyonun istatistiksel olarak önemli derecede anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ile kendini gerçekleştirme arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -0,172$; $p = 0,041$), ($r = -0,202$; $p = 0,016$).

Son olarak yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme arasında pozitif yönde önemli derecede anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r = 0,298$; $p = 0,001$).

9. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme ve ölüm korkusu arasındaki ilişkinin incelenmesi ve yaşam doyumu ile kendini gerçekleştirmenin ölüm korkusu üzerinde yordayıcı bir etkisi olup olmadığının araştırılması hedeflenmiştir. Ayrıca daha önce geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılmış ölüm korkusu ve ölüm kaygısı ölçeklerinde katılımcıların sonuçları arasında bir ilişki olup olmadığının, ölüm kaygısı ve ölüm korkusu kavramını sıklıkla eş anlamda kullanan literatürü de doğrulayabilmek amacıyla incelenmesi araştırmaya dâhil edilmiştir.

Araştırmada elde edilen veriler, ölüm kaygısı ve ölüm korkusu seviyelerinin cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını gösterse de, kadın ve erkeklerin ölüm korkusu ve ölüm kaygısı ölçek ortalamalarına bakıldığında kadınların ölüm korkusu ve ölüm kaygısı seviyelerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Literatürde kadınların ölüm kaygısı seviyelerini erkeklere oranla daha yüksek bulgulayan çeşitli araştırmalar da bu veriyi desteklemektedir (Abdel Khalek, Beshai ve Templar, 1993: 920; Suhail ve Akram, 2002: 39; Schumaker, Barraclough ve Vagg, 1987: 41; MacLeod ve diğ., 2016: 339; Neimeyer, 1988: 97 ve Kastenbaum, 2000; Ertufan, 2008). Cinsiyet değişkeni ile ölüm kaygısı arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı bulgulan araştırmalar da bulunmaktadır (Kubler-Ross, 1974 ; Rhudick ve Dibner, 1961: 41). Bu araştırma sonucu elde edilen bulgular, yukarıda bahsedilen iki kesimin sonuçlarını da desteklemektedir. Bu araştırmada kadın katılımcı sayısının erkek katılımcı sayısına oranla hayli fazla olması sonuçların istatistiksel olarak anlamsız çıkmasında etkili olmuş olabilir. Öte yandan bu araştırmanın örneklemini Türk toplumunda yaşayan ve Türk kültüründe doğup büyümüş bireyler'in oluşturduğu düşünüldüğünde, örneklem grubunun ataerkil bir toplumdan seçilmiş olduğu görülmektedir. Erkeğin ataerkil toplum yapısı dâhilinde kendini göstermek durumunda hissettiği tutum ve davranış gereği, ölüm kaygılarını bastırma mekanizmalarıyla bilinç dışına kadınlardan daha başarılı bir şekilde itiyor olabilir ve ölçeklere de ölüm kaygısı

taşımadıkları yönünde cevaplar vermiş olabilirler. Dolayısı ile bu durum da kadınların erkeklere göre daha fazla ölüm korkusu taşıdıkları şeklinde verilere yansımış olabilir. Ancak bahsi geçen farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlılık arz edecek seviyede olmadığı da gözden kaçırılmamalıdır. Kısacası elde edilen bulgular, katılımcıların gerçek hislerini değil, toplumun kendilerinden beklediğini düşündükleri cevapları yansıttıyor olabilir. Daha geniş bir örneklem grubu ve farklı etnik kültürden katılımcılar ile bu çalışmanın tekrarlanması durumunda verilerin ne sonuç vereceğinin görülmesi sonraki araştırmalara ilham teşkil edebilir.

Yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme seviyelerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair analize bakıldığında kadınların yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme seviyelerinin istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kadınların yaşam doyumunu erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek bulgulayan bir çok araştırmanın da bu verileri doğruladığı görülmektedir (Keser, 2005: 77; Özdevecioğlu, 2003: 707; Yıldırım, 2017: 38; Uslan, 2016: 3360; Ünal, Karlıdağ ve Yoloğlu, 2001: 113). Kendini gerçekleştirme seviyesinin cinsiyete göre kadınların lehine olmak üzere istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığını Mirzeoğlu ve Çetinkanat (2005: 19) da doğrulamıştır. Ancak kendini gerçekleştirme bazında iki cinsiyet arasında anlamlı ilişki bulgulanmayan birçok araştırma da mevcuttur (Wilkins ve diğ., 1977: 1001; Dodez, Zelhart ve Markley, 1982: 696; Ayten, 2005: 185). Araştırmalarda kendini gerçekleştirme ve cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkiye dair bulguların çelişkili olmasının sebebi araştırmanın uygulandığı bireylerin kişisel farklılıklarından ve seçilen örneklem sayısının sınırlılığından kaynaklandığı düşünülebilir. Bu araştırmanın örneklem grubuna dahil olan kadınların sayısının erkeklere oranla daha yüksek olması cinsiyet değişkenine göre yapılan analizleri şüphede bırakmış ve bir sınırlılık teşkil etmiştir. Aynı sebepler, kadınların yaşam doyumu seviyelerinin erkeklere göre daha yüksek çıkmış olmasında da rol oynamış olabilir. Kendini gerçekleştirme ve yaşam doyumu arasındaki korelasyon analizi sonucunun istatistiksel olarak önemli derecede anlamlı çıktığı düşünüldüğünde, kendini gerçekleştirme seviyesi yüksek bireylerin yaşam doyumlarının da kıyasla fazla olması beklenebilir bir durumdur. Öte yandan, yukarıda bahsedilmiş olduğu üzere araştırma örneklemini teşkil eden bireylerin ataerkil bir toplumda yaşadıkları göz önünde bulundurulduğunda, erkeklerin üzerlerinde hissettiği; güçlü olma, öyle hissetmeseler bile güçlü görünmek zorunda hissetme, evli ise eşinden daha fazla kazanmak zorunda

hissetme, evdeki ve iş yerindeki iktidar mücadeleleri ve bu minvaldeki birçok diğer faktörün erkeklerin yaşam doyumlarını düşürdüğü ve kendini gerçekleştirme hedefi önünde büyük engel teşkil ettiği düşünülebilir. Bu doğrultuda mevzu bahis değişkenler arasındaki ilişki, daha geniş ve kültürel ve etnik açıdan daha homojen dağılım göstermiş bir örneklem grubu ile kadın ve erkek katılımcı sayılarının birbirine yakın olarak ayarlanarak test edilmesi daha objektif sonuçlar verebilir.

Yaş değişkeni ile yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme, ölüm korkusu ve ölüm kaygısı ölçek puanları arasındaki ilişkiye dair veriler tablo 11.1’de verilmiştir. Elde edilen verilere göre yaş değişkeni ile yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Bu verileri destekleyen veriler literatürde de mevcuttur (Ayten, 2005: 185; Çetinkanat, 2005: 99; Viney, 1983: 229; Vargo ve Black, 1984: 1525; Wagner ve Lorion, 1984: 1235). Her yaş grubu kendi seviyesine, bilincine göre problemler ile mücadele etmekte ve hayattan beklentileri, bu beklentilerin karşılanıp karşılanmadığı bireyden bireye, yaştan bağımsız bir şekilde değişiklik göstermektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, bireyin genç ya da yaşlı olmasını beklentilerinin karşılanmış olması, hedeflerine ulaşmış olup olmaması ile ilişkilendirmek hayli zordur. Diğer bir deyişle yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme seviyesi yaşa göre farklılaşma göstermemektedir ve bu da akla yatkın bir durumdur.

Öte yandan, yaş değişkeni ile ölüm korkusu ölçek puanları arasında yapılan korelasyon analizinde negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiş, ölüm kaygısı ölçek puanları arasında da aynı ilişki gözlemlenmiş fakat istatistiksel olarak anlamlı düzeyde saptanmamıştır. Akabinde mevzu bahis değişkenler regresyon analizine alınmıştır ve sonuçlar tablo 10.1 ve 10.2’de verilmiştir. Bu regresyon analizi sonuçlarına göre yaş faktörünün, ölüm korkusu ve ölüm kaygısı seviyeleri üzerinde negatif yönde yordayıcı rol oynadığı tespit edilmiştir. Yani yaş arttıkça bireylerde gözlemlenen ölüm korkusunda da anlamlı bir düşüş olduğu, yaşın bu bağlamda yordayıcı bir unsur olduğu söylenebilir (Nelson, 1979: 123; Stevens ve diğ., 1980: 205). Cicirelli, ölüm kaygısının kişinin yaşamayı umduğu süre ile tıbbi olarak öngörülen ömür arasındaki farktan kaynaklandığını belirtir (aktaran Macleod ve diğ. 2016: 339). Bu tanımdan da yola çıkarak, yaşlı bireyler için tıbben ön görülen ömür ile kendilerinin yaşamayı umdukları süre arasındaki fark giderek kısaldığından, ölüm kaygısı seviyelerinde de düşüş gözlemlemek doğal karşılanabilir. Ancak yaş ile ölüm kaygısı ilişkisine dair literatüre

baktığımızda bir fikir birliği göremeyiz (Kalish, 1977: 205; Nelson, 1979: 123; Russac ve diğ., 2007: 549; Templer, Ruff, ve Franks, 1971: 108; Macleod ve diğ., 2016: 339). Ölüm, her yaştan insanın hayatlarının her anında yaşayabileceği bir olgu olduğu için, ölüm korkusu ya da kaygısı yaş faktörü üzerine oturtulmakta zorlanılır. Bu araştırmada yaştan ölüm korkusu ve kaygısına etki oranı ortalama %9 olarak bulgulanmıştır. Ölüm korkusu ve kaygısına etki eden birçok diğer faktörün de %91’lik kalan kısmı teşkil ettiği düşünülecek olursa, bu konudaki birbiri ile çelişen bulguları, araştırmaların örneklem grubunu teşkil eden bireylerin kişisel yaşantılarındaki farklılıkları ve geçmiş tecrübelerini, yani bahsedilen %91’lik kalan kısmı da hesaba katarak açıklamak makul olacaktır. Böylesine geniş bir araştırma evrenine sahip bir konu için yeterli sayıda örneklem grubuna ulaşmak hayli zor olduğundan ilgili araştırmaların sayısı arttıkça bu çerçevede daha net veriler elde edilecektir.

Birinci dereceden yakınını kaybetmiş olup olmama durumuna göre ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ölçek puanlarında yakınını kaybetmişlerin lehine olmak üzere, istatistiksel olarak önemli derecede anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiş ve bulgularan veriler tablo 7.1 ve 7.2’de gösterilmiştir. Birinci dereceden yakınını kaybetme değişkenine göre ölüm korkusu ya da kaygısında meydana gelen farklılaşmalara dair literatürde bir veriye rastlanmamıştır. Birinci dereceden yakınını kaybetmiş olmak kişileri kendi ölümlülükleri ile yüzleştireceğinden, ölüm kaygılarını arttırmaları beklenebilir bir durumdur. Ancak katılımcılar çok sevdikleri yakınlarını kaybettiklerinde ölüm olgusuna karşı, karşı tepki geliştirme, bastırma ya da mantığa bürüne gibi savunma mekanizmalarını etkin bir biçimde kullanmış ve ölüm korkularını etkin bir biçimde bastırmış olabilirler. Bu konu araştırmacılara ilham teşkil edebilecek ve üzerine önemli çalışmalar yapılabilir bir konudur. Öte yandan birinci dereceden yakınını kaybetmiş olup olmama durumuna göre kendini gerçekleştirme ve yaşam doyumu ölçek puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma gözlemlenmemiştir. Kişinin birinci dereceden bir yakınını kaybetmesi sonucunda bir yas sürecine gireceği ve yaşam doyumunun düşeceği tahmin edilebilir bir durum olsa da, araştırma verilerinin gösterdiği üzere bu yas sürecinden kaynaklanan yaşam doyumu düşüşü kalıcı olmamakta ve bu kayıp durumu kişilerin yaşam doyumunu ve kendini gerçekleştirme düzeylerini genel bağlamda anlamlı bir şekilde etkilememektedir.

Kişinin kendisine ya da birinci dereceden yakınına ölümcül bir hastalık teşhisi konulmuş olup olmama değişkenine göre ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ölçek skorlarında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmektedir (Tablo 6.2). Bu durum ilk bakışta beklenmedik bir tablo arz etse de, ölüme yakın deneyimler bölümünde bahsi geçtiği üzere insanların ölümle yüzleştiklerinde ölüm kaygılarının azaldığının da sıklıkla gözlemlenen bir durum olduğu görülmektedir. Ayrıca ölüm korkusu/ kaygısı'nın yaş değişkenine göre farklılaşması başlığı altında da tartışıldığı üzere, Cicirelli ölüm kaygısının kişinin yaşamayı umduğu süre ile tıbben kendisine biçilen ömür arasındaki farktan kaynaklandığını belirtir. Bu pencereden bakıldığında bazı katılımcıların kendisine ölümcül bir hastalık tanısı konduğunda, yaşamayı umdukları sürenin düştüğü ve ölüm kaygılarının da azaldığı düşünülebilir, ancak hastanın tanı konulduktan sonra hangi aşamada olduğunun bilinmediği de göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca Yalom da (2017: 38) yıllarca kanser tanısı konmuş, ölümle karşı karşıya olan hastalarla yaptığı çalışmalarında, bu bireylerin çoğunun ezici bir kedere gömülmek yerine, olumlu yönde çarpıcı bir biçimde değiştiğini gözlemlediğini belirtir. Bu araştırmada elde edilen veriler bu bilgilerle örtüşse de, katılımcılara sorulan soruya bakıldığında sorunun kişinin kendisini ya da birinci dereceden yakınına kapsadığı görülmektedir. Bu bağlamda bu soru bir sınırlılık yaratmıştır. Dolayısıyla kişinin bizzat kendisine ölümcül bir hastalık tanısı konulmuş olup olmaması durumuna göre ölüm kaygısı/ korkusu seviyelerinde bir farklılaşma gözlemlenmemiş olmak anlaşılabilir bir durum olsa da, arada herhangi bir ilişki yoktur demek de yanlış olacaktır. Burada tecrübe edilen bu sınırlılık sonraki araştırmalarda kişinin bizzat kendisine ölümcül bir hastalık teşhisi konulmuş olup olmaması sorgulanarak giderilebilir ve aradaki ilişki incelenebilir. Aynı sınırlılık kişinin kendisine ya da birinci dereceden bir yakınına akıl hastalığı ya da kişilik bozukluğu tanısı konulmuş olup olmama durumuna göre ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ölçek skorlarında bir farklılaşma saptanmamış olmasına da sebep olmuş olabilir. Bu başlık da aynı sebepler ile açıklanabilir.

Tablo 12.1'de bu tezin ana konusunu teşkil eden yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme, ölüm korkusu ve ölüm kaygısı seviyeleri arasındaki ilişkiye dair elde edilen bulgular verilmiştir. Elde edilen bu tabloya göre, ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ile yaşam doyumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Yalom (2017), yaşam doyumu ile ölüm kaygısı arasında mutlaka bir ilişki olduğunu belirtmiş

olsa da, literatüre bakıldığında bu iki değişken arasındaki ilişkiye dair araştırma sayısının yeterli olmadığı görülür ve mevcut araştırmalarda herhangi bir fikir birliğine varılamamıştır (Chaiwutikornwanich, 2014: 1015; Benli ve Yıldırım, 2017: 167; Taghiabadi ve diğ., 2017: 3980; Trent, Glass ve Mcgee, 1981: 157; Karadelioğlu, 2011: 91; Suh, 1987). Abdel-Khalek (2005: 949) tarafından, yaşam doyumu ile ölüm kaygısı arasında zayıf bir anlamlı ilişki bulgulanmışsa da, yordayıcı özelliğinin olmadığı belirtilmiştir. Bu tezde elde edilen bulgulara paralel sonuçlara ulaşılmış araştırmalar mevcuttur (Karadelioğlu, 2011: 91; Suh, 1987: 115). Yaşam doyumu seviyesi ile ölüm kaygısı seviyesi arasındaki ilişkiye dâhil olan birçok ayrı ara değişken mevcut olabilir. Bunlar katılımcıların bireysel farklılıklarını teşkil eder. Yaşam doyumu ile kendini gerçekleştirme arasında anlamlı bir korrelasyon gözlemlenmiş olsa da, bu yaşam doyumu yüksek olan bireylerin kendini gerçekleştirmiş bireyler oldukları anlamına gelmez. Tanımından çıkarım yaparak kendini gerçekleştirme seviyesi yüksek bireylerin yaşam doyumlarının yüksek olması anlaşılabilir bir durum olsa da, bu denklemi yaşam doyumu yüksek olanların da kendini gerçekleştirmiş bireyler oldukları yönünde genişletmek hatalı olacaktır. Dolayısıyla kendini gerçekleştirme ile ölüm kaygısı arasındaki yordayıcı ilişkiye yaşam doyumu dâhil edilemez. Diğer bir deyişle yaşam doyumu yüksek fakat kendini gerçekleştirme seviyesi düşük katılımcıların ölüm kaygıları yüksek çıkmış olabilir ve korrelasyon analizinde anlamlılık katsayısına etkide bulunmuş olabilir.

Ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ölçek skorları arasındaki ilişkiye bakıldığında, sonuçların önemli derecede anlamlı olduğu görülmüştür ($p=0.001$). Kuramcılar arasında kaygı ve korku kavramlarının farkları üzerine fikir çatışmaları olsa da, bu tezde elde edilen bulgular ışığında ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ölçekleri hemen hemen aynı sonuçlar vermektedir. Bu terimlerin literatürde sıklıkla birbiri yerine ya da birlikte kullanılması durumunun da (Wink ve Scott, 2005: 207; APA, 2013: 116; Erdoğan, 2008: 86; Ertufan, 2008: 42) ölçek sonuçları arasındaki önemli düzeydeki anlamlılık sebebiyle anlaşılabilir bir durum olduğu düşünülebilir. Bu tezde de ölüm korkusu ve ölüm kaygısı terimleri aynı anlama geldikleri var sayılarak sıklıkla birbiri yerine, ilgili araştırmalara referans gösterirken bu araştırmalarda geçtikleri şekilleri ile kullanılması kaydıyla, ifade edilmesi uygun görülmüştür.

Ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ölçek skorları ile kendini gerçekleştirme seviyeleri arasındaki korrelasyona bakıldığında, ilgili değişkenler arasında istatistiksel

olarak negatif yönde anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir. Yani kendini gerçekleştirme seviyesi arttıkça, ölüm korkusunda da düşüş saptanmıştır. Daha önce yapılmış araştırmalara bakıldığında, benzer sonuçların farklı örneklem gruplarında da elde edildiği görülür (Diggory ve Rothman, 1961: 205; Ebersole ve Persi, 1993: 359; Wilkins ve Krauss, 1978: 958; Mirzeoğlu ve Çetinkanat, 2005: 19; Neimeyer ve Chapman, 1980: 233). Bu değişkenler arasındaki ilişkinin yordayıcılık düzeyini tespit etmek için regresyon analizi yapılmış ve sonuçlar tablo 10.1 ve 10.2’de verilmiştir. Tablo 10.1’deki verilere göre kendini gerçekleştirme ölüm kaygısı üzerinde anlamlı bir rol oynamaktadır. Ancak tablo 10.2’de kendini gerçekleştirmenin ölüm korkusu üzerindeki yordayıcı etkisi anlamlılık bakımından sınırda da olsa anlamlı bulunmamıştır. Bu iki ölçeğin hemen hemen paralel sonuçlar ürettiğinin daha önce gözlemlendiği düşünüldüğünde, çıkan bu sonuç beklenmedik bir durum arz etmiştir. Bu aşamada saptanan çelişki, iki ölçeğin de ölüm korkusunun farklı yönlerini değerlendirmelerine dayandırılabilir. Ölüm kaygısı ölçeğinde kullanılan soruların kişinin bilişsel farkındalık seviyesine hitap ettiğini, fakat ölüm korkusu ölçeğinin daha çok duygulanım üzerinden ölçüm yaptığı, iki ölçek ele alındığında hemen fark edilir. Savunma mekanizmalarının istenmeyen duygu durumlarını önlemek için, bazı anıları ve duyguları bastırıp bilişten uzaklaştırabildiği bilinen bir durumdur. Bu bağlamda kişi biliş seviyesinde kendini göstermemiş duygulara sahip olabilir. Bu iki ölçek arasında bu noktada çıkan farklılaşımı katılımcıların hislerinin biliş düzeyinde farkında olma seviyesindeki farklılıklara bağlamak mümkündür. Bu iki ölçek çeşitli araştırmalarda birlikte kullanılarak, aralarındaki farklılıktan kaynaklanabilecek sınırlılıklar giderilmiş ve ölüm korkusu daha bütüncül olarak ölçülmüştür (Ertufan, 2008; Suhail ve Akram, 2002). Ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ölçeklerinin birlikte kullanıldığı çalışmaların artması ve daha geniş örneklem gruplarına ulaşılması ile bu konuda da veriler artacaktır.

Yaşam doyumu ile kendini gerçekleştirme arasındaki korrelasyon’un istatistiksel olarak pozitif yönde önemli derecede anlamlı olduğu gözlemlenmiştir. Kendini gerçekleştirme seviyeleri yüksek olan bireylerin, kavramın tanımından da anlaşılacağı üzere potansiyellerini kıyasla daha fazla yaşayabilen bireyler olmaları sebebiyle, yaşam tatminlerinin yüksek olması beklendik bir durumdur, bu açıdan sonuçların anlamlı olduğu düşünülebilir. Ancak bu iki değişkenin ilişkisinin incelendiği bir araştırmaya

literatür taraması esnasında rastlanmamıştır. İlgili araştırmalarda ulaşılan örneklem sayısı ve çeşitliliğinin arttırılması konuya dair verileri zenginleştirecektir.

10.SONUÇLAR

Bu tezde elde edilen verilerden çıkarılan sonuçlar bu bölümde organize halde verilmiştir.

- Yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme ile yaş faktörü arasında bir ilişki gözlemlenmişse de anlamlı düzeyde olmadığı bulgulanmıştır (Tablo 11.1).
- Ölüm korkusu ile yaş negatif yönde bir korrelasyon gösterdiği tespit edilmiştir. Yani yaş ilerledikçe ölüm korkusunun da azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı ilişki ölüm kaygısı ölçeğinde de gözlemlenmiş fakat bulgular istatistiksel olarak anlamlı düzeyde çıkmamıştır (Tablo 11.1).
- Ölüm korkusu ve ölüm kaygısı bağımlı değişkeni ile yapılan regresyon analizi yaş faktörünün, mevzu bahis iki ölçek üzerinde negatif yönde yordayıcı etkisi olduğunu göstermiştir (Tablo 10.1 ve 10.2).
- Kadınların ortalama olarak ölüm korkusu seviyelerinin erkeklerden yüksek olduğu, ancak farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı gözlemlenmiştir (Tablo 2.1 ve 2.2).
- Kendini gerçekleştirme ve yaşam doyumu düzeyinin kadınların lehine istatistiksel anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulgulanmıştır. Yani kadınların yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme seviyelerinin erkeklere oranlı anlamlı biçimde yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 2.1 ve 2.2).
- Eğitim seviyesine ile yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme ve ölüm korkusu ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı gözlemlenmiştir (Tablo 11.1).
- Eğitim seviyesinin ölüm korkusu ve ölüm kaygısı seviyeleri üzerinde yordayıcı etkisi olmadığı saptanmıştır (Tablo 10.1 ve 10.2).
- Sosyo-ekonomik durum ile yaşam doyumu ölçek puanları arasında pozitif yönde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Yani sosyo-ekonomik durumun artması ile yaşam doyumunda yükseldiği sonucuna varılmıştır (Tablo 11.1).

- Sosyo-ekonomik durum ile kendini gerçekleştirme, ölüm korkusu ve ölüm kaygısı ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı gözlemlenmiştir (Tablo 11.1).
- Dini ritüellerin uygulanma sıklığı ile ölüm korkusu, ölüm kaygısı, yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme seviyeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı bulgulanmıştır (Tablo 11.1).
- Bireyin çalışıyor ya da çalışmıyor olması durumuna göre yaşam doyumu, kendini gerçekleştirme, ölüm korkusu ve ölüm kaygısı ölçek puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı gözlemlenmiştir (Tablo 3.1 ve 3.2).
- Bekâr katılımcıların ölüm korkusu ve kaygısı seviyeleri ortalamalarının evli katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulgulanmıştır, ancak bu fark istatistiksel olarak sınırda da olsa anlamlı bulunmamıştır (Tablo 4.1 ve 4.2).
- Medeni hal değişkenine göre yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme ölçek puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermediği saptanmıştır (Tablo 4.1 ve 4.2).
- Ölüm kaygısı, ölüm korkusu, yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme ölçek puanlarının çocuk sahibi olup olmama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Tablo 7.1).
- Bireyin kendisine ya da birinci dereceden bir yakınına ölümcül bir hastalık teşhisi konulmuş olup olmama durumuna göre ölüm korkusu, yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme seviyelerinin istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı gözlemlenmiştir (Tablo 6.1 ve 6.2).
- Birinci dereceden yakınına kaybetmemiş bireylerin ölüm korkularının, kaybetmiş olanlara kıyasla istatistiksel olarak önemli derecede anlamlı bir şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo 7.1 ve 7.2).
- Birinci dereceden bir yakınına kaybetmiş olup olmama durumuna göre yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme ölçek puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Tablo 7.1 ve 7.2).
- Bireyin bizzat kendisine ya da birinci dereceden yakınına bir ruhsal bozukluk ya da kişilik bozukluğu teşhisi konulmuş olup olmama değişkenine göre ölüm korkusu, yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme ölçek puanlarının anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı bulgulanmıştır (Tablo 8.1 ve 8.2).

- Bireyin daha önce ölüm riski atlatmış olup olmaması durumuna göre ölüm korkusu, yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme seviyelerinin anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür (Tablo 9.1 ve 9.2).
- Ölüm kaygısı ile yaşam doyumu arasında negatif yönlü bir ilişki görülse de bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı gözlemlenmiştir (Tablo 12.1).
- Yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme arasında pozitif yönde önemli derecede anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Buradan da kendini gerçekleştirme seviyesi arttıkça yaşam doyumu da arttığı sonucuna varılmaktadır (Tablo 12.1).
- Ölüm kaygısı ve ölüm korkusu ölçek skorları arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak yüksek bir şekilde pozitif yönde anlamlı olduğu bulgulanmıştır (Tablo 12.1).
- Ölüm korkusu ile kendini gerçekleştirme arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulgulanmıştır. Yani kendini gerçekleştirme seviyesi arttıkça ölüm kaygısı ve ölüm korkusunun azaldığı görülmektedir (Tablo 12.1).
- Yapılan regresyon analizi sonucunda kendini gerçekleştirme değişkeninin ölüm kaygısı ölçek puanı üzerinde anlamlı düzeyde yordayıcı rol oynadığı tespit edilmiştir (Tablo 10.2).

KAYNAKLAR

Kitaplar

American Psychiatric Association (APA). (2013). *Diagnostic and Statistical Manual for Mental Disorders (DSM 5)*. Arlington, VA: Author.

Anastasi, A. (1982). *Psychological Testing (5th edition)*. New York: MacMillan Publishing Co. Inc.

Becker, E. (2011). *The Denial of Death*. London: Souvenir Press.

Campbell, A., Converse, P. E., ve Rodgers, W. L. (1976). *The Quality of American Life: Perceptions, Evaluations, and Satisfaction*. New York: Russell.

Donovan, N. ve Halpern, D. (2002). *Life Satisfaction: the State of Knowledge and Implications for Government*. London: Cabinet Office Analytical Paper.

Feifel, H. (1965). *The Function of Attitudes Toward Death*. In International Group for the Advancement of Psychiatry (Ed.), *Death and Dying: Attitudes of Patient and Doctor*. New York: Mental Health Materials Center.

Freud, S. (1926). *Inhibitions, Symptoms and Anxiety*.

Geçtan, E. (1990). *Varoluş ve Psikiatri*. Istanbul: Remzi Kitabevi.

Hefferon, K. ve Boniwell, I. (2014). *Pozitif Psikoloji Kuram, Araştırma ve Uygulamalar*. T. Doğan (Çev.), Ankara: Nobel Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1988). *İnsan ve İnsanlar*. Evrim Basım Yayım Dağıtım,

Kastenbaum, R. (2000). *The Psychology of Death (3rd ed.)*. New York: Springer Publishing Company.

Kastenbaum, R. (2007). *Death Anxiety*. In G. Fink (Ed.), *Encyclopedia of Stress (2nd*

- Ed., Vol. 1). Oxford: Academic Press.
- Kübler-Ross, E. (1974). *Questions and Answers on Death and Dying*. New York. Collier Books Macmillan.
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row.
- May, R. (1983). *The Discovery of Being*. New York: W. W. Norton.
- Neimeyer, R. A. (1988). *Death anxiety*. New York: Hemisphere Publishing Company.
- Rank, O. (1945). *Will Therapy and Truth and Reality*. New York: Knopf.
- Rank, O. (1950). *Psychology and the Soul* (Çev. W.D. Turner). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Saris, W. E., Scherpenzeel, A. C., Veenhoven, R. ve Bunting, B. (1996). *A Comparative Study of Satisfaction with Life in Europe*. Eotvos University Press: Budapest.
- Solomon, S., Greenberg, J. ve Pyszczynski, T. (2004). The Cultural Animal: Twenty Years of Terror Management Theory and Research In J. Greenberg, S. L. Koole, & T. Pyszczynski (Eds.), *Handbook of Experimental Existential Psychology*. New York: Guilford. 13-34.
- Tillich, P. (2014). *Olmak Cesareti*. F. C. Dansuk (Çev). İstanbul: Okuyan Us.
- Yalom, I. D. (1980). *Existential Psychotherapy*. New York: Basic Books.
- Yalom, I. D. (2017). *Güneşe Bakmak Ölümle Yüzleşmek*. Z. Babayiğit (Çev). İstanbul: Pegasus Yayınları.

Sürelî Yayınlar

Abdel-Khalek, A.M., Beshai, J.A., Templer, D.I. : The Structure of Templer's Death Anxiety Scale Among Egyptian Students. *Psychological Reports*. 72 (3), 920-922.

Abdel-Khalek, A. M. (2005). Happiness and Death Distress: Two Separate Factors. *Death Studies*, 29(10), 949-958. Doi:10.1080/07481180500299394.

Altay, B. ve Avcı, İ. (2009). Huzurevinde Yaşayan Yaşlılarda Öz Bakım Gücü ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Dicle Tıp Dergisi*. Cilt/ 36, No 4, 275-282.

Ayten, A. (2005). Kendini Gerekleştirme ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *M.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 29 (2005/2), 185-204.

Benli, S. S., Yıldırım, A. (2017). Hemşirelerde Yaşam Doyumu ve Ölüme Karşı Tutum Arasındaki İlişki. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 6(4): 167-179.

Blass, R. B. (2014). On ‘the Fear of Death’ As the Primary Anxiety: How and Why Klein Differs From Freud. *The International Journal of Psychoanalysis*, 95(4), 613-627. Doi:10.1111/1745-8315.12177.

Bozarth, J. D. ve Brodley, T. B. (1991). Actualisation: A Functional Concept in Client-Centered Therapy. *Handbook of Self-Actualisation*, vol 6 (5), 45-60.

Bruce, G. D., Bonjean, C. M. (1969). Self Actualization Among Retail Sales Personnel. *Journal of Retailing*. Vol (45), no (2), 80.

Chaiwutikornwanich, A. (2014). Belief in the Afterlife, Death Anxiety, and Life Satisfaction of Buddhists and Christians in Thailand: Comparisons Between Different Religiosity. *Social Indicators Research*, 124(3), 1015-1032.

Doi:10.1007/s11205-014-0822-4.

Cohen, A. B., Pierce, J. D., Chambers, J., Meade, R., Gorvine, B. J., ve Koenig, H. G. (2005). Intrinsic and Extrinsic Religiosity, Belief in the Afterlife, Death Anxiety, and Life Satisfaction in Young Catholics and Protestants. *Journal of Research in Personality*, 39(3), 307-324. Doi:10.1016/j.jrp.2004.02.005.

Çetinkanat, A. C. (2005). Self Actualization Inventory. *Eurasian Journal of Educational Research*, 20, 99-112.

Dağlı, G. ve Beyazsaçlı, M. (2010). Ana-baba Tutumu ve Kendini Gerçekleştirme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. *Mediterranean Journal of Educational Research*, Issue 7 , 1-16.

Diener, E. ve Myers, D. G., (1995). Who is Happy?, *Psychological Science*. 6. 10-19.

Diggory, J. C. ve Rothman, D. Z. (1961). Values Destroyed by Death. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63(1), 205-210.

Dodez, O., Zelhart, P. F. ve Markley, R. P. (1982). Compatibility of Self-Actualization and Anxiety. *Journal of Clinical Psychology*, 38(4), 696-702. Doi:10.1002/1097-4679(198210)38:4<696::aid-jclp2270380403>3.0.co;2-0.

Donovan, J. M. (1993). Validation of a Portuguese Form of Templer's Death Anxiety Scale. *Psychological Reports*. 73, 195-200.

Ebersole, P. ve Persi, R. (1993). The Short Index of Self-Actualization and Death Anxiety. *The Journal of Psychology*, 127(3), 359-360. Doi: 10.1080/00223980.1993.9915571.

Ellison, C. G. (1991). Religious Involvement and Subjective Well-Being. *Journal of Health and Social Behavior*, 32(1), 80. Doi:10.2307/2136801.

- Ellison, C. G. ve George, L. (1994). Religious Involvement, Social Ties, and Social Support in a Southeastern Community. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 33, 46–61.
- Erdoğdu M.Y. ve Özkan M. (2007). Farklı Dini İnanışlardaki Bireylerin Ölüm Kaygıları ile Ruhsal Belirtiler ve Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler, *Inönü Üniversitesi Tıp Fak Dergisi*. 14:171-179.
- Erdoğdu, M., Y. (2008). Predicting Death Anxiety by Psychological Dispositions of Individuals From Different Religions. *Erciyes Tıp Dergisi (Erciyes Medical Journal)*. 30(2):84-91.
- Faunce, W. A., ve Fulton, R. L. (1958). The Sociology of Death: A Neglected Area of Research. *Social Forces*, 36, 205-209.
- Feifel, H. (1974). Religious Conviction and Fear of Death Among the Healthy and the Terminally Ill. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 13(3), 353.
Doi:10.2307/1384763.
- Flett, G.L., Blankstein, K. R. ve Hewitt, P. L. (1991). Factor Structure of Short Index of Self-Actualization. Jones , A. ve Crandall, R. (Eds.) Handbook of Self Actualization. [Special Issue]. *Journal of Social Behavior and Personality*. 6 (5). 321-329.
- Greenberg, J., Pyszczynski, T., ve Solomon, S. (1986). The Causes and Consequences of a Need for Self-Esteem: A Terror Management Theory. *Public Self and Private Self*, 189-212. Doi:10.1007/978-1-4613-9564-5_10.
- Greenberg, J., Solomon, S. ve Pyszczynski, T. (1997). Terror Management Theory of Self-esteem and Cultural Worldviews: Empirical Assessmentsand Conceptual

- Refinements. In P.M. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology*. Vol. 29, 61-139.
- Greyson, B. (1992). Reduced Death Threat in Near-death Experiencers. *Death Studies*, 16(6), 523-536. Doi:10.1080/07481189208252596.
- Groth-Marnat, G. ve Summers, R. (1998). Altered Beliefs, Attitudes, and Behaviors Following Near-Death Experiences. *Journal of Humanistic Psychology*, 38(3), 110-125. Doi:10.1177/00221678980383005.
- Grün C. ve Hauser Wve Rhein T. (2010). "Is Any Job Beter Than No Job? Life Satisfaction and Re-Employement". *Journal of Labor Research*, 31: 285-306.
- Hayes, J., Schimel, J., Arndt, J. ve Faucher, E. H. (2010). A Theoretical and Empirical Review of the Death-Thought Accessibility Concept in Terror Management Research. *Psychological Bulletin*, 136, 699–739.
- Hooper, T. ve Spilka, B. (1970). Some Meanings and Correlates of Future Time and Death Among College Students. *Omega*, 1, 49-56.
- Hoelterhoff, M. ve Chung, M. C. (2016). Death Anxiety Resilience; a Mixed Methods Investigation. *Psychiatric Quarterly*, 88(3), 635-651. Doi:10.1007/s11126-016-9483-6.
- Iverach, L., Menzies, R. G. ve Menzies, R. E. (2014). Death Anxiety and Its Role in Psychopathology: Reviewing the Status of a Transdiagnostic Construct. *Clinical Psychology Review*, 34(7), 580-593. Doi:10.1016/j.cpr.2014.09.002.
- Jeffers, F. C., Nichols, C. R. ve Eisdorfer, C. (1961). Attitudes of Older Persons Toward Death: A Preliminary Study. *Journal of Gerontology*, 16(1), 53-56. Doi:10.1093/geronj/16.1.53.

- Kalish, R. A. (1963). An Approach to the Study of Death Attitudes. *American Behavioral Scientist*, 6(9), 68-70. Doi:10.1177/000276426300600920.
- Kalish, R. A. (1977). The Role of Age in Death Attitudes. *Death Education*, 1, 205–230.
- Keser, A. (2005). İş Doyumu ve Yaşam Doyumu İlişkisi: Otomotiv Sektöründe Bir Uygulama. *Çalışma ve Toplum*. 4. 77-96.
- Khormaei, F., Dehdibi, F. A. ve HassanZehi, E. (2017). Prediction of Death Anxiety Based On Demographic Characteristics and Spirituality Components in the Elderly Health. *Spirituality and Medical Ethics*. 4(2):21-26.
- Kuzgun, Y. (1972). Kendini Gerçekleştirme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 10.1.
- Leming, M. R. (1980). Religion and Death: a Test of Homan's Thesis. *Omega*, 10: 347-364.
- Lester, D. ve Abdel-Khalek, A. (2003). The Collett-Lester Fear of Death Scale : A Correction. *Death Studies*. 27, 81-85.
- Lester, D. (1970). Relation Between Attempted Suicide and Completed Suicide. *Psychological Reports*, 27(3), 719-722. Doi:10.2466/pr0.1970.27.3.719.
- Macleod, R., Crandall, J., Wilson, D. ve Austin, P. (2016). Death Anxiety Among New Zealanders: The Predictive Role of Gender and Marital Status. *Mental Health, Religion and Culture*. 19(4), 339-349. Doi:10.1080/13674676.2016.1187590.
- Majercsik, E. (2005). Hierarchy of Needs of Geriatric Patients. *Gerontology*, 51: 170–173.
- Martin, D. ve Wrightsman, L. S. (1965). The Relationship Between Religious Behavior

- and Concern About Death. *The Journal of Social Psychology*, 65(2), 317-323.
Doi:10.1080/00224545.1965.9919609.
- Martz, E. (2004). Death Anxiety As a Predictor of Posttraumatic Stress Levels Among Individuals with Spinal Cord Injuries. *Death Studies*, 28, 1–17.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
- Mcclain-Jacobson, C., Rosenfeld, B., Kosinski, A., Pessin, H., Cimino, J. E. ve Breitbart, W. (2004). Belief in an Afterlife, Spiritual Well-being and End-of-Life Despair in Patients with Advanced Cancer. *General Hospital Psychiatry*, 26(6), 484-486. Doi:10.1016/j.genhosppsy.2004.08.002.
- Mirzeoğlu, D. ve Çetinkanat, C. (2005). Elit Takım Sporcularının Kendini Gerçekleştirme ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (Gazi BESBD)*, X (2005), 3: 19 – 28.
- Morris, G. J., ve Mcadie, T. (2009). Are Personality, Well-being and Death Anxiety Related to Religious Affiliation? *Mental Health, Religion and Culture*, 12, 115–120.
- Naz, S., Gul, S. ve Haq, A.U. (2011). Relationship of Work Family Conflict With Job Satisfaction And Life Satisfaction in High Tech Industrial Employees. *International Journal of Academic Research*, 3(6): 476-480.
- Neimeyer, R. A. ve Chapman, K. M. (1980). Self/Ideal Discrepancy and Fear of Death: the Test of an Existential Hypothesis. *Omega*, 11, 233-240.
- Nelson, L. D. (1979). Structural Conduciveness, Personality Characteristics and Death

- Anxiety. *Omega*, 10, 123–133.
- Neugarten, B. L., Havighurst, R. J., Sheldon, S. ve Tobin, M. A. (1961). The Measurement of Life Satisfaction. *The Journal of Gerontology*, 16(2), 134-143.
- Obyrne, M. M. ve Angers, W. P. (1972). Jungs Concept of Self-actualization and Teilhard de Chardins Philosophy. *Journal of Religion & Health*, 11(3), 241-251. Doi:10.1007/bf01532870.
- Ochsmann, R. (1984). Belief in Afterlife as a Moderator of Fear of Death? *European Journal of Social Psychology*, 14(1), 53-67. Doi:10.1002/ejsp.2420140105.
- Özdevecioğlu, M. (2003). İş Tatmini ve Yaşam Tatmini Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *11.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi*.
- Özen, A., Yüksel, E., Özen, R., Atıl, E., Yaşar, A. ve Yerlikaya, H. (2007). A Study on Life Satisfaction of Turkish Veterinary Practitioners. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 21(1): 5-10.
- Özer, M. ve Karabulut, Ö. Ö. (2003). Yaşlılarda Yaşam Doyumu. *Turkish Journal of Geriatrics, Geriatri*. 6(2). 72-74.
- Palmore, E. ve Luikart, C. (1972). Health and Social Factors Related to Life Satisfaction. *Journal of Health and Social Behavior*, 13(1), 68. Doi: 10.2307 / 2136974.
- Parsons, T. (1963). Death in American Society: A Brief Working Paper. *American Behavioral Scientist*, 6: 61-65.
- Park, N., Park, M. ve Peterson, C. (2010). When Is the Search for Meaning Related to Life Satisfaction? *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 2(1), 1-13.

Doi:10.1111/j.1758-0854.2009.01024.x.

- Pyszczyński, T. ve Kesebir, P. (2011). Anxiety Buffer Disruption Theory: a Terror Management Account of Posttraumatic Stress Disorder. *Anxiety, Stress & Coping*, 24(1), 3-26. Doi:10.1080/10615806.2010.517524.
- Ray, N. (1974). Death Anxiety and Death Acceptance: A Preliminary Approach . *Omega*, .5(4) , 311-315.
- Rhudick, P. J. ve Dibner, A. S. (1961). Age, Personality and Health Correlates of Death Concerns in Normal Aged Individuals. *Journal of Gerontology*, 16, 44-49.
- Russac, R. J., Gatliff, C., Reece, M., & Spottswood, D. (2007). Death Anxiety Across the Adult Years: An Examination of Age and Gender Effects. *Death Studies*, 31(6), 549-561. Doi:10.1080/07481180701356936.
- Schumaker, J. F., Barraclough, R., Vagg, L. M. (1987). Death Anxiety in Malaysian and Australian University Students. *The Journal of Social Psychology*. 128 (1), 41-48.
- Schumaker, J. F., Warren, W. G., Groth-Marnat, G. (1991). Death Anxiety in Japan and Australia. *The Journal of Social Psychology*. 131 (4), 511-518.
- Spreizer, E. ve Snyder, E. (1974). Correlates of Life Satisfaction Among the Aged. *Journal of Gerontology*, 29(4), 454-458.
- Stevens, S. J., Cooper, P. E. ve Thomas, L. E. (1980). Age Norms for Templer's Death Anxiety Scale. *Psychological Reports*, 46, 205-206.
- Suhail, K. ve Akram, S. (2002). Correlates of Death Anxiety in Pakistan. *Death Studies*. 26 (1), 39-50.
- Taghiabadi, M., Kavosi, A., Mirhafez, S. R., Keshvari, M. ve Mehrabi, T. (2017). The Association Between Death Anxiety with Spiritual Experiences and Life

- Satisfaction in Elderly People. *Electronic Physician*, 9(3), 3980-3985.
Doi:10.19082/3980.
- Tassell-Matamua, N. A. ve Lindsay, N. (2015). I'm not Afraid to Die: the Loss of the Fear of Death After a Near-death Experience. *Mortality*, 21(1), 71-87.
Doi:10.1080/13576275.2015.1043252.
- Templer, D. I. (1970). The Construction and Validation of a Death Anxiety Scale. *The Journal of General Psychology*. 82, 165-177.
- Templer, D. I., ve Dotson, E. (1970). Religious Correlates of Death Anxiety. *Psychological Reports*, 26(3), 895-897. Doi:10.2466/pr0.1970.26.3.895.
- Templer, D. I., Ruff, C. F. ve Franks, C. M. (1971). Death Anxiety: Age, Sex and Parental Resemblance in Diverse Populations. *Developmental Psychology*, 4, 108.
- Templer, D. I. (1972). Death Anxiety in Religiously Very Involved Persons. *Psychological Reports*, 31(2), 361-362. Doi:10.2466/pr0.1972.31.2.361.
- Toseland, R. ve Sykes, J. (1977). Senior Citizen Center Participation and Other Correlates of Life Satisfaction. *The Gerontologist*, 17(3), 235-241.
- Trent, C., Glass, J. C. ve Mcgee, A. Y. (1981). The Impact of a Workshop on Death and Dying on Death Anxiety, Life Satisfaction, and Locus of Control Among Middle-aged and Older Adults. *Death Education*, 5(2), 157-173.
Doi:10.1080/07481188108252089.
- Uslan, U.Y. (2016). Public Employees Job Satisfaction, Life Satisfaction And Burnout Levels' Assessment By Some SociaDemographic Factors. *Journal of Human Sciences*, 13(2):3354-3372.
- Ünal, S., Karlıdağ, S. ve Yoloğlu, S. (2001). Hekimlerde Tükenmişlik ve İş Doyumu

- Düzeylerinin Yaşam Doyumu Düzeyleri ile İlişkisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 4:113-118.
- Vargo, M. E. ve Black, F. W. (1984). Attribution of Control and the Fear of Death Among First Year Medical Students. *Journal of Clinical Psychology*, 40, 1525–1528.
- Viney, L. L. (1983). Concerns About Death Among Severely Ill People. *Death Education*, 7(2-3), 229-243. Doi:10.1080/07481188308252164.
- Wagner, K. D. ve Lorion, R. P. (1984). Correlates of Death Anxiety in Elderly Persons. *Journal of Clinical Psychology*, 40, 1235–1241.
- Whitehead, P. M. (2016). Goldstein’s Self-actualization: A Biosemiotic View. *The Humanistic Psychologist*, 45(1), 71-83. Doi:10.1037/hum0000047.
- Wilkins, W. E., Hjelle, L. A. ve Thompson, M. (1977). Anxiety and Actualization: A Reconceptualization. *Journal of Clinical Psychology*, 33(4), 1001-1005. Doi:10.1002/1097-4679(197710)33:4<1001::aid-jclp2270330415>3.0.co;2-z.
- Wilkins, W. E. ve Krauss, H. H. (1978). Anxiety and Actualization: Further Research. *Journal of Clinical Psychology*. 34(4), 958-960. Doi:10.1002/1097-4679(197810)34:4<958::aid-jclp2270340428>3.0.co;2-u.
- Wink, P. ve Scott, J. (2005). Does Religiousness Buffer Against the Fear of Death and Dying in Late Adulthood? Findings From a Longitudinal Study. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 60(4). Doi:10.1093/geronb/60.4.

Tezler

- Benli, S. S. (2016). *Hemşirelerin Yaşam Doyumları ve Ölüme Karşı Tutumları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi*. Erzincan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisan Tezi.
- Çelik, S. (1993). Öğretmenlerin kişisel özellikleri ve ihtiyaçlarının karşılanma derecesi ile kendini gerçekleştirme düzeyleri arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi*.
- Çoker, Ç. (2014). Gündelik Hayatta Korku Kavramının Söylemsel Psikolojik Düzeyde İncelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi*
- Deveci S. (2014). Sağlık Çalışanlarında İş Doyumu ve Yaşam Doyumu İlişkisi (Antalya Atatürk Devlet Hastanesi Hemşireler Örneği). *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*.
- Ertufan, H. (2000). Bir Grup Tıp Öğrencisi Üzerinde Ölüm Kaygısı ve Ölüm Korkusu Ölçeklerinin Geçerlik Güvenilirlik Çalışması. *İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*.
- Ertufan, H. (2000). Hekimlik Uygulamalarında Ölümle Sık Karşılaşmanın Ölüm Kaygısı Üzerine Etkisi. *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi*.
- Karadelioğlu, P. (2011). Huzurevinde ve Ev Ortamında Yaşayan Yaşlıların Yaşam Doyumlarının Ölüm Kaygı Düzeylerine Etkisi. *T.c. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*.
- Köker, S. (1991). Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeyinin Karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*.

- Nelson, C. C. (1974). A Study of Life Satisfaction and Death Anxiety. *Unpublished Master's Thesis*.
- Oğlu, A. M. (2014). Kendini Gerçekleştirme ve Kişilik. *İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.
- Özdoğan, Ö. (1995). Dindarlıkla İlgili Bazı Faktörlerin Kendini Gerçekleştirme Üzerine Etkisi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Doktora Tezi*.
- Özer, M. (2001). Huzurevinde ve Aile Ortamında Yaşayan Yaşlıların Özbakım Gücü ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi. *Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*.
- Suh, H. (1987). The Relationships Among Life Satisfaction, Locus of Control, and Death Anxiety as Perceived by Korean and American Older Adults Using Selected Personal Demographic Variables. *Unpublished Master's Thesis*.
- Turgay M. (2003). Ölüm Korkusu ve Kişilik Yapısı Arasındaki İlişki. *İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi*.
- Yetim, Ü. (1991). Kişisel Projelerin Organizasyonu ve Örüntüsü Açısından Yaşam Doyumu. *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi*.
- Yıldırım, T. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı ile Algılanan Sosyal Destek ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.

EKLER

EK 1: Gönüllü Olur Formu

Haliç Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Uygulamalı Psikoloji bölümü yüksek lisans öğrencisi Enes TOPLANIR tarafınca planlanan “Ölüm korkusu, yaşam doyumu ve kendini gerçekleştirme arasındaki ilişki” konulu çalışmaya katılıp katılmamak konusunda tercih hakkına sahipsiniz. Bu çalışmanın amacı, yaşam doyumu ile kendini gerçekleştirme arasında bir ilişki olup olmadığını saptayıp, bu iki faktörün genel ölüm kaygısı ve ölüm anı korkusu üzerindeki belirleyici rolünü incelemektir. Araştırmaya katılmayı reddetme hakkına sahipsiniz. Gönüllü istediği anda araştırmacıya haber vererek çalışmadan çekilebilecek ya da araştırmacı tarafından gerek görüldüğünde araştırma dışı bırakılabilecektir. Araştırmayı kabul etmemeniz durumunda veya herhangi bir nedenle çalışma programından çıkarılmanızı istediğiniz takdirde, araştırmadan çıkarılacaksınız. Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmeyeceksiniz ayrıca size de bir ödeme yapılmayacak. Çalışmanın önemi, özellikle Türk toplumunda henüz yeterince araştırılmamış bir konuda bilimsel yazına katkıda bulunmaktır. Araştırmanın size maddi veya manevi bir katkısı olmayacaktır. Kişisel bilgilerinizin gizliliğine saygı gösterilecek ve bu bilgileriniz bilimsel amaçlı kullanımı sırasında da özenle korunacaktır. Bu amaçların dışında bu kayıtlar kullanılmayacak ve başkalarına verilmeyecektir. Çalışmaya gönüllü olarak dâhil olduğunuzda size tarafınızca doldurulmak üzere beş adet form verilecektir.

Uygulamalar toplam 10 dakika sürecektir.

Uygulamaların herhangi bir olumsuz etkisi beklenmemektedir.

Verilerin toplanması için ön görülen süre 1 aydır.

EK 2: Katılımcının Beyanı

Haliç Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Uygulamalı Psikoloji bölümü yüksek lisans öğrencisi Sayın Enes TOPLANIR tarafından tıbbi bir araştırma yapılacağı belirtilerek bu araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler bana aktarıldı. Bu bilgilerden sonra böyle bir araştırmaya “katılımcı” olarak davet edildim. Eğer bu araştırmaya katılırsam araştırmacı ile aramda kalması gereken bana ait bilgilerin gizliliğine bu araştırma sırasında da büyük özen ve saygı ile yaklaşılabileceğine inanıyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin ihtimamla korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi. Projenin yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden araştırmadan çekilebilirim. (Ancak araştırmacıları zor durumda bırakmamak için araştırmadan çekileceğimi önceden bildirmemim uygun olacağına bilincindeyim) Ayrıca tıbbi durumuma herhangi bir zarar verilmemesi koşuluyla araştırmacı tarafından araştırma dışı da tutulabilirim. Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana da bir ödeme yapılmayacaktır. İster doğrudan, ister dolaylı olsun araştırma uygulamasından kaynaklanan nedenlerle meydana gelebilecek herhangi bir sağlık sorunumun ortaya çıkması halinde, her türlü tıbbi müdahalenin sağlanacağı konusunda gerekli güvence verildi. (Bu tıbbi müdahalelerle ilgili olarak da parasal bir yük altına girmeyeceğim). Araştırma sırasında bir sağlık sorunu ile karşılaştığımda; herhangi bir saatte, Psik.Enes TOPLANIR’a, 0534 507 45 64 no’lu telefon üzerinden ulaşabileceğimi biliyorum. Bu araştırmaya katılmak zorunda değilim ve katılmayabilirim. Araştırmaya katılmam konusunda zorlayıcı bir davranışla karşılaşmış değilim. Bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Kendi başıma belli bir düşünme süresi sonunda adı geçen bu araştırma projesinde “katılımcı” olarak yer alma kararını aldım. Bu konuda yapılan daveti büyük bir memnuniyet ve gönüllülük içerisinde kabul ediyorum.

İmzalı bu form kağıdının bir kopyası bana verilecektir.

Katılımcı

Adı, soyadı:

Tel:

Adres:

İmza:

Görüşme Tanığı

Adı, soyadı:

Tel:

Adres:

İmza:

Araştırmacı

Adı, soyadı: Enes TOPLANIR

Tel: 0534 507 45 64

Adres: Sururi Mehmet Efendi Mah. Aynalıçeşme Caddesi No 32 Daire 3

Beyoğlu/İstanbul

İmza:

EK 3: Kişisel Bilgi Formu

Değerli katılımcı;

“Ölüm korkusu, yaşam doyumu oranı ve kendini gerçekleştirme seviyesi arasındaki ilişki” konulu bir çalışma yapmaktayım. Sizden istenilen aşağıdaki formlarda bulunan soruları dikkatlice okuyarak samimi cevaplar vermenizdir. Verdiğiniz samimi cevaplar ve çalışmaya katkınız için şimdiden teşekkürler.

1. Kaç yaşındasınız?

- ☐ 18-25
- ☐ 26-59
- ☐ 60+

2. Eğitim durumunuz nedir?

- ☐ Okuryazar
- ☐ İlköğretim
- ☐ Lise
- ☐ Lisans
- ☐ Yüksek Lisans ve yukarısı
- ☐ Lisans Öğrencisi

3. Çalışma durumunuz nedir?

- ☐ Çalışıyorum
- ☐ Çalışmıyorum

4. Ekonomik durumunuzu hangisi daha iyi tanımlar?

- ☐ Kötü
- ☐ Orta
- ☐ İyi

5. Medeni haliniz?

- ☐ Evli
- ☐ Bekar
- ☐ Boşanmış / Dul

6. Çocuğunuz var mı?

- ☐ Var
- ☐ Yok

7. İnanıldığınız bir din var mı? Var ise hangisi?

- ☐ İslâm
- ☐ Hristiyan
- ☐ Musevi
- ☐ Uzak Doğu İnanışları
- ☐ İnanmıyorum

8.İnanıldığınız bir din var ise dini ritüellerinizi ne sıklıkla takip edersiniz?

- ☐ her zaman
- ☐ Sık sık
- ☐ Ara sıra
- ☐ Sadece belirli özel günlerde
- ☐ Hiç

9. Daha önce bizzat ölümcül bir kaza ya da risk ile karşılaştınız mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

10.Size ya da birinci derecede bir yakınınıza ölümcül bir hastalık teşhisi konuldu mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

11.Daha önce sizin için herhangi bir akıl hastalığı ya da kişilik bozukluğu tanısı konuldu mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

12.Birinci derecede bir yakınınızı kaybettiniz mi? (anne, baba, kardeş, evlat, eş vb.)

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

EK 4: Yaşam Doyumu Ölçeği

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Hayatım birçok yönden idealimdekine yakın	1	2	3	4	5	6	7
2	Hayat şartlarım mükemmel	1	2	3	4	5	6	7
3	Hayatımdan memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
4	Hayattan şimdiye kadar istediğim önemli şeyleri elde ettim.	1	2	3	4	5	6	7
5	Eğer hayata yeniden başlasaydım hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.	1	2	3	4	5	6	7

EK 5: Ölüm Kaygısı Ölçeği

Bu formda bir takım ifadeler bulunmaktadır. Her birini okuyunuz ve o ifadeyle ilgili neler hissettiğinize karar veriniz. Daha sonra hislerinizi yansıttığını düşündüğünüz “X” işaretini yuvarlak içine alınız. İşaretinizi yatay çizgilere koymamaya dikkat ediniz. Her bir ifade için yalnızca tek bir “X” işaretini yuvarlak içine alınız. Cevaplanmayan sorular testin geçerliliğini olumsuz etkilediğinden lütfen size en uygun olan şekilde tümünü yanıtlayınız. Aşağıda bir örnek gösterilmiştir:

Roman okumaktan hoşlanırım.

X _____ X _____ X _____ X _____ X _____ X _____ X _____
hiç _____ tarafsızım _____ tamamen
katılmıyorum _____ katılıyorum

Bu 7’li bir Likert ölçeğdir, aralardaki X leri de işaretleyebilirsiniz.

1. Ölmekten çok korkuyorum

X _____ X _____ X _____ X _____ X _____ X _____ X _____
hiç _____ tarafsızım _____ tamamen
katılmıyorum _____ katılıyorum

2. Ölüm düşüncesi nadiren aklıma gelir

X _____ X _____ X _____ X _____ X _____ X _____ X _____
tamamen _____ tarafsızım _____ hiç
katılıyorum _____ katılmıyorum

3. İnsanların ölüm hakkında konuşması beni rahatsız etmez

X _____ X _____ X _____ X _____ X _____ X _____ X _____
tamamen _____ tarafsızım _____ hiç
katılıyorum _____ katılmıyorum

4. Ameliyat olma zorunda kalma düşüncesi beni çok korkutur

X_____X_____X_____X_____X_____X_____X
hiç tarafsızım tamamen
katılmıyorum katılıyorum

5. Ölmekten hiç korkmuyorum

X_____X_____X_____X_____X_____X_____X
tamamen tarafsızım hiç
katılıyorum katılmıyorum

6. Kanser olmaktan özellikle korkmuyorum

X_____X_____X_____X_____X_____X_____X
tamamen tarafsızım hiç
katılıyorum katılmıyorum

7. Ölüm düşüncesi beni hiç rahatsız etmez

X_____X_____X_____X_____X_____X_____X
tamamen tarafsızım hiç
katılıyorum katılmıyorum

8. Zamanın hızlıca akıp gitmesinden sık sık sıkıntı duyarım

X_____X_____X_____X_____X_____X_____X
hiç tarafsızım tamamen
katılmıyorum katılıyorum

9. Acı çekerek ölmekten korkuyorum

X_____X_____X_____X_____X_____X_____X
hiç tarafsızım tamamen
katılmıyorum katılıyorum

10. Ölümden sonra bir hayat olduğu fikri beni çok huzursuz ediyor

X_____X_____X_____X_____X_____X_____X
hiç tarafsızım tamamen
katılmıyorum katılıyorum

11. Kalp krizi geçirmekten gerçekten korkuyorum

X_____X_____X_____X_____X_____X_____X
hiç tarafsızım tamamen
katılmıyorum katılıyorum

12. Sık sık hayatın gerçekte ne kadar kısa olduğunu düşünürüm

X_____X_____X_____X_____X_____X_____X
hiç tarafsızım tamamen
katılmıyorum katılıyorum

13. İnsanların III.Dünya Savaşı hakkında konuştuklarını duyduğumda ürperirim

X_____X_____X_____X_____X_____X_____X
hiç tarafsızım tamamen
katılmıyorum katılıyorum

14. Ölü bir bedenin görüntüsü beni dehşete düşürür

X_____X_____X_____X_____X_____X_____X
hiç tarafsızım tamamen
katılmıyorum katılıyorum

15. Geleceğin benim için korkulacak hiçbir şeyi olmadığını hissediyorum

X_____X_____X_____X_____X_____X_____X
tamamen tarafsızım hiç
katılıyorum katılmıyorum

EK 6: Ölüm Korkusu Ölçeği

Bu formda bir takım ifadeler bulunmaktadır. Her birini okuyunuz ve o ifadenin sizde uyandırdığı **“kaygı seviyesine”** karar veriniz. Daha sonra hislerinizi yansıttığını düşündüğünüz “X” işaretini yuvarlak içine alınız. İşaretinizi yatay çizgilere koymamaya dikkat ediniz. Her bir ifade için yalnızca tek bir “X” işaretini yuvarlak içine alınız. Aşağıda bir örnek gösterilmiştir:

İssiz bir ormanda yalnız kalmak

X _____ X _____ X
Kaygısız Biraz kaygılı Çok kaygılı

Lütfen tüm maddeleri cevaplayınız.

1. Ölümün tüm yalnızlığı

X _____ X _____ X
Kaygısız Biraz kaygılı Çok kaygılı

2. Hayatın kısalığı

X _____ X _____ X
Kaygısız Biraz kaygılı Çok kaygılı

3. Ölümden sonra bir çok şeyden yoksun kalmak

X _____ X _____ X
Kaygısız Biraz kaygılı Çok kaygılı

4. Genç ölmek

X _____ X _____ X
Kaygısız Biraz kaygılı Çok kaygılı

5. Ölü olmak nasıl bir duygu olacak

X_____X_____X
Kaygısız Biraz kaygılı Çok kaygılı

6. Bir daha hiçbir şey düşünmemek ve yaşantılamamak.

X_____X_____X
Kaygısız Biraz kaygılı Çok kaygılı

7. Ölümünden sonraki hayatta acı çekme ve cezalandırılma ihtimali

X_____X_____X
Kaygısız Biraz kaygılı Çok kaygılı

8. Ölümünden sonra vücudunun çürümesi

X_____X_____X
Kaygısız Biraz kaygılı Çok kaygılı

EK 7: Kendini Gerçekleştirme Kısa Endeksi

SAI

Aşağıdaki önermelerin her birinin size ne kadar uyduğunu 4 puanlı ölçeği kullanarak değerlendirin.

1=Katılmıyorum

2=Pek katılmıyorum

3=Biraz katılıyorum

4=Katılıyorum

- __1) Duygularımın hiçbirinden utanmam.
- __2) Başkalarının benden beklediği şey neyse onu yaparım.
- __3) İnsanların özünde iyi ve güvenilir olduğunu düşünürüm.
- __4) Sevdiğim insanlara kızmakta kendimi özgür bırakırım.
- __5) Başkalarının yaptıklarını onaylaması benim için önemlidir.
- __6) Kendi yetersizliklerimi kabul etmem.
- __7) İnsanların beni onaylamasını beklemeden onları sevebilirim.
- __8) Başarısızlıktan korkarım.
- __9) Karmaşık şeyleri çözümlmek ve basitleştirmekten kaçınırım.
- __10) Kendin gibi olmak başkaları tarafından beğenilmekten daha iyidir.
- __11) Yaşamımda kendimi adadığım bir dava yok.
- __12) İstenmedik sonuçlara yol açsa da duygularımı dışa vurabilirim.
- __13) Herhangi birisine yardım etmek konusunda bir sorumluluk hissetmem.
- __14) Yetersiz olmaktan korku duyarım.
- __15) Başkalarına sevgimi verdiğim için ben de sevilirim.

EK 8: Etik Kurul Onayı

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

SAYI : 182
KONU: Etik Kurul İzni

24.11.2017

Sayın; Enes TOPLANIR

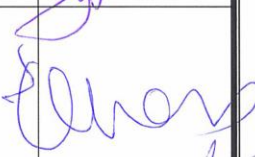
Haliç Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından yapmış olduğunuz başvuru incelenmiş olup, Yrd. Doç. Dr. Elçin ELÇİ HASDEMİR 'in danışmanlığında yaptığınız **‘Ölüm Korkusu , Yaşam Doyumu ve Kendini Gerçekleştirme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi ‘** isimli araştırma kurulumuzun 24.11.2017 tarihli toplantısında etik yönden uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize sunarım.

A handwritten signature in blue ink, likely belonging to Prof. Dr. Melek Güneş YAVUZER.

Prof. Dr. Melek Güneş YAVUZER
Etik Kurul Başkan Yardımcısı

EK.Etik Kurul Kararı

	TC HALIÇ ÜNİVERSİTESİ GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU		Yayın Tarihi :10.12.2015 Revizyon Tarihi :25.01.2016 Revizyon No : 01 Sayfa No : 02 / 35		
	KARARLAR				
Tarih: 24 Kasım 2017 Toplantı Sayısı: 08	Karar No :02 Enes TOPLANIR'ın Yrd.Doç.Dr.Elçin ELÇİ HASDEMİR danışmanlığında yaptığı "Ölüm Korkusu, Yaşam Doyumu ve Kendini Gerçekleştirme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu çalışması incelendi, yapılan inceleme sonucunda araştırmacının etik yönden uygun olduğuna karar verildi.				
ÜYELER					
Adı-Soyadı	Alanı	Kurumu	Araştırma ile ilişkisi	Toplantıya Katılma	İmza
Prof. Dr. Abdurrahman EREN (Başkan)	Hukuk	Haliç Üniversitesi Rektör Vekili	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Prof. Dr. Güneş YAVUZER	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu	Var ☐ Yok ☒	Evet ☐ Hayır ☒	
Prof. Dr. Kut SARPYENER	Antrenörlük	Haliç Üniversitesi Beden Eğt. ve Spor Yük. Okulu	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Prof. Dr. Filiz AÇKURT	Beslenme ve Diyetetik	Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Prof.Dr. Feridun VURAL	Tıp Fakültesi	Haliç Üniversitesi Tıp Fakültesi	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Doç. Dr. Burcu IRMAK YAZICIOĞLU	Moleküler Biyoloji ve Genetik	Haliç Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Yrd. Doç. Dr. Leman KUTLU (Yürütücü Sekreter)	Ebelik	Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Yrd. Doç. Dr. İlhan ODABAŞ	Spor Yöneticiliği	Haliç Üniversitesi Beden Eğt. ve Spor Yük. Okulu	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Yrd. Doç. Dr. Atilla TEKİN	Psikoloji	Haliç Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
ETKU:10					

EK 9: İntihal Raporu

YAŞAM DOYUMU KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME ve ÖLÜM KORKUSU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ORJİNALLİK RAPORU

%9

BENZERLİK ENDEKSİ

%5

İNTERNET KAYNAKLARI

%5

YAYINLAR

%2

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

www.journalagent.com
İnternet Kaynağı

%1

2

Submitted to TechKnowledge Turkey
Öğrenci Ödevi

%1

3

library.cu.edu.tr
İnternet Kaynağı

<%1

4

DEMİR, İlkay. "Gençlerde yaşam doyumu ile kimlik islevleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi", TUBITAK, 2011.
Yayın

<%1

5

DAĞLI, Gökmen and BEYAZSAÇLI, Mehmet. "Ana-Baba tutumu ve kendini gerçekleştirme düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi", Tubitak, 2010.
Yayın

<%1

6

Submitted to Bahcesehir University
Öğrenci Ödevi

<%1

Randolph Ochsmann. "Belief in afterlife as a

7	moderator of fear of death?", European Journal of Social Psychology, 01/1984 Yayın	<%1
8	www.ydd.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
9	KALAY, Faruk, ARSLAN, Hacer and OFLAS, Şemsettin. "Kadrolu ve 4/B sözleşmeli yardımcı sağlık personellerinin iş doyumlarının karşılaştırılması", Selçuk Üniversitesi, 2013. Yayın	<%1
10	dergiler.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
11	Submitted to Hacettepe University Öğrenci Ödevi	<%1
12	acikerisim.deu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
13	okul.selyam.net İnternet Kaynağı	<%1
14	R. J. Russac. "Death Anxiety across the Adult Years: An Examination of Age and Gender Effects", Death Studies, 7/2007 Yayın	<%1
15	kutuphane.pamukkale.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
16	www.tybhd.org.tr	

	İnternet Kaynağı	<%1
17	Submitted to Beykent Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
18	mebk12.meb.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
19	ALKAYA, Sultan Ayaz and AVŞAR, FATMA. "Okul Çağı Çocuklarının Akran Zorbalığı Durumları ile Atılganlık Düzeyleri ve İlişkili Faktörlerin İncelenmesi", Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma, 2017. Yayın	<%1
20	dergipark.ulakbim.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
21	Submitted to Istanbul Aydın University Öğrenci Ödevi	<%1
22	Rod MacLeod, Donna M. Wilson, Jackie Crandall, Phil Austin. "Death Anxiety Among New Zealanders", OMEGA - Journal of Death and Dying, 2017 Yayın	<%1
23	web.firat.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
24	egitimdeyiz.net İnternet Kaynağı	<%1

25	psikiyatriksosyalhizmet.com İnternet Kaynağı	<%1
26	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<%1
27	acikerisim.selcuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
28	YILDIZ, MÜKERREM KABATAŞ and EKİNCİ, MINE. "Kanserli Hastaya Bakım Veren Aile Üyelerinin Bakım Yükleri ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişki ve Etkileyen Faktörler", Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma, 2017. Yayın	<%1
29	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<%1
30	ÖZKAL, Neşe and ERDİK, Cengiz. "Ortaokul Öğrencilerinin Matematik Öğretmenlerinin Güdüşel Desteklerine İlişkin Algıları ile Güdüşel İnançları Arasındaki İlişkiler", Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 2015. Yayın	<%1
31	Submitted to Akdeniz University Öğrenci Ödevi	<%1
32	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<%1

- 33 Submitted to Hasan Kalyoncu Üniversitesi
Öğrenci Ödevi <%1
-
- 34 www.biodicon.com
İnternet Kaynağı <%1
-
- 35 SUMERLIN, JOHN R., GAYLE PRIVETTE, and
CHARLES M. BUNDRICK. "BLACK AND WHITE
HOMELESS MEN: DIFFERENCES IN SELF-
ACTUALIZATION, WILLINGNESS TO USE
SERVICES, HISTORY OF BEING HOMELESS,
AND SUBJECTIVE HEALTH RATINGS",
Psychological Reports, 1993.
Yayın <%1
-
- 36 Chaiwutikornwanich, Apitchaya. "Belief in the
Afterlife, Death Anxiety, and Life Satisfaction
of Buddhists and Christians in Thailand:
Comparisons Between Different Religiosity",
Social Indicators Research, 2015.
Yayın <%1
-
- 37 TEL, Fatma Dilek and SARI, Tuğba.
"ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ÖZ
DUYARLILIK VE YAŞAM DOYUMU", Abant
İzzet Baysal Üniversitesi, 2016.
Yayın <%1
-
- 38 www.reportworld.co.kr
İnternet Kaynağı <%1
-
- 39 istanbulsaglik.gov.tr

— İnternet Kaynağı

<%1

- 40 KAYKANACI, Münevver. "İlköğretim Okulu Müdürlerinin Yönetim İşlerine Verdikleri Önem ve Harcadıkları Zaman", Gazi Üniversitesi, 2003.
Yayın

<%1

- 41 www.turkishstudies.net
İnternet Kaynağı

<%1

- 42 alicia.concytec.gob.pe
İnternet Kaynağı

<%1

- 43 www.nhi.gov.tw
İnternet Kaynağı

<%1

- 44 www.pegem.net
İnternet Kaynağı

<%1

- 45 Bakioglu, Fuad, and Bahtiyar Capan. "Daily Goals Scale: Psychometric properties of the Turkish version", Anatolian Journal of Psychiatry, 2015.
Yayın

<%1

- 46 gumushaneram.gov.tr
İnternet Kaynağı

<%1

- 47 www.fizyoterapirehabilitasyon.org
İnternet Kaynağı

<%1

duzce.academia.edu

48	İnternet Kaynağı	<%1
49	oc.eab.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
50	LIVNEH, HANOCH. "BRIEF NOTE ON THE STRUCTURE OF THE COLLETT-LESTER FEAR OF DEATH SCALE", Psychological Reports, 1985. Yayın	<%1
51	repositorio.roca.utfpr.edu.br:8080 İnternet Kaynağı	<%1
52	İPEK, Cemalettin and ACUNER, H. Yusuf. "Sınıf öğretmenleri adaylarının bilgisayar öz-yeterlilik inançları ve eğitim teknolojilerine yönelik tutumları", TUBITAK, 2011. Yayın	<%1
53	David Lester. "Self-Construal and the Fear of Death", Psychological Reports, 2015 Yayın	<%1
54	YAVUZ, Ayşe and BEDÜK, Aykut. "Örgütsel Sinizm ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Bir Kamu Bankasının Konya Şubelerinde Örnek Uygulama", Selçuk Üniversitesi, 2016. Yayın	<%1
55	ACEHAN, Gülten and EKER, Fatma. "Acil tıp hizmeti veren sağlık personelinin ölüm kaygısı,	<%1

ölüme ilişkin depresyon düzeyleri ve kullandıkları başa çıkma yolları", Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 2013.
Yayın

56 FIRAT, Z Mehmet and CULA, Serpil. "İş-Aile Çatışması, Aile-İş Çatışması ve İş Doyumunun Öğretmenlerin Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisi", Başkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 2016.
Yayın

57 BASIM, H. Nejat, ÇETİN, Fatih and TABAK, Akif. "Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarıyla İlişkisi", Türk Psikologlar Derneği, 2009.
Yayın

58 Baumeister. Encyclopedia of Social Psychology
Yayın

Alıntıları çıkart

Kapat

Eşleşmeleri çıkar

Kapat

Bibliyografayı Çıkart

Kapat

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Enes TOPLANIR

Doğum Yeri ve Tarihi: Sakarya, Adapazarı / 07.08.1991

Medeni Hali: Bekar

Yabancı Dil: İngilizce

E-posta Adresi: enestoplanir@gmail.com

Tel: 0534 507 45 64

Eğitim ve Akademik Durumu

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mezuniyet Yılı
Lise	- Sakarya Arifiye A.Ö.L	2009
Lisans	- İstanbul Üniversitesi – Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi / İngilizce Öğretmenliği	2013
Yüksek Lisans	- Tc. Haliç Üniversitesi / Uygulamalı Psikoloji	2018

İş Tecrübesi

Görev	Süre (yıl-yıl)
Bezmialem Vakıf Üniversitesi - Öğretim Görevlisi	2017 -
T.C. Haliç Üniversitesi - Öğretim Görevlisi	2015 - 2017

Mesleki Dernek/Kurum Üyeliği

Kazanılan Ödüller, Teşvikler ve Burslar

Bildiriler / Yayınlar